

Årsmelding 2013

NORGES BONDELAG

Årsmelding 2013

NORGES BONDELAG

ISSN 0546-3238
Forsidefoto: Valgkampanje 2013
Foto: Ansatte i Bondelagets Servicekontor AS
Opplag: 1200

Innhold

<i>Frå godt jordbruksoppgjjer til blåblå regjering</i>	5	Markedssituasjonen for melk	28
<i>Medlemmer i Norges Bondelag</i>	6	Økt konsesjonsgrense for fjørfe	29
Medlemmer og bruk	6	Krevende markedssituasjon for gris	29
Kjønn og alder	7	Prosenttoll innført og debattert	29
Medlemsutvikling i fylkesbondelaga	7	Kornkonferansen 2013	30
Utmeldte medlemmer	8	Storfe 2013	30
Medlemskontingent	8	Trafikkregler/kjøretøyforskrifter	30
Æresmedlemmer	8	Vern av matjord	31
<i>Lokallaga</i>	9	Klimaendringer	32
Årets lokallag	9	Ustabile værforhold, avlingssvikt og utvintring av eng	32
Informasjon til lokallaga	10	Energi	32
Medlemsinformasjon	10	Utvikling i Verdens Handelsorganisasjon (WTO)	33
Min side og Mitt lokallag	10	EU/EØS	34
Medlemsverving	10	Rovdyr	34
Vervearbeid - Tørre å spørre	11	Nedskrivning av verdien på melkekvoter	35
<i>Tillitsvalgte organ</i>	12	Inn på Tunet	35
Årsmøtet	12	Informasjonsbrosjyre om endringene i friluftsløven	35
Representantskapet	12	Prosjekt lokalmatproduksjon	36
Lederkonferansen	13	Høringssaker	36
Styret i Norges Bondelag	13	<i>Kvalitetsproduksjon og miljø</i>	38
Valgnemnda	14	Bruk av NYT NORGE-merket på salatproduksjon basert på importerte småplanter	38
Faste utvalg	14	Krav om mosjon for storfe i lødriftsfjøs	38
Styrene i fylkesbondelaga	16	Fotråte	38
<i>Samfunnskontakt - Politikk og landbruk</i>	18	Helse, miljø og sikkerhet	39
Politisk påvirkningsarbeid foran jordbruksforhandlingene	18	Forskning, kompetanse og utdanning	40
Bondevennkampanjen	19	<i>Internasjonalt samarbeid</i>	42
Landbruk på dagsorden før valget - Matvalget	20	WFO (World Farmers Organisation)	42
Valgresultatet	23	COPA-COGECA	42
Regjeringsplattformen for H og FrP	23	NBC (Nordens Bondeorganisasjoners Centralråd)	42
<i>Gjennomføring av jordbruksoppjøret</i>	24	Malawiprojektet - Bønder støtter bønder	42
Jordbrukets krav	24	<i>Kommunikasjonstiltak</i>	43
Statens tilbud	25	Nye nettsider	43
Forhandlingene	26	Sosiale medier	43
Avtale	26	Bondelagskokken	43
<i>Næringspolitiske tema</i>	27	Askeladdprisen	44
Næringspolitisk program 2013-2016	27	Bondevettprisen	44
Innspill til statsbudsjettet 2014	27	Åpen Gård	44
Økt produksjon av frukt og grønt	28		
Markedssituasjonen for melk	27		

Den grønne skolen	45
Eksterne møteplasser	46
Medlemstilbud og service	47
Studiearbeid	47
Kurs for tillitsvalgte	47
Unge bønder-kurs	47
Agrol	47
Landkreditt	48
Gjensidige	48
Regnskapskontor, advokatkontor og takstmenn	48
Utvikling av rådgivningsverktøy og faglitteratur	48
Dataflyt og beslutningsstøtte i landbruket	49
Informasjonstjenester, kurs og annen opplæring	49
Utvalg, samarbeid og representasjon	50
Styrer og utvalg i Norges Bondelag	50
Representasjon fra Norges Bondelag	50
Personalet	56
Personalforvaltning	56
Introduksjonskurs	56
Sekretariatskonferansen 2013	56
Leder- og medarbeiderutvikling	56
Ansatte ved hovedkontoret	56
Ansatte på fylkeskontorene	57
Konsernregnskap 2013	59

Frå godt jordbruksoppgjjer til blåblå regjering

2013 vart eit år som framfor alt viste kor viktig det er å stå saman for norsk matproduksjon. To saker var særskild viktige for Norges Bondelag: Jordbruksoppgjjeret og stortingsvalet.

Me fekk ein god jordbruksavtale med den raudgrønne regjeringa, for fyrste gong på 2000-tallet klarte me å redusere inntektsforskjellen til andre grupper i samfunnet, og det med 12.000 kr per årsverk.

Våren og sumaren hadde me fokus på valkampen og valet. På årsmøtet lanserte me slagordet "Matvalet" for valkampen. Heile organisasjonen arbeidde for å få folk flest til å legge vekt på matproduksjon når dei skulle gå til valurnene. Det vart arrangert mange gode politikarmøte, og i dagane før valet la lokallaga ut rundballar påskrive "Matval" over heile landet. Organisasjonen jobba godt, det vart fokus på matproduksjon, men valresultatet veit me alle.

Norges Bondelag legg vekt på å ha god kontakt med den til ei kvar tid sitjande regjering, og me ynskter Sylvi Listhaug velkomen som statsråd og lukke til i arbeidet som landbruks- og matminister.

Den blåblå regjeringa varsla i regjeringserklæringa at dei ynskjer endringar i landbruket. Statsråd Listhaug har fremja ei rekkje forslag me meiner ikkje vil føre til auka norsk matproduksjon på norske ressursar. Endringane som kom i statsbudsjettet er me ikkje nøgde med, både endringar i samband med fjerning av arveavgifta og auka dieselavgift vil auke kostnadane for oss som bønder.

I samband med handsaminga av statsbudsjettet uttrykte ein samla næringskomité på Stortinget at dei ynskjer auka matproduksjon med intensjon om auka sjølvforsyning. Dette er den mest offensive fråsegnen næringskomiteen har kome med på lenge, noko vi er godt nøgde med.

Norges Bondelag hadde 61.459 medlemmar ved slutten av året, en nedgang med 66 medlemmar. Me nådde ikkje målet vårt om 62.000 medlemmar i 2013, og det viktige arbeidet i prosjektet "Tørre å spørje" vil halda fram i 2014. Å ha mange medlemmar gjev styrke, å oppretthalde og helst auke medlemstalet er særskild viktig i arbeidet for norske bønder.

Lokallaga er ryggraden i Norges Bondelag. Med 536 lokallag og medlemmar i alle kommunar i Noreg, er me ein organisasjon med stor gjennomslagskraft. Skoger Bondelag frå Buskerud vart kåra til årets lokallag i 2013, og kan stå som eit døme på godt lokallagsarbeid.

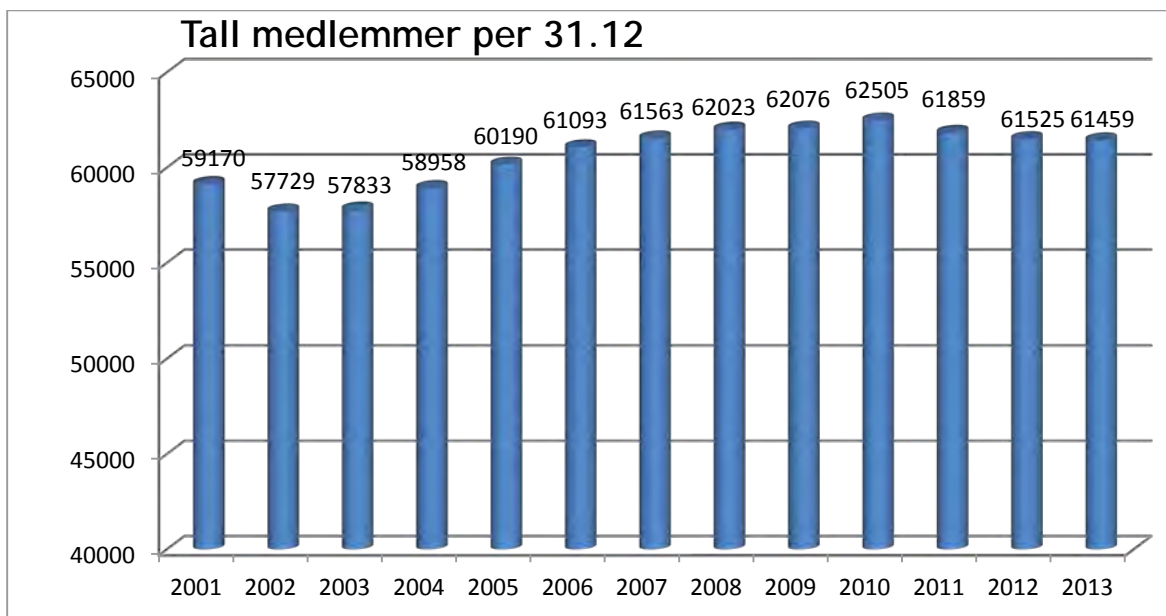
Eg vil takka alle som har gjort ein innsats til beste for norsk landbruk og Norges Bondelag i 2013! Stå på vidare i tida som kjem!

Nils T. Bjørke

Medlemmer

Norges Bondelag holder medlemstallet stabilt, og fikk en liten nedgang på 66 medlemmer i 2013. Ved utgangen av 2013 hadde Norges Bondelag dermed 61.459 medlemmer. I 2013 fikk Norges Bondelag 3.214 nye medlemmer, 424 flere enn året før. 2.882 medlemmer meldte seg ut i 2013. Det var 162 færre enn året før.

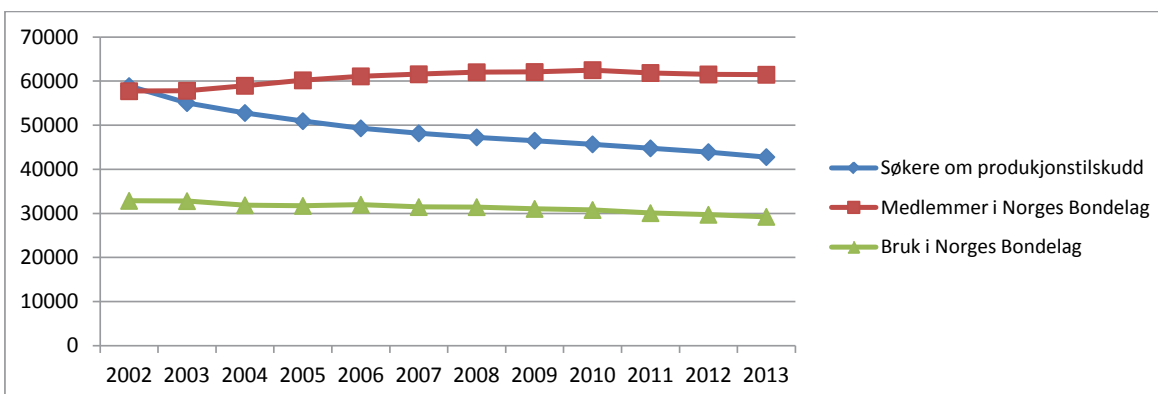

Tall medlemmer i Norges Bondelag 2001-2013 per 31.12

Medlemmer og bruk

Siden 2003 har antall medlemmer i Norges Bondelag økt med 3.626. Antall søkere av produksjonstilskudd har i samme periode gått ned med 12.243. Antall bruksmedlemmer i Norges Bondelag er svakt avtagende.

Medlemsutvikling Norges Bondelag og utvikling antall bruk i Norge

Tall søkerer av produksjonstilskudd, tall medlemmer og tall bruk i Norges Bondelag 2002-2013.

Kjønn og alder

Ved utgangen av 2013 var det registrert 17.602 kvinnelige medlemmer i Norges Bondelag. Dette utgjør 28,6 % av hele medlemsmassen. 37,1 % av de nye medlemmene i Norges Bondelag i 2013, var kvinner.

8.604 medlemmer, eller 14,0 % av medlemsmassen, var 35 år eller yngre. 10.817 medlemmer, eller 17,6 % av medlemsmassen, var 67 år eller eldre.

Medlemsutvikling i fylkesbondelaga

Sju fylker hadde medlemsvekst i 2013. Dette var Finnmark (+3,5 %), Hordaland (+1,1 %), Vestfold (+1,0 %), Hedmark (+0,9 %), Telemark (+0,3 %) og Oppland (+0,2 %). Til sammenligning hadde bare tre fylker medlemsvekst i 2012.

Fylke	År/medlemstall per 31.12									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ØSTFOLD	4154	4305	4 351	4 398	4494	4 503	4 575	4 581	4 568	4 588
AKERSHUS	4214	4360	4 530	4 576	4778	4 894	4 944	4 904	4 903	4 891
HEDMARK	4682	4800	4 887	5 077	5205	5 261	5 328	5 266	5 282	5 330
OPPLAND	5259	5328	5 382	5 552	5598	5 602	5 619	5 571	5 496	5 508
BUSKERUD	3493	3692	3 732	3 737	3714	3 715	3 776	3 779	3 761	3 756
VESTFOLD	3003	3006	3 093	3 069	3094	3 075	3 133	3 133	3 123	3 155
TELEMARK	1695	1718	1 739	1 734	1741	1 715	1 706	1 692	1 672	1 677
AUST-AGDER	875	914	917	907	916	916	933	932	948	935
VEST-AGDER	1223	1236	1 216	1 217	1233	1 219	1 224	1 202	1 186	1 170
ROGALAND	5860	6044	6 179	6 177	6341	6 415	6 521	6 457	6 378	6 350
HORDALAND	3299	3317	3 375	3 396	3419	3 486	3 592	3 626	3 596	3 634
SOGN OG FJORDANE	3868	3863	3 860	3 878	3849	3 843	3 841	3 811	3 806	3 780
MØRE OG ROMSDAL	3542	3571	3 564	3 503	3430	3 431	3 434	3 374	3 349	3 334
SØR-TRØNDELAG	4213	4287	4 384	4 465	4451	4 407	4 365	4 309	4 293	4 238
NORD-TRØNDELAG	5256	5297	5 402	5 467	5388	5 310	5 258	5 134	5 109	5 072
NORDLAND	3102	3188	3 163	3 102	3073	3 023	2 996	2 860	2 829	2 809
TROMS	931	949	980	957	936	920	915	905	912	907
FINNMARK	289	315	339	351	363	341	343	319	314	325
Sum	58958	60190	61 093	61 563	62 023	62 076	62 505	61 859	61 525	61 459

Medlemsutvikling 2004-2013. Medlemstall og prosentvis utvikling, per 31.12

Utmeldte medlemmer

I januar 2013 ble 1.303 medlemskap stoppa på grunn av ubetalt kontingent i 2012. Som følge av verveutvalgets innstilling i 2012, blir nå ubetalte medlemskap stoppet ved utgangen av kontingentåret. Oversikt over utmeldingsårsaker 2009-2013:

Årsak	2009	2010	2011	2012	2013
Ukjent	48,4 %	49,0 %	47,6 %	44,1 %	40,6 %
Ubetalt 1 år	20,6 %	19,6 %	22,2 %	25,1 %	32,0 %
Alder/solgt	13,1 %	12,4 %	12,9 %	13,8 %	11,8 %
Død	11,4 %	12,6 %	10,1 %	11,2 %	10,6 %
For dyrt	3,4 %	2,7 %	2,9 %	2,7 %	2,3 %
Politikk	1,3 %	1,7 %	2,5 %	1,2 %	1,0 %
Annet yrke	1,1 %	0,8 %	1,0 %	0,9 %	0,9 %
Flytta	0,6 %	0,8 %	0,7 %	0,8 %	0,4 %
Overgang NBS	0,1 %	0,4 %	0,1 %	0,2 %	0,4 %

Medlemskontingent

Samla kontingent til Norges Bondelag og Bondelagets Servicekontor AS i 2013 var 117,0 mill. kr. Dette var om lag 0,7 mill. kr under budsjett. Betalingsprosenten for 2013 var på 97, og gjennomsnittskontingenten for de som betalte var 1.904 kr, mot budsjettert 1.911 kr. I 2012 var kontingentinngangen 114,3 mill. kr. Dette ga en gjennomsnittskontingent på 1.857 kr. Betalingsprosenten var på 94.

Æresmedlemmer

Æresmedlemmer av Norges Bondelag blir utnevnt av årsmøtet i Norges Bondelag etter forslag fra styret. Norges Bondelag har nå tre æresmedlemmer.

Nils Valla ble utnevnt til æresmedlem på årsmøtet i 1996. Valla var formann i Nordland Bondelag fra 1976 til 1979, styremedlem i Norges Bondelag fra 1976, første nestformann fra 1979 og formann fra 1980 til 1987.

Christoffer Kjørven ble utnevnt til æresmedlem på årsmøtet i 1996. Kjørven ble ansatt som fylkessekretær i Oppland Bondelag i 1954 og flyttet over til sekretariatet i Oslo i 1958. Kjørven var ansatt i ulike stillinger fram til han gikk av med pensjon i 1993, etter å ha vært ansatt i 39 år. Han var assisterende og stedfortredende generalsekretær fra 1987 til 1991.

Harald Milli ble utnevnt til æresmedlem på årsmøtet i 2009. Milli ble ansatt i Norges Bondelag i 1975. Han hadde ei rekke stillinger i sekretariatet før han i 1995 ble generalsekretær. Milli var generalsekretær i 14 år fram til han gikk av med pensjon høsten 2009.

Det utnevnes også æresmedlemmer i fylkeslag og lokallag. Ved årsskiftet var det 27 æresmedlemmer i fylkesbondelag og 49 æresmedlemmer i lokallag.

Lokallaga

Norges Bondelags lokallag er grunnfjellet i organisasjonen vår. Det er gjennom aktiviteten i lokallaga medlemmene engasjeres og utfordres. Medlemmene deltar i studieringer, på fagmøter og markdager og på sosiale aktiviteter som bondefester og pubkvelder. Det nedlegges dugnadstimer gjennom lokallaga på byggedager, Åpen Gård-arrangement, på leirer og stevner for 4H og BU og annen aktivitet i bygda.

Fra bondemarkering i Lofoten under Arctic race

Norges Bondelags politiske gjennomslagskraft er også i stor grad avhengig av den politiske aktiviteten rettet mot lokalpolitikere som gjennomføres i lokallaga. Kampanjene i regi av sentralledet er også avhengig av oppslutningen de får i lokallaga. Norges Bondelags største aktivum er at vi har medlemmer i alle landets kommuner, som bidrar til politisk påvirkning gjennom å synliggjøre sin verdiskaping over hele landet.

Ved utgangen av 2013 hadde Norges Bondelag 536 lokallag, åtte færre enn ved utgangen av 2012. Nedgangen i antall lokallag kommer som følge av sammenslåing av lag i Akershus, Hedmark, Vestfold, Telemark, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nordland.

Årets lokallag

På årsmøtet i 2013 ble Skoger Bondelag fra Buskerud kåret til Årets lokallag. Prisen var på 30.000 kr og ble delt ut på grunnlag av høyt aktivitetsnivå og godt organisasjonsarbeid. Juryen trakk fram at Skoger Bondelag har mange sosiale aktiviteter, jobber målretta mot media, er aktive på kampanjedager og har en høy organisasjonsgrad.

I 2013 nominerte og markerte alle fylkeslag et lokallag som kandidat til Årets Lokallag i Norges Bondelag. Årets lokallag i fylkeslaga fikk en pris på 5.000 kr. Blant de nominerte laga fikk to lag som ikke nådde helt til topps, hederlig omtale fra juryen: Surnadal Bondelag i Møre og Romsdal og Inderøy Bondelag i Nord-Trøndelag.

Leder i Skoger Bondelag Ole Hans Unelsrød med diplom for årets lokallag.

Informasjon til lokallaga

Det ble i 2013 laget ei ny Lokallagshåndbok, med utgangspunkt i den gamle organisasjonshåndboka. Alle i lokallagsstyret bør bruke Lokallagshåndboka, og det ble derfor sendt 5 eks til hvert lokallag. Ved introduksjon av nye nettsider høsten 2013 ble sidene "For lokallag og tillitsvalgte" omarbeidet slik at de henger sammen med innholdet i Lokallagshåndboka. Nettsidene inneholder nå flere nye eksempler og maler til bruk i lokallagsarbeidet. den, slik at dette får større betydning ved valget.

Medlemsinformasjon

De viktigste kanalene for å nå ut med informasjon til medlemmene er Bondebladet og nettsidene. Det er i 2013 sendt to informasjonsskriv til alle medlemmer, sammen med kontingentkravet og sammen med Landbrukskalenderen. I tillegg ble muligheten til å sende elektronisk nyhetsbrev til medlemmer som er registrert med e-post i medlemsregisteret, tatt i bruk for første gang. Arbeidet med å samle inn flere e-postadresser ble intensivert i 2013, og vi har nå ca 25.000 e-postadresser for våre medlemmer.

Nettbutikken inneholder materiell som brukes av medlemmer, lokallag og andre. Antall bestillinger i nettbutikken var drøyt 2.500, ca 100 flere enn i 2012. Over 1.000 bestillinger gjaldt bekledning og profilering og ca 900 organisasjonsmateriell, resten er skolemateriell, kunnskapsmateriell og posteringsnøkler.

Min side og Mitt lokallag

I 2012 ble ekstranettet med Min side for alle medlemmer, lansert på bondelaget.no. På Min side kan medlemmene endre personopplysninger, se kontingentgrunnlag og faktura, finne kontaktinformasjon til lokallaget og få tilgang til avtaleverk og standardavtaler. Samarbeidende regnskapskontor og advokatkontor har også tilgang til Min side.

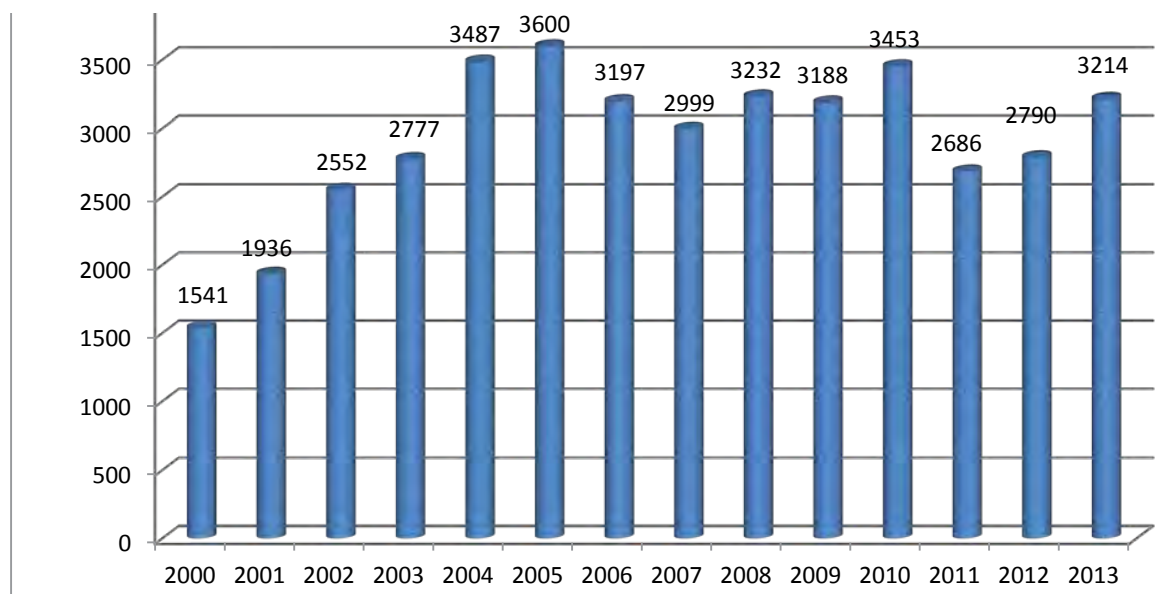
Høsten 2013 ble også Mitt lokallag lansert, der tillitsvalgte i lokallaga blant annet kan hente ut medlemslister og medlemsstatistikk. Løsningen skal utvikles videre.

Medlemsverving

Medlemsverving har vært høyt prioritert de siste åra. De nye medlemmene verves gjennom flere kanaler, blant annet SMS-verving og verving på landbruksmesser, direkte innmelding via nettsider, som følge av medlemsfordeler i Gjensidige, Landkreditt og Agrol og som følge av ulike vervetiltak i fylkes- og lokallag.

I 2013 fikk Norges Bondelag om lag 340 SMS-tips i ordningen med Send BONDE navn og telefonnummer til 2030. Callsenteret Fagernes Dialog fulgte opp disse tipsene. Å delta på landbruksmesser og andre større arrangement for å markedsføre Norges Bondelag ble høyt prioritert i 2013. Det ble utarbeidet en egen profileringsplan for messedeltakelse. I 2013 deltok Norges Bondelag på Dyrskulen, Agrovisjon og Bedre landbruk. Erfaringene med denne deltagelsen er gode, både med hensyn til medlemspleie, salg av effekter og verving av nye medlemmer.

Antall nye medlemmer per år i Norges Bondelag

Vervearbeid - Tørre å spørre

Prosjektet Tørre å spørre ble startet opp i 2013 og fortsetter ut 2015. Hovedmål for prosjektet er å utvikle en kultur i organisasjonen hvor det å verve nye medlemmer til en attraktiv medlemsorganisasjon med velfungerende lokallag, oppfattes som en naturlig oppgave. Aktiv medlemspleie, gjennomføring av vervekurs, verving på landbruksmesser og styrking av lokallagsarbeidet er stikkord for prosjektet.

Det ble i 2013 utviklet et kursopplegg for tillitsvalgte, der målgruppa spesielt er fylkestyret, verveutvalg, lokallagsledere og verveansvarlige. Vervekursene i 2013 ble gjennomført både som del av eksisterende møter med varighet 1-2 timer, og som egne kurs over 1-2 dager. 9 fylker gjennomførte større eller mindre vervekurs i 2013.

Deltakerne på vervekurset i Østfold vervet tolv nye medlemmer på ti minutter!

I 2013 ble det utarbeidet nye rutiner og gjennomført oppfølging av ubetalte bruksmedlemskap i forbindelse med 3. purring i mange fylker. Det er også gjennomført oppfølging av medlemskap som ble stoppa pga. ubetalt kontingent.

Seks fylker søkte om støtte til verveutvalg i 2013. Verveutvalgene skal følge opp vervearbeidet i lokallaga. Fylker som har verveutvalg med aktivitet får støtte på 10.000 kr per år.

Ved utgangen av 2013 hadde om lag 300 lokallag valgt verveansvarlig, en økning på 100 registrerte verv i forhold til 2012. Verveansvarlig i lokallaga skal følge opp verveplaner og vervearbeid i lokallaget, og kom som følge av vedtektsendring i Norges Bondelags lover i 2012, der styret i lokale bondelag skal peke ut verveansvarlig i styret.

Tillitsvalgte organ

Årsmøtet

Årsmøtet i Norges Bondelag 2013 var sammensatt av 117 representanter fra fylkeslaga, 4 representanter fra Norges Bygdekvinnelag, 4 representanter fra Norges Bygdeungdomslag samt representantskapets 45 medlemmer. Det var i alt 170 med stemmerett på årsmøte, som ble holdt i Loen i Sogn og Fjordane 12. - 14. juni.

"Høstens stortingsvalg er et matvalg", understreket leder Nils T. Bjørke i sin tale til årsmøtet, Han lanserte også budskapet "Norsk matproduksjon står på spill - valget er ditt 9. september", som var hovedbudskapet fram til Matvalget 2013.

Etter leders tale ble det åpnet for generaldebatt, årsmøtedelegatenes hovedarena for landbrukspolitisk debatt. Landbruks- og matminister Trygve Magnus Slagsvold Vedum holdt tale til årsmøte. Medlem av Aps sentralstyre og leder av Fagforbundet, Jan Davidsen, innledet på temadebatten "Hvordan skape engasjement og entusiasme for den norske modellen fram mot valget?"

Årsmøtet vedtok næringspolitisk program 2013 - 2016. Næringspolitisk program for Norges Bondelag tydeliggjør vår organisasjons langsiktige politikk. I tillegg ble årsmelding og regnskap, rammebudsjett og kontingent vedtatt.

Det ble vedtatt fem resolusjoner på årsmøtet:

- Krav til Stortinget 2013-2017
- Klimautfordringane må takast på alvor
- Økt matproduksjon krever investeringer nå!!
- Rovviltforvaltningen hindrer økt matproduksjon
- Sikre trygge rammevilkår for norsk pelsdyrnæring

Fra Norges Bondelags årsmøte i Loen.

Representantskapet

Representantskapet er sammensatt av ordfører, varaordfører, styret, fylkesledere og representanter fra samarbeidende organisasjoner.

Disse organisasjonene har sete i representantskapet: Norges Bygdekvinnelag, Norges Bygdeungdomslag, TINE BA, GENO, Nortura, Norsvin, Gartnerhallen, Norges Skogeierforbund, Norges Pelsdyrslag, Norske Felleskjøp, HOFF Norske Potetindustrier, Landkreditt og Norsk Sau og Geit.

Ordførerkollegiet:

Ordfører: Arne Magnus Aasen, Møre og Romsdal
Varaordfører: Inger Johanne Kjørstad, Oppland
Varamedlemmer for ordførerne i nummerorden:

1. Birte Usland, Vest-Agder
2. Per Hilleren, Sogn og Fjordane

Representantskapet har hatt to møter i 2013.

Representantskapsmøte 20. og 21. mars

Representantskapet hadde møte på Gardermoen i forkant av jordbruksforhandlingene. På møtet var forhandlingene og aksjonsberedskap tema. I møtet fikk deltakerne et innblikk i det franske bondelagets aksjonsmetoder gjennom besøk fra Claude Sondé. I den åpne delen av møtet fikk representantskapet innlegg fra Erna Solberg fra Høyre og Helga Pedersen fra Arbeiderpartiet.

Det ble vedtatt to uttalelser på møtet:

- Inntektsløft gir økt matproduksjon på norske ressurser
- Representantskapet i Norges Bondelag forlanger at regelverket rundt grøftetilskuddet som Stortinget vedtok i forbindelse med jordbruksoppgjøret 2012 kommer på plass umiddelbart.

Helga Pedersen under representantskapet i mars.

Representantskapsmøte 11. juni

Representantskapet hadde møte før årsmøtet i Norges Bondelag. Representantskapet drøfta årets jordbruksavtale, samt innstilling til årsmøte om rammebudsjett og medlemskontingent. Rapport fra kontrollkomiteen for aksjonsfondet ble godkjent og ny komité ble oppnevnt.

Lederkonferansen

Lederkonferansen 2013 ble holdt den 25. og 26. september på Gardermoen. Styret, fylkeslederne og ledere fra samvirket deltok. "Etter Stortingsvalget" var tema for konferansen, med paneldebatt med Terje Lien Aasland, Arbeiderpartiet og Trygve Slagsvold Vedum, Senterpartiet. Konferansen fikk også høre et innlegg fra Svein Flåtten, Høyre. Valgforsker Frank Aarebrot ga forsamlingen et interessant foredrag om hva konsekvenser valgresultatet kan ha for norsk matproduksjon.

Den andre dagen innledet Yngve Rekdal, beitegransker i Skog og Landskap om ressurser og beitebruk i et moderne landbruk. Framtidsretta melkeproduksjon på norske ressurser ble innledet av Christian Anton Smedshaug fra Agri Analyse og Harald Volden fra Tine.

Det ble vedtatt en uttalelse på møtet:

- Bruk bondevettet, UMB! (Universitet for miljø- og biovitenskap)

Styret i Norges Bondelag

Styret har 12 medlemmer: 10 valgte av årsmøtet i Norges Bondelag, en fra styret i Norges Bygdekvinnelag og en fra styret i Norges Bygdeungdomslag. Ordfører i representantskapet har møterett, men ikke stemmerett i styremøte. Første vara møter fast i styret.

Styret har i 2013 hatt ti styremøter. Saker som er behandlet i arbeidsutvalget og styret er omtalt under de ulike kapitlene i årsmeldinga.

Styret etter årsmøtet i 2013:

- Leder: Nils T. Bjørke, Hordaland
1. nestleder: Kristin Ianssen, Østfold
2. nestleder: Brita Skallerud, Akershus

Styremedlemmer som ikke var på valg:

- Synne Vahl Rogn, Telemark
Gustav Grøholt, Hedmark (Norske Felleskjøp)
Bjørn Gimming, Østfold

Styremedlemmer, valgt for 2 år i 2013:

- Einar Frogner, Hedmark
Trine Hasvang Vaag, Nord-Trøndelag
Nina Kolltveit Sæter, Møre og Romsdal (Tine)
Teig Madsen, Troms (Nortura)

Varamedlemmer i nummerorden:

1. Arnstein Røyneberg, Rogaland
2. Ragnhild Engan, Nordland
3. Birte Usland, Vest-Agder

Styret i Norges Bondelag

Valgnemnda

Årsmøtet i Norges Bondelag velger leder og sju medlemmer til valgnemnda. Fylkeslaga er delt i seks regioner som hver nominerer et medlem med varamedlem til valgnemnda. Samvirkeorganisasjonene samlet nominerer et medlem med varamedlem til valgnemnda. Valgnemnda legger fram innstilling til valg og godtgjøringer for årsmøtet.

Valgnemnda etter årsmøtet i 2013:

Leder for 1 år: Kåre Holand, Nordland
Nestleder for 1 år: Kari Borghild Engene Løstegaard, Buskerud (valgt blant medlemmene i valgnemnda)

Medlemmer i valgnemnda, valgt for 2 år i 2013:

Nordland, Troms, Finnmark: Grete-Liv Olaussen, vara: Ola Tangen

Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder: Erik Fløystad, vara: Åse Ingebjørg Flateland

Østfold, Akershus, Vestfold: Elisabeth I. Hokstad, vara: Hans Edvard Torp

Samvirkeorganisasjonene: Anders Johansen (Tine), vara: Helga Thorvik Ulven, Oppland (Tine)

Medlemmer i valgnemnda, valgt for 2 år i 2012:

Buskerud, Hedmark, Oppland: Kari Borghild Engene Løstegård, vara: Ole Hans Unelsrød

Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane: Jon O. Nummedal, vara: Marit Flatjord

Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag: Johan Kristian Daling, vara: Borgny Kjølstad Grande

Faste utvalg

Kornutvalget

Medlemmer av Kornutvalget: Svein Stubberud (leder), Toril Kure, Einar Frogner, Arnstein Gilje, Gustav Grøholt (konsultativ medlem Norske Felleskjøp), Kjetil Aandstad (konsultativ medlem Norkorn) og Robert Melum. Melum kom inn som nytt medlem av kornutvalget fra og med høsten 2013 og erstattet Kolbjørn Frøseth.

Kornutvalget har hatt tre møter i 2013. Kornutvalget deltok på kornkonferansen som arrangeres av Bondelaget i samarbeid med Norske Felleskjøp. Kornutvalget har vært en pådriver for å få regelverket knytta til dreneringstilskudd fastsatt og gitt innspill til Regjeringens ekspertutvalg på korn. Kornutvalget har gjennom presentasjoner og diskusjoner med kornkjøpere, analyselaboratorie og markedsregulator hatt god kontakt med aktører i kornkjeden. Kornutvalget har også hatt møte med kornbøndernes interesseorganisasjon (KIO). Utvalget ga uttalelse til jordbruksforhandlingene og la i sitt innspill stor vekt på at kornprisen måtte økes for å opprettholde kornproduksjonen.

Grøntutvalget

Medlemmer fra høsten 2012: Johan Arnt Hernes (leder), Ståle Runestad, Geir Tore Berg, Synne Vahl Rogn, Thorleif Muller, Thor Johannes Rogneby, Terje Larsen, Kristin Bue Jahn (konsultativt medlem Norsk Gartnerforbund).

Medlemmer fra høsten 2013: Thor Johannes Rogneby (leder), Ståle Runestad, Geir Tore Berg, Synne Vahl Rogn, Thorleif Muller, Berit Ullestad, Kari Sigrun Lysne, Kristin Bue Jahn (konsultativt medlem Norsk Gartnerforbund).

Grøntutvalget har hatt fire møter i 2013. Grøntutvalget hadde i tillegg en samling med grøntkontaktene i fylkene.

Utvalget har bl.a. arbeidet med:

- Rapporten "Grønn vekst"
- Uttalelse til jordbruksforhandlingene
- Bruk av Nyt Norge-merket på salat
- Import av plantemateriale
- Plantesjukdommer - kontakter mot Mattilsynet.

Miljø- og kvalitetsutvalget

Medlemmer av Miljø- og kvalitetsutvalget: Wenche Irene Kristiansen (leder), Ola Tangen, Anne Kristine Rossebø, Ola Andreas Byrkjedal, Elin Haugen (til juni 2013), Gunnar Alstad, Sigurd Enger (fra juni 2013) og Bjørn Gimming. Miljø- og kvalitetsutvalget har hatt to møter og flere telefonmøter.

I innspillet til jordbruksforhandlingene la utvalget vekt på:

- Bevilgningen til grøfting videreføres - forvaltningen av ordningen må være forutsigbar, effektiv og målrettet
- Styrking av beitetilskuddene - dette bør skje over generelle ordninger framfor over RMP eller SMIL
- Prioritering av forskning for økt matproduksjon, samt forskning på bondens helse

Miljø- og kvalitetsutvalget

Inn på tunet-utvalget

Medlemmer av IPT-utvalget: Hege L. Ericsson (leder), Vetle Øverland, Reidar Konglevoll, Ingunn Sigstad Moen, Kirsti Buset, Bjørn S. Berg, Ann Merethe Nilsen, Brita Skallerud. Styret i Norges Bondelag behandla og vedtok nytt mandat for IPT-utvalget på sitt møte 23. mai. Mandatet følger nå samme mal som for de andre faste utvalgene i Norges Bondelag.

Regjeringa vedtok rett før stortingsvalget en handlingsplan for IPT for perioden 2014 -17. Handlingsplanen konkretiserer den tidligere framlagte strategien. IPT-utvalget har gitt innspill til planen på et forbedende stadium, både skriftlig og i eget møte med Landbruks- og matdepartementet. NILF utarbeidet en aktør- og markedsanalyse som grunnlagsmateriale, og IPT-utvalget presenterte arbeidet med analysen.

Ledelsen i IPT-utvalget møtte daværende Arbeidsminister Anniken Huitfeldt (Ap) og presenterte IPT som alternativ innen arbeidstrening. Statsråden deltok også på gårdsbesøk seinere på året. Leder for Navs nasjonale satsing på arbeid og psykisk helse deltok på utvalgsmøtet i januar.

Møte med Arbeids- og inkluderingsminister Anniken Huitfeldt i juni. F.v.: Hege L. Ericsson, Brita Skallerud, Anniken Huitfeldt og Amund Johnsrud

---

Styrene i fylkesbondelaga

Oversikt over medlemmer i fylkesstyrene etter årsmøtene i fylkesbondelaga 2013:

Østfold Bondelag

Martha Irene Mjølnørød, leder
Svend Arild Uvaag, nestleder
Berit Ullestad, styremedlem
Lise T. Mohr, styremedlem
Ole Magnus Lillestrand, styremedlem
Anna Grønnerød, BK
Jens Klufferud, BU
Tor Jacob Solberg, 1. vara

Akershus Bondelag

Odd-Einar Hjortnes, leder
Sigurd Enger, nestleder
Anne-Kristin Rolstad, styremedlem
Ann-Kristin Knudsen, styremedlem
Jens Thori Kogstad, styremedlem
Eve Winding-Sørensen, BK
Marthe Bogstad, BU
Stina Mehus, 1. vara

Hedmark Bondelag

Einar Myki, leder
Eivind Mehl, nestleder
Berit Grindflek, styremedlem
Thomas C. French, styremedlem
Karstein Hove Bergset, styremedlem
Haldis M. Schjerpen, BK
Jon Einar Hullberg, BU
Marte Elverhøi, 1. vara

Oppland Bondelag

Trond Ellingsbø, leder
Ole Seegaard, nestleder
Hans Gunstad, styremedlem
Jon Lerhol, styremedlem
Hanne Bergesen, styremedlem
Magnhild Grimsrud, BK
Tormod Rognlien, BU
Marit Olive Lindstad, 1. vara

Buskerud Bondelag

Torunn Hovde, leder
Per H. Liahagen, nestleder
Egil Chr. Hoen, styremedlem
Lars Halvard Wetterstad, styremedlem
Kjell Terje Løver, styremedlem
Hanne Strøm, BK
Svein Olav Larsgard, BU
Signe Østine Røren Dahlen 1. vara.
2. vara Magne Øynebråten har fungert som første vara fra 1.11.2013

Vestfold Bondelag

Hans Edvard Torp, leder
Harald Lie, nestleder
Bjørn Bergholm, styremedlem
Elisabeth Irgens Hokstad, styremedlem
Bjørge Madsen, styremedlem
Else-Marie Farnes, BK
Anne-Helene Sommerstad, BU
Dag Fredrik Eftedal, 1. vara

Telemark Bondelag

Kjell Sølverød, leder
Ann Kristin Teksle, nestleder
Lars Vassend, styremedlem
Mathias P. Kleppen, styremedlem
Morten Rogn, styremedlem
Anne Birgit Sollid, BK
Gunleik Mæland, 1. vara

Aust-Agder Bondelag

Erik Fløystad, leder
Olav Lidtveit, nestleder
Katrine Hesnes Jarnes, styremedlem
Alf Eivind Myren, styremedlem
Knut Erik Ulltveit, styremedlem
Fatima Aakhus, BK
Erling Brekkemoen, 1. vara

Vest-Agder Bondelag

Birte Usland, leder
Audun Meland, nestleder
Anne Raket Haaland, styremedlem
Tor Erik Leland, styremedlem
Birger Reve, styremedlem
Anne-Lill Roland, BK
Inger Liv Røyter Thoresen, 1. vara

Rogaland Bondelag

Ole Andreas Byrkjedal, leder
Kjell A. Heskestad, nestleder
Sonja Herikstad Skårland, styremedlem
Lisa Breiland, styremedlem
Jan Idar Haugen, styremedlem
Olaug Johanne Vikingstad, BK
Olav Varhaug, BU
Arnstein Røyneberg, 1. vara

Hordaland Bondelag

Terje Larssen, leder til 1.7
Frøydis Haugen, konstituert som leder fra 1.7
Frode Handeland, nestleder
Arild Nydegger Øvre-Eide, styremedlem
Leif Arne Lirhus, styremedlem
Kjetil Mehl, styremedlem
Åse Kleppe, BK
Ragnhild Tennebekk Bjørke, BU
Bodhild Fjelltveit, 1. vara
Frøydis Haugen tok over som leder etter at Terje Larssen ble syk. Terje Larssen døde 02.12.2013.

Sogn og Fjordane Bondelag

Per L. Hilleren, leder
Marit Flatjord, nestleder
Nils Magne Gjengedal, styremedlem
Kari Sigrun Lysne, styremedlem
Lidvin Olav Hage, styremedlem
Geir Ole Ervik, 1. vara

Møre og Romsdal Bondelag

Inge Martin Karlsvik, leder
Anne Katrine Jensen, nestleder
Gunnhild Marie Øvervoll, styremedlem
Odd Helge Gangstad, styremedlem
Arne Rekkedal, styremedlem
Merete Bolme, BK
Yngve Røøyen, BU
Trond Malmedal, 1. vara

Sør-Trøndelag Bondelag

Lars Morten Rosmo, leder
Arnt Tilset Jr., nestleder
Eli Birgitte Singstad, styremedlem
Kari Åker, styremedlem
Frank Røym, styremedlem
Åse Rosmo, BK
Siri Voll Dombu, BU
Robert F. Melum, 1. vara

Nord-Trøndelag Bondelag

Asbjørn Helland, leder
Borgny Kjølstad Grande, nestleder
Kåre Peder Aakre, styremedlem
Inger Hovde, styremedlem
Trond Hodne, styremedlem
Marna Ramsøy, BK
Erik Melting, BU
Johan Kristian Daling, 1. vara

Nordland Bondelag

Bernt Skarstad, leder
Kåre Holand, nestleder
Lena Mikkelsen, styremedlem
Tove Mosti Berg, styremedlem
Jan Gunnar Eilertsen, styremedlem
Rita Guldvik, BK
John-Erik Skjelnes Johansen, 1. vara

Troms Bondelag

Asgeir Slåttnes, leder
Svein Olav Tomassen, nestleder
Bernhardt Halvorsen, styremedlem
Mette Pedersen Anfeltmo, styremedlem
Rune Håkstad, styremedlem
Brita Kjelstrup Køhl, BK
Daniel Arne Hansen, 1. vara

Finnmark Bondelag

Grete-Liv Olaussen, leder
Vegard Johan Hykkerud, nestleder
Merete Sabbasen Helander, styremedlem
Truls Halvari, styremedlem
May Conny Johansen, styremedlem
Viggo Myhre, 1. vara

Samfunnskontakt - politikk og landbruk

Bondelagets arbeid fram mot både jordbruksforhandlingene og stortingsvalget 2013 ble organisert som et prosjekt med tittelen Politikk og landbruk. Prosjektet var toårig med varighet i 2012 og 2013, og prosjektleder Harald Velsand koordinerte det politiske arbeidet som mange ulike avdelinger og medarbeidere deltok i. Arbeidsutvalget var prosjektets styringsgruppe.

Politisk påvirkningsarbeid foran jordbruksforhandlingene

Bakteppet for arbeidet fram mot forhandlingene var preget av bruddet i oppgjøret i 2012 og kommende stortingsvalg. Det ble tidlig signalisert fra ledelsen i Bondelaget at det var et stort behov for å jobbe mer eksternt og mindre internt for å sikre nok politisk påvirkning.

For å gi mer rom til det eksterne politiske arbeidet, ble opplegget for høring før jordbruksforhandlingene effektivisert, med et kortere høringshefte. Hovedkanal for høringssvar var gjennom nettbasert spørreskjema - "Questback", med felles frist for alle lokallag. 299 lokallag sendte inn sine synspunkt via nettet.

I kommunikasjonsarbeidet ble det jobbet aktivt for å få oppslag i presse, radio og TV om aktuelle saker. I perioden før jordbruksoppgjøret og under valgkampen ble det jobbet mye mot medier som i utgangspunktet ikke skriver så mye om landbruk.

I perioden januar til midten av mai initierte Norges Bondelag 30 nyhetssaker i riksmidlene. I januar ble det gjort en undersøkelse blant 1.000 bønder som dannet grunnlag for flere saker i riksmidlene i perioden. Blant temaene var at bøndene peker på inntekt som den viktigste faktoren for å kunne nå produksjonsmålet i stortingsmeldingen og at mange bønder frykter at ingen vil ta over driften etter dem med dagens rammebetingelser. Andre tema som fikk omtale nasjonalt var landbrukets sårbare avhengighet av importert soya til kraftfôr, ostetoll og importvern, endringer i odels- og jordlov, hestekjøttskandalen, lav inntjening i kornproduksjonen og den brede støtten landbruket har i folket.

Norges Bondelag utviklet en budskapsplattform for den politiske kommunikasjonen fram mot jordbruksforhandlingene:

Ja til økt matproduksjon på norske ressurser - Norsk kortreist mat står på spill

I verktøykassa for den norske landbruksmodellen trenger vi:

- *Importvern*
  - *Økonomiske virkemidler - som blir fastsatt gjennom jordbruksforhandlingene*
    - *Tilskudd og overføringer*
    - *Priser*
    - *Investeringer*
  - *Markedsordninger*
  - *Juridiske virkemidler*
- Hovedproblemet er at modellen er underfinansiert.*

Som grunnlag for politisk kommunikasjon, kampanjer og tiltak, ble disse hovedlinjer valgt:

- *Virkelighetsbeskrivelse med sterkere fokus på negative utviklingstrekk i norsk landbruk. En større grad av kriseforståelse, uten å syte*
- *Mer vekt på å styrke "den aktive bonde"*
- *Økt tiltro til tall for reelt inntektsnivå*

Utover våren ble det tydelig at sentrale krefter i regjeringa hadde lav eller ingen tiltro til tall for inntektsnivået i landbruket. Det ble derfor lagt betydelig vekt på å få fram eksempler, tall og informasjon om et lavt inntektsnivå og svake resultater i flere av produksjonene. For å få et ansikt på bondens arbeids- og inntektssituasjon fikk vi utviklet en film fra et typisk norsk melk- og storfebruk. Filmen fra gården til Solveig Bratteng Rønning i Rana i Nordland fikk god spredning på sosiale medier, dekning i Nationen og Aftenposten og ble brukt i møte med politikere i forkant av jordbruksforhandlingene.

Det ble laget en spørreundersøkelse (Agri Analyse) som ga grunnlag for flere medieoppslag om bondens inntektsnivå, bl.a i NRK, Aftenposten, Dagbladet, Klassekampen og Nationen.

I perioden ble det gjennomført møter med alle partiene på Stortinget og med Stortingets næringskomité. Fra Bondelagets side ble det fokusert både på de kommende forhandlingene og partienes programutkast. De fleste fylkeslaga gjennomførte politiske møter, ofte med deltakelse fra Bondelagets ledelse.

Fylkeslaga hadde mange utspill overfor partienes fylkesårsmøter. Mange fylkesbondelag hadde innspill til formuleringer i partiprogrammene og kommentar på de forestående forhandlingene.

Bondevennkampanjen

Årets kampanje for lokal- og fylkeslag foran jordbruksforhandlingene, fikk navnet "Bondevenn". Hensikten med kampanjen var å gi positiv oppmerksomhet til landbrukets gode hjelpere, som også er avhengig av landbrukets verdiskaping for sin virksomhet. Kampanjen ble svært positivt mottatt i lokallaga, som kåret mange bondevenner og fikk god medieoppmerksomhet.

Lokallaga fikk tilsendt diplomer og T-skjorter påtrykt Bondevenn, som ble overrakt personer lokalt som hadde gjort seg fortjent til heder og oppmerksomhet. Det ble også laget ei ny brosjyre som lokallaga kunne gi sine bondevenner.

Nettstedet Bondevenn.no ble lansert i mars for å informere og begeistre menigmann og meningsdannere i tiden fra jordbruksoppkjøret i mars til stortingsvalget 9. september. Vi lanserte konkurransen Andelslaget hvor folk fikk lære om agronomiske utfordringer, det var mulig å lage plakater hvor folk kunne vise sin støtte til landbruket og nettstedet hadde også diverse infografikk som viste godene ved å ha egen matproduksjon. Alt dette ble også spredt i sosiale medier. Til sammen hadde siden 25.272 unike brukere. Gjennom kampanjeperioden ble det laget 706 plakater totalt. Over 10.000 personer har vært inne og lest plakater som er delt med andre. Viktige aktører i verdikjeden i mat delte plakater fra denne siden, blant annet kjente matbloggere, ledere av dagligvarekjeder og matindustrien og politikere. Den digitale versjonen av brosjyren "Matvalget" som ble delt ut av lokallaga, lå her og ble annonsert for på nettsidene til mange av landets lokalaviser.

En del av bondevennkampanjen var også store bannere som sto på trikker og busser i Oslo to uker i april, med budskap om "Dyrk Norge", med henvisning til nettsida bondevenn.no.

Buss med bondevennreklame

10. april ble det gjennomført en felles kampanjedag over hele landet, og det ble delt ut frokost til pendlere, sammen med informasjonsmateriell. I Oslo var det utdeling tre steder, med utdeling av mjølk, matpakke og gulrot tog informasjonsmateriell. I sum ga dette meget bra pressedeckning, mest i region og lokalmedia, mindre i riksmidlene.

Brita Skallerud deler ut frokost under kampanjen 10.april

Landbruk på dagsorden før valget - Matvalget

Det ble definert tre understrategier for å konkretisere arbeidet:

- Synliggjøre politiske skillelinjer i landbrukspolitikken
- Landbruk som tema i valgkampen gjennom tiltak, arrangement og utspill
- Mobilisere til valgdeltakelse

En viktig oppgave var å få til synliggjøring av de politiske skillelinjer i landbrukspolitikken mellom partiene. Både før og etter landsmøtene i partiene hadde Bondebladet en grundig oversikt/matrise over partiens standpunkt i kjernesakene i landbrukspolitikken. Bondebladet hadde også flere artikler med fokus på enkeltsaker, samt reportasjer fra arrangementer.

Det ble utviklet en kortfattet flyer med smilefjes over partiens politikk, samt nettversjon med samme innhold. Målgruppen var våre egne medlemmer og landbruksbefolkningen generelt. Flyeren ble spredt gjennom Bondebladet, og på nettet. Den ble også sendt på e-post til alle våre medlemmer.

Det ble også laget ei mer ekstern rettet brosjyre, "Matvalget", med ei breiere målgruppe. Denne ble distribuert gjennom postkasseutdeling gjennom lokallaga. Brosjyra var også vedlegg i "Samvirke" og "Bondevennen" (Rogaland m flere fylker). Totalopplaget ble vel 300.000. En enkel nettversjon ble distribuert gjennom ansattes organisasjon (NNN) i Tine-systemet og direkte via NNN sine hjemmesider. Interaktiv nettversjon av samme brosjyre ble utarbeidet, men ble klar først mot slutten av august.

Kommunikasjonsavdelingen tok nye virkemidler i bruk, og inviterte lederne av ungdomspartiene FpU, AUF, SU, UH og KrFU til å fortelle hvordan de ser for seg framtidens landbrukspolitikk. Ungdomspolitikere viste stor spredning i kunnskap og holdninger til norsk landbruk. Videosnutter av dette ble lagt ut på YouTube og spredt via sosiale medier.

I regi av Agri Analyse og i samarbeid med Norsk Landbruksamvirke ble det gjennomført en kartlegging av valgkandidatenes holdning til landbruk. Undersøkelsen ble gjort tilgjengelig for fylkeslaga i juli. Oppsummert viste undersøkelsen økt polarisering mellom blokkene siden 2009, der KrF hadde nærmet seg regjeringa, mens Venstre hadde beveget seg mer i retning FrP og Høyre. Undersøkelsen ble publisert i en egen rapport og presentert på et politikerseminar på Litteraturhuset den 29. august. På seminaret var det også politiske innledninger og debatt.

I en egen spørreundersøkelse i juli ble 1.000 bønder bedt om å vurdere strategiske valg for landbruksdrifta ut fra valgresultat og utsikter knyttet til endringer i landbrukspolitikken. Hovedfunn i undersøkelsen var at en tredjedel av bøndene tror de vil avvike driften om Høyre gjennomfører sin landbrukspolitikk. Kun 4 % mente det ville være aktuelt med en videreføring av dagens politikk. I pressemeldinga om undersøkelsen het det: *"Det er flest små og mellomstore bruk som vil forsvinne, langt mer enn naturlig avgang. Undersøkelsen viser at hovedårsakene til at bøndene ser mørkt på framtida er de to partienes ønske om å kutte i overføringene til jordbruket og planene om å myke opp tollvernet av norske landbruksvarer."* Undersøkelsene fikk bred omtale i både NRK, Aftenposten, Dagens Næringsliv m.fl.

I forbindelse med Arendalsuka, som var en nasjonal arena for politikere i august, hadde Bondelaget egen stand under hele uka, i tillegg til landbrukspolitisk debatt. Deltakelsen var hovedsakelig i regi av bondelaga i Agder, med bistand fra prosjektet.

Uka før valget 9. september ble lokallaga oppfordret til å legge ut rundballer på malt teksten "Matvalget" på steder synlige fra veier, tog og tettsteder. Også utenfor Landbrukets Hus ble det lagt ut rundballer, og et 40 meter langt banner preget fasaden på Landbrukets Hus. Det ble gjennomført utdelingsaksjon med frukt og brosjyra "Matvalget" den 2. september.

Å mobilisere til valgdeltakelse var svært viktig i dagene før valget. "Smilefjesbrosjyra" ble distribuert til alle medlemmer gjennom innstikk i Bondebladet med oppfordring til valgdeltakelse. Vi sendte også e-post og to sms-er til medlemmer med oppfordring til å bruke stemmeretten. Det ble sendt 50.000 e-poster, og 25.000 sms-er. Også fylkeslag sendte egne oppfordringer.

Valgresultatet

Stortingsvalget ga klart flertall for de borgerlige partiene, med 96 representanter mot 72 for de rød-grønne og én representant for MDG. H/FrP med til sammen 77 mandater kan sikre flertall i Stortinget - 85 mandater - med støtte fra ett av de to støttepartiene, ev med støtte fra ett annet parti med minimum 9 representanter. KrF har 10, V 9, SP 10 og SV 7 mandater.

Norges Bondelag sendte innspill til regjeringsforhandlingene mellom de fire borgerlige partiene, basert på årsmøtets krav til nytt Storting og regjering. Det var i tillegg kontakt til flere aktører i de nye regjeringspartiene og støttepartiene.

Regjeringen Solberg tiltrådte 16. oktober. H/FrP-regjeringa er i mindretall, og baserer seg på Venstre og KrF som støttepartier, gjennom en relativt omfattende samarbeidsavtale. Kun ett konkret felles standpunkt berører landbruket direkte: "Avtaleinstituttet i landbruket opprettholdes, og det legges vekt på forutsigbarhet og reformer som kan gi økt lønnsomhet". Samarbeidspartiene bygger sin politikk på respekten for kunnskap, heter det i pkt 2b. Pkt 2h framhever forvalteransvaret og føre var-prinsippet og at "kloden skal overlates til våre barn i minst like god stand som vi overtok den fra våre forfedre". Det heter videre bl.a at det skal føres en mer aktiv politikk for å ivareta Norges interesse overfor EU, bl.a gjennom EØS-avtalen.

Regjeringsplattformen for H og FrP

Jord- og skogbruk er omtalt i et eget kapittel. Hovedformålet og overordnet syn på landbrukspolitikken synes å være en kostnadseffektiv matproduksjon.

Det er betydelig konflikt mellom mål og virkemidler i regjeringsplattformen, og mange av tiltakene vil ha negativ effekt på å nå flere av måla som er satt og målet om økt norsk matproduksjon.

Grunnleggende bærebjelker som nå er i spill som en følge av regjeringserklæringa:

- importvernet
- markedsregulering
- forhandlingsinstituttet
- eiendomspolitikken

En tilsvarende usikkerhet om helt sentrale element i rammevilkåra har landbruket knapt hatt siden 30-tallet og med alt som sto på spill i forbindelse med folkeavstemmingene i '72 og '94 om EF/EU-medlemskap. Vi står derfor overfor en særlig krevende landbrukspolitisk situasjon.

Gjennomføring av jordbruksoppgjøret

Det var knyttet stor spenning og forventning til jordbruksoppgjøret 2013. Oppgjøret i 2012 hadde endt med brudd, etter at faglaga ikke fant grunnlag for forhandlinger på Statens tilbud. Aksjonene som fulgte etter bruddet i 2012 fikk mye, og positiv medieomtale. Ville en få nok et brudd, eller ville fjorårets brudd gi økonomisk uttelling?

I forkant av oppgjøret hadde Landbruks- og matministeren satt ned to ekspertgrupper med fokus på økt produksjon av storfekjøtt og korn. Samtidig satte næringa selv ned ei gruppe med et tilsvarende fokus på grøntsektoren. Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2012 bestemte Stortinget at det skulle settes ned ei partssammensatt arbeidsgruppe for se hvordan distriktsprofilen i virkemidlene kunne gjøres tydeligere. Det skulle vise seg at disse fire arbeidsgruppene satte viktige premisser for de prioriteringer som ble gjort i jordbruksoppgjøret 2013.

De siste årene har flere stilt spørsmål ved om grunnlagsmaterialet til forhandlingene utarbeidet av Budsjettnemnda for jordbruket viser et riktig bilde av inntektssituasjonen i næringa. Noen hevdet den viser et for positivt resultat, andre det stikk motsatte. Norges Bondelag brukte vinteren til å forklare tallene.

Overlevering av jordbrukets krav.

Jordbrukets krav

Den 26. april la Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag fram et felles krav med forslag til ramme og fordeling. Kravet hadde tittelen "Inntektsløft gir økt matproduksjon", og relaterte seg til Regjeringens landbruks- og matmelding som peker på at gode inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de landbrukspolitiske målene.

Faglaga ønsket å prioritere tiltak som stimulerer til bedre kvalitet og økt produksjon. Det må lønne seg å være en dyktig bonde! I kravet ble det påpekt at inntektsutviklinga må sikres gjennom:

- å utnytte mulighetene for økte priser i markedet
- en sterk økning av budsjettmidlene med fokus på økt produksjon og kvalitet og landbruk over hele landet

Landbruks- og matmeldinga framhever at gode inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de jordbrukspolitiske målene. Det er vist til at jordbruket siden 2006 har hatt en noe sterkere inntektsvekst målt i kroner enn andre grupper i samfunnet. Inntektsmålet er å videreutvikle inntektspolitikken som har gitt denne inntektsutviklinga. På denne bakgrunn, og i lys av det lave inntektsnivået i næringa, fremmet jordbruket et krav med ei ramme på totalt 1.970 millioner kroner. Kravet ville gi grunnlag for økte inntektsmuligheter i 2014 på om lag 47.000 kroner per årsverk etter inndekning av kostnadsveksten og utnytting av økte inntektsmuligheter i markedet gjennom volumvekst og prisvekst for produkter uten målpris. I kravet lå også at produktivitetstevinsten i sin helhet skulle tilbakeføres næringa.

Jordbrukets krav til inntektsramme

		Grunnlag	Volum	Pris	SUM mill. kr
<i>Kostnadsdekning</i>					
1	Driftskostnader	18253	0,25 %	1,9 %	390
2	Kapitalslit og leasing	7480			215
3	Realrente på lånt kapital i jordbruket	1493			245
A	SUM Kostnadsdekning				850
<i>Økte inntektsmuligheter i markedet</i>					
4	Økt produksjon av norske jordbruksvarer	28377	0,75 %		210
5	Økte priser på varer uten målpris	8900		2,7 %	240
B	SUM Markedsmuligheter			0	450
<i>Arbeidsforbruk</i>					
6	Endret arbeidsforbruk	11849	-4,0 %		-470
7	Arbeidseffektivisering tilbakeført næringa		43700	10800	470
C	SUM Arbeidsforbruk				0
	SUM A-C				400
<i>Videreutvikling av inntektspolitikken fra 2005</i>					
8	Kronemessig lik inntektsutvikling fra 2013 til 2014		43700	19000	830
9	Forsterket inntektsvekst pga lavt inntektsnivå		43700	17000	740
D	SUM Videreutvikling av inntektspolitikken				1570
SUM	Rammekrav (A-B+C+D), mill. kroner			46800	1970

For å finansiere kravet var det lagt opp til en økning av målprisene på 583 mill. kroner. Budsjettmidlene skulle økes med 1.146 mill. kroner, samt 51 mill. kroner i overførte midler fra 2012. I tillegg ble kravet finansiert med en økning i inntektsfradraget med 190 mill. kroner som følge av økte inntekter gjennom den øvrige finansieringen.

Faglaga valgte i kravet å:

- Prioritere storfekjøtt, korn og grønt (jfr. arbeidsgrupper)
  - Innføre et storfeslakttilskudd for storfekjøtt med god kvalitet
  - Heve målprisene på korn med 24 øre/kg
  - Etablere et vekstprogram for grøntsektoren
- Kompensere for driftsulempner knyttet til distrikt og struktur (jfr. arbeidsgruppe)
- Prioritere ordninger som stimulerer til rekruttering ved:
  - styrking av velferdsordningene
  - oppstartstilskudd for nye brukere under 35 år
  - investeringspakke.
- Stimulere til økt bruk av norske ressurser, bla gjennom økte tilskudd til beiting i inn- og utmark

Statens tilbud

Statens tilbud ble lagt fram den 7. mai. Staten la opp til at bøndene skulle få:

- Full kostnadskompensasjon for kostnadsvekst fra 2013 til 2014
- Prosentvis lik inntektsvekst som andre grupper i 2014
- En nivåheving i 2014 ut over prosentvis vekst på 650 mill. kroner

Tilbudet hadde ei inntektsramme på 1.020 mill. kroner. Inntektsramma i tilbudet ble finansiert med 470 mill. kroner i økte målpriser fra 1. juli 2013, 390 mill. kroner i økte budsjettoverføringer, 50 mill. kroner i overførte midler fra 2012 og 110 mill. kroner i økt utnyttning av jordbruksfradraget.

Tilbudet tilsvarte økte inntektsmuligheter på vel 25.000 kr/årsverk (8,5 prosent) inkludert økt utnyttning av eksisterende jordbruksfradrag, i 2014, i forhold til 2013 før oppgjør. Tilbudet innebar at Jordbruket ville få om lag 6.000 kroner per årsverk sterkere inntektsvekst enn forventet for andre grupper i samfunnet.

Staten hadde foretatt de samme prioriteringer som faglaga når det gjaldt produksjonene. En hadde imøtekommet Jordbruket på å innføre et storfeslakttilskudd og bruke målprisen for å styrke økonomien i kornproduksjonen.

Forhandlingene

Etter at Staten hadde lagt fram sitt tilbud, vurderte faglaga om tilbudet gav grunnlag for forhandlinger eller ikke. Sammenlignet med jordbruksoppgjøret året før, der en vurderte tilbudet til å være for dårlig til å forhandle på, var avstanden i ramme mellom krav og tilbud mindre i år. En forskjell på 950 mill. kroner, eller 22.000 kroner per årsverk, ble ansett som den største utfordringen ved forhandlinger. Likevel, den 10. mai meldte faglaga tilbake til Staten om at de ønsket å gå i forhandlinger.

Det ble forhandlet med Staten fram til den 15. mai om hvordan rammevilkårene til bøndene skulle være det kommende året. Det ble da satt et plenumsmøte kl 14.00. Statens forhandlingsleder, Leif Forsell, viste til prosessen som hadde pågått mellom partene, både uformelt og i utvidede ledermøter, etter at staten hadde lagt fram en sonderingskisse til sluttløsning den 14. mai kl. 19.00. Forsell konstaterte at partene hadde kommet fram til enighet om sluttprotokoll og fordeling av endelig ramme. Bjørke og Furuberg bekreftet at et samlet forhandlingsutvalg ville anbefale de respektive organisasjonenes styrer å godkjenne den framforhandlede avtalen. Partene signerte deretter sluttprotokollen.

Pressedekning fra forhandlingene.

Avtale

Jordbruksoppgjøret 2013 ble vurdert som et av de bedre oppgjørene på lang tid. Avtalen gav ei ramme på 1270 mill. kroner. Det skulle gi grunnlag for en inntektsvekst på 31.000 kroner per årsverk, når verdien av jordbruksfradraget inkluderes. Her ble en viktig barriere brutt. Tidligere oppgjør hadde ikke gitt grunnlag for en sterkere inntektsvekst enn kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper i samfunnet. Dette oppgjøret la en til rette for ca 12.000 kr/årsverk sterkere inntektsvekst enn gjennomsnittslønsmottakeren.

Ramme ble finansiert gjennom:

• Økte målpriser	580 mill. kroner
• Økte tilskudd	500 mill. kroner
• Overførte midler fra 2012	50 mill. kroner
• Økt utnytting av jordbruksfradraget når inntektene øker	140 mill. kroner

Avtalen prioriterte storfekjøtt og korn. Kornprisen ble økt med 20 øre/kg for matkorn, 18 øre/kg for fôrkorn. Det ble satt av 165 mill. kroner til et nytt kvalitetstilskudd for storfeslakt (unntatt "Ku") for kvalitetene O eller bedre, med sats på 3,70 kr/kg.

Avtalen ble lagt fram i Prop. 164 S (2012-2013) og behandlet av næringskomiteen gjennom Innst. 508 S (2012-2013) og Stortinget den 14. juni.

Næringspolitisk tema

Næringspolitisk program 2013-2016

Årsmøtet vedtok næringspolitisk program 2013 - 2016. Arbeidet ble påstartet høsten 2012, med styreseminar og åpen idéfangst. I februar 2013 ble forslag til program sendt ut på høring i fylkene. Etter ny styrebehandling fremmet styret forslag til næringspolitisk program 2013-2016 for årsmøtet 2013. Etter en god diskusjon ble programmet vedtatt av årsmøtet med noen endringer.

Næringspolitisk program for Norges Bondelag tydeliggjør vår organisasjons langsiktige politikk. Her framgår våre hovedprioriteringer på avgjørende politikkområder for bonden som matprodusent, bedriftsleder, forvalter og samfunnsutvikler. Næringspolitisk program legges til grunn for internt og eksternt arbeid i alle ledd av organisasjonen.

Næringspolitisk program 2013 - 2016 er delt inn i tre hovedområder:

I - Økte inntektsmuligheter og lønnsomhet:

Økt matproduksjon av høy kvalitet, et solid importvern, velfungerende markedsordninger, balansere maktforholdet i verdikjeden for mat, et lønnsomt landbruk over hele landet, ta alle gårdens ressurser i bruk, økt kompetanse og målrettet forskning og internasjonale avtaler som gir rom for nasjonal landbrukspolitik.

II - Bærekraftig arealbruk, råderett og eiendomsforvaltning:

Bruk og vern av matjord, møte klimaendringene, eieransvar for matjord, sikre grunneieres råderett og norsk matproduksjon framfor rovdyr.

III - Attraktive bygder:

Landbruket - en sentral bidragsyter i bygdas næringsutvikling og samfunnsutvikling til beste for bygda.

Veien videre for økt matproduksjon

Innspill til statsbudsjettet 2014

Valget høsten 2013 ga oss ny regjering utgått av Høyre og FrP. Dette påvirket også høstens statsbudsjettprosess. Den avgående Stoltenberg-regjeringen la først fram sitt forslag til budsjett for 2014.

I møte med Stortingets næringskomité, satte Norges Bondelags fokus på selvforsyning og beredskap. Økt matproduksjon på norske ressurser forutsetter økt lønnsomhet, et landbruk over hele landet og et sterkt jordvern. Regjeringens forslag om beredskapslagring av matkorn ble trukket fram. Investeringsvirkemidlene må bedres, herunder vil en fondsordning med skattefordel forbedre investeringsevnen i næringa. Det ble understreket at lave matmoms er god fordelingspolitikk og vil dempe grensehandelen. Det ble videre gitt tilslutning til satsingen på de etablerte fagmiljøene på universitetet i Ås, samt Høgskolene i Hedmark og Nord-Trøndelag.

Solberg-regjeringens tilleggsproposisjon fulgte ikke opp Stoltenberg-regjeringens forslag om beredskapslagring av matkorn. I budsjettavtalen med KrF og Venstre ble det likevel enighet om at behovet for beredskapslagring skulle utredes.

Det vedtatte budsjettet inneholdt flere markante endringer i skatte- og avgiftsopplegget. Blant annet ble skattesatsen på alminnelig inntekt redusert fra 28 % til 27 %, mens trygdeavgiften økte til 11,4 %. Den mest overraskende endringen var allikevel fjerningen av arveavgiften.

En skulle tro at Solberg-regjeringens skatte- og avgiftsreduksjoner ville være positivt for landbruket. Dette viste seg ikke å være tilfelle. Samtidig med at en fjernet arveavgiften, fjernet en også det såkalte diskontinuitetsprinsippet (oppskrivingsadgangen ved eierskifte). Denne ordningen har lettet finansiering av eierskiftene i landbruket og dermed bidratt til å sikre egenkapitalen i næringa.

Norges Bondelag reagerte kraftig på at regjeringen først fjerner en avgift, og dernest øker skatten for mange enkeltpersonforetak. Bondelagets reaksjoner medførte blant annet at det i budsjettavtalen mellom regjeringen og V/KrF framgår at regjeringen skal gjennomgå skatteregelveverket for bønder i lys av endringene knyttet til arveavgiften, og komme tilbake til Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett (mai 2014).

I tillegg til at arveavgiften bidro til en betydelig skatteskjerpelse, ble også dieselavgiften økt kraftig fra 2014. Våre beregninger viser at økningen på 81 øre per liter, medførte en økt kostnad for landbruket på 110 millioner kroner årlig.

Økt produksjon av frukt og grønt

I stortingsmeldingen om Landbruks- og matpolitikken, Meld. St. 9 (2011-2012), har grøntsektoren blitt pekt ut som et satsingsområde. På denne bakgrunn tok Gartnerhallen SA og Norsk Gartnerforbund, sammen med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, initiativet til å nedsette et bredt sammensatt utvalg for, i fellesskap, å fremme forslag til tiltak for å nå målsettingene om økt produksjon. Samtlige produsentorganisasjoner innen grøntsektoren var representert (Gartnerhallen SA, Norgesgrønt SA, Nordgrønt SA, Produsentforeningen av 1909 og Norges Bærdyrkerlag), og i tillegg samarbeidet utvalget med Statens landbruksforvaltning, Opplys-

ningskontoret for frukt og grønt og Matmerk. Representanter fra både Landbruks- og matdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet deltok som observatører og nyttige bidragsyttere overfor utvalget.

Utvalget understreket at god økonomi hos den enkelte produsent er en forutsetning for å få til en vekst i næringa i tråd med Stortingets målsettinger. Utvalget fremmet forslag knyttet til:

- Produsentøkonomi
- Vekstprogram for grøntsektoren

Utvalgets rapport ble overlevert Landbruks- og matdepartementet og ble godt mottatt både i departementet og innad i næringa. Utvalgets arbeid bidro til å få økt fokus på grøntnæringa som en viktig og offensiv næring i jordbruket. Forslagene fra utvalget ble fulgt opp fra jordbruket ved jordbruksforhandlingene.

Markedssituasjonen for melk

Etterspørselen etter særlig melkefett har vært økende, og for kvoteåret 2013/2014 ble melkebehovet beregnet til 1.530 mill. liter. Med økende fettinnhold og kvoteoppfyllingsgrad på 91 % ble forholdstallet satt til 1,03. Også enkeltforetak og samdrifter som nådde kvotetaka på henholdsvis 400 og 750 tonn, og alle med historisk kvote over dette, kunne også produsere tre prosent mer melk enn kvotetaket / historisk kvote.

Ut i fra en prognose på 19,2 mill. liter geitemelk, og et anslått behov på 16,8 mill. liter, ble forholdstallet for disponibel kvote for geitemelk redusert til 0,98. I de påfølgende jordbruksforhandlingene ble det også bestemt at staten ikke skal videregjelte kvote, samt at det ikke lenger vil være mulig å konvertere kumelkskvoter til geitemelkskvoter.

Vinteren 2013 sendte Landbruks og matdepartementet på høring en evaluering av de konkurransepolitiske tiltakene i prisutjevningsordningen for melk (PU-ordninga). Disse ordningene omfatter differensiert avgifter til Tines konkurrenter, distribusjonstillegg til Q-meieriene og beregningsmodell for kapitalgodtgjørelse. Norges Bondelag mente at de konkurransepolitiske tiltakene skulle være midlertidige da de ble innført i 2007, og at det var nødvendig å justere satsene ned med et framtidig mål om at ordningene skal fases ut. Norges Bondelag var bekymret for kostnadsutviklingen for de konkurransepolitiske tiltakene, og foreslo et tak tilsvarende 2011-nivået, på 115 mill. kroner, for de konkurransepolitiske tiltakene samlet sett, og at satsene måtte tilpasses denne kostnadsrammen. Landbruks- og matdepartementet økte satsfordelen for

---

andre meierier med 2 øre, samtidig ble maksimalt distribusjonstilskudd for Q-meieriene økt med 2 mill kroner og den særskilte kapitalgodtgjørelsen videreført.

Etter henstilling fra Møre og Romsdal Bondelag, Sør-Trøndelag Bondelag og Nord-Trøndelag Bondelag på årsmøtet 2013, vedtok styret i Norges Bondelag den 24. september 2013 å nedsette ei arbeidsgruppe som skal utrede utfordringer og aktuelle tiltak i melkeproduksjon. Arbeidsgruppa er ledet av Per Hilleren, fylkesleder i Sogn og Fjordane Bondelag.

Økt konsesjonsgrense for fjørfe

Det har over lengre tid vært økende etterspørsel etter kylling. Landbruks- og matdepartementet foreslo i februar å øke konsesjonsgrensen for kylling fra 120.000 til 140.000 dyr. Bakgrunnen for forslaget var produktivitetsøkning siden forrige justering av grensen og at det dermed er betydelig ledig kapasitet i eksisterende bygninger.

Konsesjonsregelverket bidrar til å fordele produksjonen på flere enheter, og gir derfor inntekts- og sysselsettingsmuligheter for familiegardsbruket. Fylkeslaga hadde ulike vurderinger av forslaget om økte konsesjonsgrenser. Et flertall i styret støttet departementets forslag om økte konsesjonsgrenser. Det ble særlig vektlagt at en dermed kunne sikre at økt forbruk av kylling dekkes av norskprodusert vare, utnytte ledig bygningskapasitet og gi produsentene mulighet til økt inntjening.

Krevende markedssituasjon for gris

Også i 2013 har det vært betydelig overproduksjon av gris, og det er derfor gjennomført flere markedsregulerende tiltak, både produksjonsregulering og avsetningstiltak. I store deler av 2013 var prisuttaket omlag 2 kroner lavere enn forutsatt (målpris), i tillegg var omsetningsavgiften 1,90 kroner ved årsskiftet og 2,10 kroner fra 1. juli. Norges Bondelag, Norsvin og Nortura har arbeidet sammen om å finne tiltak som bedrer markedsbalansen.

Første halvår ble det, med omsetningsavgiftsmidler, kompensert for lettere slaktevekter både til produsent og slakteri. Norges Bondelag og Norsvin oppfordret slakteriene om å redusere prisene på den tyngste grisen også andre halvår. Bare Nortura og Midt-Norge Slakteri fulgte denne oppfordringen, og uten oppslutning fra de øvrige slakteriene ble dette tiltaket raskt avvirket.

Markedsregulatorns initiativ om å etablere en omstillingsordning ble imøtegått av Landbruks- og matminister Sylvi Listhaug. Departementet hadde både formelle og faglige motforestillinger, og viste til sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene 2008. Norges Bondelag tok derfor initiativ til et avklaringsmøte med departementet og argumenterte for at det fortsatt måtte være adgang til produksjonsregulerende tiltak i smågrisproduksjon (purker). Vår forståelse av vedtaket fra 2008 var at avsetningstiltak for purke og rånekjøtt ikke lenger kunne gjennomføres. Partene ble ikke enige om forståelse av formuleringene i sluttprotokollen fra 2008. Departementet var tydelige på at et eventuelt vedtak i Omsetningsrådet om omstillingsordning for produsenter ville bli overprøvd av departementet. Markedsregulator valgte derfor ikke å foreslå en slik ordning. Ordningen med kompensasjon for lettere slaktegris ble videreført fra 30. desember 2013 til 13. april 2014. I januar 2014 viste årsprognosen fra Nortura en overproduksjon på 1.650 tonn.

Prosenttoll innført og debattert

Fra 2013 gikk Norge over fra krone- til prosenttoll på fem varelinjer innen kategoriene biffer og fileter av storfé/lam og harde hvite oster (med flere unntak). Dette ble gjort for å styrke tollvernet for disse produktene slik at en kunne øke priseuttaket i markedet. Gjennom WTO-avtalen har vi full rett til å foreta en slik endring. Likevel skapte overgangen mye politisk støt, først og fremst i Norge, men etter hvert også i Brussel.

Representanter fra Høyre og FrP ledet an i kritikken, og uttrykte i valgkampen et ønske om å reversere omleggingen til prosenttoll når de evt. kom i posisjon. Tollproposisjonen er en del av statsbudsjettet, og i Høyre/FrP-regjeringens tilleggsbudsjett lå det ingen endringer av tollregimet. Derfor var forundringen stor når den nye statsråden ved statsministerens kontor med ansvar for EU/EØS-koordinering, Vidar Helgesen, reiste til Brussel 19. november og fortalte EØS-rådet at den nye regjeringen ønsket å reversere prosenttollen. Stortinget følte seg derfor dårlig orientert om en sak de til slutt ville få til behandling som budsjett sak.

Norges Bondelag fikk et hastemøte med Helgesen før avreise til Brussel der vi tydelig gav uttrykk for viktigheten av et velfungerende tollvern. Spenningen knyttet seg nå til om Venstre ville støtte regjeringens forslag om reversering av prosenttollen og de dermed ville få det inn i neste års budsjett. Venstre sendte brev til regjeringen og ba om avklaringer, Norges Bondelag

sendte sine egne svar på spørsmålene. Norges Bondelag arbeidet hele denne perioden systematisk med saken og rett før jul ble det klart at Venstre ikke ville støtte Regjeringens ønske om en ensidig reversere av prosenttollen i denne omgang. I Venstres svar til Landbruks- og matministeren ble det uttrykt ønske om videre dialog i saken, og at hensyn til både behovet for økt frihandel og behovet for forutsigbare rammevilkår for landbruket og matindustrien måtte ivaretas framover.

Kornkonferansen 2013

Kornkonferansen arrangeres av Norske Felleskjøp og Norges Bondelag. Konferansen har som mål å spre informasjon om politiske og markedsmessige forhold i forbindelse med korn, kraftfôr, matmel og bakevarer. I 2013 var det lagt betydelig vekt på temaer knytta til økt norsk kornproduksjon med innledning fra Landbruks- og matminister Trygve Slagsvold Vedum. Det var rekorddeltakelse på kornkonferansen med 220 deltakere.

Storfe 2013

Norges Bondelag deltok på fagkongressen Storfe 2013. Kongressen fant sted på Telenor arena, 1.-2. februar. Nils T. Bjørke holdt åpningsforedrag på kongressen, og Norges Bondelag hadde stand på messeområdet i et samarbeid med Landkreditt og Gjensidige.

Trafikkregler og kjøretøyforskrifter

Trafikkregler for traktor, førerkortregler, og regler for bredde på redskap, er gjenstand for mye usikkerhet og for ulik tolkning rundt om i landet. Fornyning av regelverket og tilpassing til ulike EU-direktiv og praktiseringen av dem gjennom norsk regelverk, er i mange tilfeller lite tilpasset den praktiske hverdagen i landbruket. Norges Bondelag mottar derfor mange henvendelser fra medlemmer i slike saker, og det arbeides løpende med å påvirke regelverksutformingen. I februar sendte Norges Bondelag, Traktor- og landbruksmaskin-importørenes forening (TLIF), og fag-

tidsskriftet Bedre gardsdrift et felles brev til statsrådene Trygve Slagsvold Vedum og Marit Arnstad, der en lista opp mange av de mest aktuelle sakene som berører næringsutøvelsen i landbruket. Dette handler blant annet om førerrett og bredderegler, revisjon av førerkortreglen for traktor, frakt av bred og / eller frontmontert redskap og ulike vektregler.

Fra kontaktmøte med Samferdselsdepartementet. F.v.: Ole Jacob Rustad, Traktor- og landbruksmaskinimportørenes forening, Arild Bustnes, næringspolitisk sjef i Norges Bondelag, Bård Hoksrud, statssekretær (Frp) og Amund Johnsrud, seniorrådgiver i Norges Bondelag. Foto: Jogeir Agjeld, Bedre Gårdsdrift

Blant annet som en reaksjon på det nevnte brevet ble det seinere i 2013 en høringsrunde på forslag om utforming av førerkortregler for traktor som går i inntil 50 km/t. I høringen varslet Samferdselsdepartementet at disse regelendringene skulle iverksettes fra 1/1-2014. Norges Bondelag ga sterk støtte til dette forslaget, men negative høringsvar fra flere innen transportbransjen har medført at iverksettningen av det nye regelverket er utsatt inntil videre.

Bondelagets syn på førekortforslaget og flere av de andre sakene som var omtalt i brevet fra februar, ble også presentert for den nye politiske ledelsen i samferdselsdepartementet etter valget. I det samme møte med statssekretær Bård Hoksrud (Frp), tok en også opp konsekvensene av den nye yrkessjåførerskriften. Slik den er i ferd med å bli praktisert nå, tvinger den alle næringsdrivende som driver transport av egne varer, til å måtte ta et omfattende kurs, som primært er beregnet på dem som driver transport som næring. Saken følges opp videre i et samarbeid mellom Norges Bondelag og Norges Gartnerforbund.

Vern av matjord

28. februar arrangerte Norges Bondelag konferansen "Truet jord 2013" med 170 deltakere. Målgruppen var primært politikere og planleggere på alle de tre forvaltningsnivåene. Åsmund Nordstoga ledet deltakerne gjennom programmet med blant annet kommunal- og regionalminister Liv Signe Navarsete og stortingsrepresentantene Michael Tetzschner (H) og Dagfinn Høybråten (KrF). Innleiderne Oskar Puschmann (Skog og landskap), Nils Vagstad (Bioforsk), Maria Svaland (Snøhetta) og Marius Holm (Zero) ga faglige innspill på hvorfor og hvordan matjord kan bevares for framtidige generasjoner.

Bondelagets leder Nils T. Bjørke og daværende SP-leder Liv Signe Navarsete under jordvernkonferansen

På konferansen ble plakatserien "Her dyrkes..." presentert. Dette er plakater lokallaga kan sette opp langs jorder og turstier med kort informasjon om hva som dyrkes på jordene og om dyr på beite.

Fra markeringen mot nedbygging av matjord til fordel for Ikea på Vestby

I 2013 har det vært mange jordvernsaker i media. Blant disse er ny kampflybase på Ørlandet, ny kommuneplan for Trondheim og kommunedelplan Vestby nord (IKEA-saken). De to sistnevnte ble avgjort av kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner (H), og i begge sakene tapte matjord. Avgjørelsene var som forventet, da landbruks- og matminister Sylvi Listhaug noen uker før ga grønt lys for nedbygging, med argumentasjon om at dette var kommunenes ønske, og at Fremskrittspartiet i valgkampen hadde lovet omdisponering.

Det har vært flere høringssaker i 2013 hvor matjord er et viktig tema. Blant disse er Nasjonal transportplan 2014-2023, hvor den rødgrønne regjeringa foreslo en årlig omdisponering av dyrka mark på 750 dekar til statlige samferdselstiltak. Norges Bondelag deltok på Stortingets høring med budskapet om i størst mulig grad å unngå omdisponering. Av andre høringssaker, kan nevnes høring på rapportene Verdisetting av dyrka mark og andre naturressurser i Statens vegvesens Håndbok 140, Konsekvensutredninger og Fysisk kompensasjon for jordbruks- og naturområder ved samferdselsutbygging, samt høringer på Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging og Ny statlig planbestemmelse for lokalisering av kjøpesentre og handel.

Klimaendringer

Sommeren 2013 passerte for første gang karbondioksidnivået i atmosfæren 400 ppm (parts per million) Dette er et historisk høyt nivå og fører til ytterligere oppvarming av atmosfæren og havet. IPCC (FN sitt klimapanel) kom i november med en rapport som sier at man nå også måler temperaturheving på 2000 meters havdyp.

Globalt begynner klimaendringene å gjøre seg mer gjeldende. Det globale lageret av korn er nede i 74 dagers forbruk. Vestkysten av USA, Ukraina, Russland og Australia ble rammet av tørke, mens store flommer rammet Nord Europa på våren. NASA har målt den høyeste globale gjennomsnittstemperaturen noensinne, 14,6 °C. En slik temperatur gjør at flere steder i verden opplever lange tørkeperioder med 40 - 45 varmegrader.

Det er i 2013 prioritert prosjektsamarbeid med Bioforsk om klimagasser i jordbruket, og arbeidet med å utvikle en egen tiltakspakke for å binde atmosfærisk karbon. Arbeidet med biogass konsentreres om reaktorforskning, oppgradering av biogass til kjøretøykvalitet, substratforskning og enn opplæringsplan for biogassproduksjon. Reaktortesting på Tingvoll viser utfordringer ved sterk kulde. En har etter hvert positiv erfaring fra drift av reaktoren på Tomb. I Telemark bygges det storskalapiloter for biogass fra husdyrgjødsel, og disse teknologiske løsningene viser lovende prognoser for lønnsom drift. Det er stort behov for kunnskap om hva klimaendringer er, og om hvilke tiltak som må iverksettes. Det tilbys og gjennomføres derfor mange fagforedrag i organisasjonen. For å møte klimautfordringene er videre tiltak for økt robotisering av jordbruksproduksjonen viktig, og det er god kontakt med slike fagmiljøer.

Ustabile værforhold, avlingssvikt og utvintring av eng

Våronna 2013 ble i store deler av landet svært forsinket. Spesielt fikk Rogaland og Vestlandet en vinter preget av mye barfrost. Dette førte til betydelig utvintring av engarealer og en usikker försituasjon. Tall fra SLF viser at vi må tilbake til 1998 for å finne tilsvarende antall erstatningssaker som for vinteren 2013 for utvintring av eng.

Hedmark og Oppland ble i mai igjen rammet av flom, bare to år etter pinseflommen i 2011, som forårsaket store skader. Midt-Gudbrandsdal var også i 2013 mest berørt, selv om alle østlandsfylkene i denne perioden var utsatt for store nedbørsmengder. Mai-flommen var den hendelsen i 2013 som utløste flest erstatningskrav etter naturskade. I løpet av høsten 2013 fikk spesielt trøndelagsfylkene merke naturkreftene i stormene Hilde og Ivar.

Også for frukt-, grønt-, og kornprodusenter ble vekstsesongen preget av en sen vår og en kald periode i mai med mye nedbør. Det var problemer med å skaffe nok tidlige sorter av såkorn. Krevende forhold i våronna er en av forklaringene på at den totale kornavlingen i 2013 ble den lavest på 37 år. Kornkvaliteten og matkornandelen var imidlertid bedre enn de foregående åra.

I jordbruksforhandlingene 2013 fikk Norges Bondelag gjennomslag for at taket på avlingsskadeerstatningsordninga per vekstgruppe skulle heves fra 500.000 kr til 750.000 kr. Selv om taket er hevet opplever flere betydelig økonomiske tap når avlingene svikter som følge av egenandeler og lave satser i avlingsskadeerstatningsordningen. Et skiftende klima må tas hensyn til i produksjonsplanlegging og håndtering av økonomisk risiko.

Det er viktig å forebygge og ha en god beredskap når naturkreftene setter inn. Norges Bondelag etterlyser tiltak for å sikre både strømforsyning, vannforsyning og kommunikasjoner når uværet rammer. I tillegg blir det svært viktig å ivareta grunneieres økonomiske interesser.

Energi

Mye av innsatsen på energiområdet knytter seg til arbeidet med biogass. Etter en varm vinter i 2013 er det store lagre av flis og ved. Flisstøtteordningen ble fjernet av Solberg-regjeringen, noe som svekker interessen for å investere i denne bransjen. Etter nedleggelsen av Tofte arbeides det med alternativ anvendelse av tømmerstokken. Med riktig teknologisk utvikling vil det grønne karbonet kunne ha svært mange anvendelsesområder. Som eksempel kan nanofiksering av cellulosen gi papir med stålqualität og cellulose kan bli en viktig del av maten til oppdrettslaksen.

I kunnskapsparken på Kjeller i Akershus arbeides det med alt fra atomkraft til brenselceller. Etter initiativ fra Bondelaget drøftes det et mulig samarbeid om utvikling av solceller og vindkraft tilpasset kraftproduksjon på gårdsbruk. Videre vurderes det utvikling av større batteripakker som kan mellomlagre energien. Det forsøkes etablert et forprosjekt i 2014.

Det arbeides fortsatt med varmelagertechnologien som er utviklet på Mære Naturbruksskole ved Steinkjer. Sammen med Bioforsk og Gether AS arbeides det med optimalisering av avlingen med denne typen energi. Så langt er energisparingen på 70 % i dette veksthuset, og målet er å øke tomatavlingen med 30 prosent.

Prosjekt Fornybar el-produksjon i landbruket

Det 2-årige prosjektet har hatt som mål å øke kompetansen blant bønder og grunneiere om fornybar el-produksjon. I prosjektperioden Det 2-årige prosjektet har utviklet informasjons- og motivasjonstiltak mot aktuelle grunneiere i landbruket. Prosjektet har gitt direkte informasjon og rådgiving til grunneiere i snaut 150 mulige kraftproduksjonsprosjekter innen småkraft, vindparker og småskala vindkraft. Snaut 1.000 grunneiere har deltatt i disse rådgivingsprosjektene. I tillegg har prosjektet nådd ut med informasjon til vel 800 grunneiere gjennom 20 ulike foredrag.

Prosjektet har styrt innsats mot vindkraftutfordringene, der behovet for kunnskap og utvikling har vært størst. Like fullt kan det fastslås at både ressursgrunnlaget og lønnsomheten er desidert størst for småkraftnæringa, samtidig som miljøutfordringene ser ut til å være mindre enn i vindkraftnæringa

God grunneierorganisering, gode utviklingsprosesser og et godt avtaleverk står sentralt for å lykkes med verdiskaping i fornybarnæringene i landbruket. Det er utarbeidet standardavtaler for småkraft og standardavtaler for vindkraft med veiledere, som i stor grad kan lette disse prosessene og føre til gode løsninger for grunneiere med ressurser i vindkraft eller småkraft. Som for andre standardavtaler er disse tilgjengelige for medlemmer via nettsidene til Bondelaget.

Det kan fortsatt realiseres betydelige inntektsmuligheter fra småkraft. Vindparker kan gi gode inntekter for arealutleie til et begrenset antall grunneiere - så sant vindparkene blir realisert. For tiden lar investeringsbeslutningene vente på seg. For gårdsvindmøller har kanskje forventningene til avklaringer fra prosjektet vært størst. Utviklingen på området har gått relativt sakte, og mulighetene framover vil være avhengige av de generelle vilkårene for fornybar kraftproduksjon. El-sertifikatordningen er viktig for lønnsomheten, ordningens krav til ferdigstilling av anlegg innen 2020 gjør prosjektering og planlegging usikker. Norges Bondelag forsøker derfor å påvirke myndighetene til å endre ordningen til en fleksibel nedtrappingsmodell som i Sverige. Prosjektet ble avsluttet ved utgangen av september 2013.

Utvikling i Verdens Handelsorganisasjon (WTO)

Etter stillstand siden 2008, var 2013 året da WTO (Verdens Handelsorganisasjon) begynte å røre på seg igjen. I september tok Roberto Azevedo fra Brasil over som generaldirektør for franske Pascal Lamy. Azevedo satte fort i gang forhandlingene igjen i WTO-hovedsetet i Genève. Forhandlingene konsentrerte seg om å få i havn en "minipakke" som i hovedsak omfattet temaene handelsforenkling (enklere tollprosedyrer), eksportstøtte, tollkvoteadministrering, støtte til oppbygging av matvarelager og en egen pakke for de fattigste landa. Forhandlingene i Genève førte ikke fram til ei ferdig avtale. I WTO-ministermøte i desember på Bali deltok nestleder Kristin Ianssen i den norske delegasjonen. Etter lange diskusjoner særlig mellom India og USA om oppbygging av matlager, ble det enighet om Bali-pakken, med elementene nevnt over. Det ble videre enighet om å utarbeide en arbeidsplan for Doha-runda i løpet av 2014. Avtalen innebar ikke konkrete plikter til reduksjon av toll og støtte, med Bali-pakken øker troen på WTO's gjennomføringskraft, og forhandlingene kommer nok i gang igjen.

EU/EØS

Det har ikke vært forhandlinger om artikkel 19 eller protokoll 3 dette året. Det har vært noe mer EØS-debatt, særlig i fagbevegelsen. Norges Bondelag har fulgt arbeidet gjennom styreplassen i Nei til EU. Det er oppnevnt et utvalg som skal se på EØS-strategien etter at landsmøtet i Nei til EU vedtok å jobbe for en folkeavstemning om EØS. Norges Bondelag deltar med nestleder Brita Skallerud i utvalget. Selv med en mer EU-vennlig regjering er temaet ikke særlig debattert. Meningsmålinger viser at 70% av folket fortsatt er imot norsk EU-medlemskap.

Rovdyr

Norske bønder slipper 1,9 millioner sau på utmarksbeite på våren. I tillegg har reindriftsnæringen omtrent 400.000 tamrein på utmarksbeite. Beitesesongen 2013 gav økte rovdyr tap med særskilt økning av ulve- og bjørneskader. Økningen i bjørneskader gjelder i hovedsak Oppland øst for Gudbrandsdalen og Trøndelagsfylkene, mens skadene forårsaket av ulv i hovedsak har skjedd i Oppland, Hedmark vest for Glomma og i Sør-Trøndelag.

Etter at Sverige over flere år har avlyst sin egen lisensjakt på ulv, har ulvebestanden økt til mellom 400 til 500 ulver. Ulven har stor vandringskapasitet, og ungulver som forlater sin flokk kan lett dukke opp i områder der det er lite rovdyr fra før og dermed gjøre svært stor skade. Erstatningsoppgjøret for sau drept av ulv på utmarksbeite viser en klar økning de tre siste årene fra 1.472 sau erstattet i 2011 til 3.443 sau erstattet i 2013.

Naturmangfoldlovens § 19 gir dyreeiere rett til full erstatning for tap og følgekostnader når husdyr blir drept eller skadet av rovdyr. Erstatningsforskriften og praktiseringen av denne skal sikre at husdyreier får oppfylt sin rett til full erstatning. Det å finne igjen kadaver på utmarksbeite og dokumentere hva som er dødsårsak er generelt svært krevende. Av sau som bøndene søker rovdyrerstatning for blir i snitt kun 4 % av kadavrene funnet og dokumentert av Statens naturoppsyn som drept av rovdyr. For det resterende tapet (96 %) skal miljømyndighetene gjøre en helhetlig vurdering av årsaksfaktorer som kan forklare tapene. Det skal gjøres fratrukk for normaltaper, det vil si tap som ikke skyldes rovdyr.

Krokann-dommen

Etter at Direktoratet for naturforvaltning i 2008 skjerpet kravet om funn av dokumenterte kadaver for å gi erstatning for de tapte dyrene som ikke gjenfinnes i utmarka, har en stor andel av sannsynliggjort rovvilttap ikke blitt erstattet. Norges Bondelag mener dette er i strid med forutsetningene som Stortinget har satt for rovdyrforvaltningen, og gikk sammen med Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag inn som partshjelpere for sauebonde Ola Krokann fra Oppdal som har stevnet staten for avkorting av rovdyrerstatning.

Ola Krokann slapp i juni 2008 267 søyer og 431 lam på utmarksbeite. På tross av organisert tilsyn, fikk Krokann et totaltap på 7 søyer og 48 lam. Han søkte om erstatning for 6 søyer og 36 lam. Normaltapet hans var på 0,33 % på sau og 2,74 % på lam. Krokann hadde ikke dokumentert tap og fylkesmannen mente at yngling av jerv i området ikke var tilstrekkelig til å sannsynliggjøre rovvilttap. Etter klage erstattet fylkesmannen likevel 40 % av tapet. Krokann tok ut stevning mot staten og hevdet bl.a. at det var stilt for strenge krav til dokumentasjon for å få erstatning.

Ola Krokann vant i tingretten, og i november 2013 avsa Frostating lagmannsrett dom i saken som gjaldt praktisering av erstatningsforskrifta ved tap av husdyr til rovdyr. Saken ble ikke anket til Høyesterett. Retten fant det ikke sannsynliggjort at det var andre tapsårsaker enn rovvilt som kunne begrunne avslaget for en stor del av erstatningssøknaden. Dommen sier eksplisitt at bevisvurderingen til staten må endres, og pålegger miljøforvaltningen å dempe kravene til dokumenterte tap i besetningen for å utbetale erstatning for rovdyrskade. På bakgrunn av dommen måtte erstatningsoppgjøret for 2008 behandles på nytt i forvaltningen og Krokann ble da tilkjent full erstatning for alt tap utover normaltaper.

Erstatningsoppgjøret for 2013 viser at miljømyndighetene fortsetter praksisen med å avkorte erstatningsoppgjør ut fra et ensidig fokus på kadaverfunn. Norges Bondelag har sammen med Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag utarbeidet en mal for å klage på erstatningsoppgjøret. Klagene blir behandlet av Miljødirektoratet i 2014.

Før Krokann-dommen ble rettskraftig sendte Miljødirektoratet på høring forslag om endringer i erstatningsforskriften. Miljødirektoratet foreslår økt beviskrav og økte krav til kadaverdokumentasjon for at alt tap utover normaltapet skal kunne erstattes. Dette er stikk i strid med Krokann-dommen og Ekspertutvalget som la fram sine forslag til forenklinger av erstatningsordningen i 2011. Norges Bondelag har sammen med Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag protestert på dette og bedt om at forslaget til ny erstatningsforskrift forkastes. Vi mener at gjeldende forskrift praktisert i henhold til Krokann-dommens føringer vil gi mer riktig erstatningsutbetalinger enn forslaget til ny forskriftsbestemmelse.

Nedskrivning av verdien på melkekvoter

Verdien på melkekvoter kan etter hovedregelen ikke avskrives, slik en kan for andre driftsmidler. Dette fordi en antar at verdien på melkekvoter står seg over tid. Når det i jordbruksoppgjøret i 2012 likevel ble enighet om å redusere prisen på den statlige kjøps- og salgsprisen fra kr 3,50 til kr 2,50, endret denne forutsetningen seg. Forutsetningen om at verdien står seg over tid, var ikke lengre reell.

Norges Bondelag tok dette opp med Skattedirektoratet, og fikk gjennomslag for at en for regnskapsåret 2012 (eller 2013) kunne skrive ned verdien på aktiverte melkekvoter med kr 1,50 per liter, med en nedre grense på kr 2,50 per liter.

Inn på Tunet

2013 var overgangsåret før den nye godkjenningsordningen for IPT-gårdsbruk i regi av Matmerk blir endelig innført. Fra 2014 er IPT-logoen forbeholdt de gårdsbruka som er godkjent og fyller kravene. Det har vært en dialog gjennom året med Matmerk om forvaltning og praktisering av denne ordningen.

I november ble det arrangert samling for regionale tilbydernetverk med tema som handlingsplanen for IPT, godkjenningsordningen, stortingsmeldinga om morgendagens omsorg og samvirke som modell for forretningsmessig samarbeid. Fylkesmannens IPT-kontakter var også invitert. Representanter for Helsedepartementet deltok på tilbydersamlinga og presenterte Stortingsmelding 29 (2012 - 2013) "Morgendagens omsorg". I meldinga er IPT blant annet trukket fram som en modell for å utvikle dagtilbud for mennesker med demens.

I april ble det gjennomført en fagtur for unge bønder. Turen var lagt til Alta med besøk på ulike IPT-gårdsbruk og foredrag fra tilbydere, ulike rådgivingsinstanser og fra Norges Bondelag. Arrangementet var samordnet med den nasjonale fagkonferansen om IPT.

Norges Bondelag leder Matmerks faggruppe for IPT. Grappa er et sentralt forum for utvikling av IPT som tjenestetilbud og som koordinerende instans mellom ulike aktører, både blant tilbydere, på kjøpersida og i den offentlige forvaltninga.

Informasjonsbrosjyre om endringene i friluftsløven

I 2012 trådte det i kraft nye bestemmelser i friluftsløven som gjorde det lettere for folk å komme seg til utmark, men som samtidig fikk konsekvenser for grunneiere. For å informere grunneiere, lag, foreninger og kommuner om innholdet i endringene, har Norges Skogeierforbund, NORSKOG, Friluftsrådenes Landsforbund, Friluftslivets fellesorganisasjon og Norges Bondelag gått samme for å utarbeide en felles brosjyre.

Prosjekt lokalmatproduksjon

I 2012 fikk Norge Bondelag i samarbeid med Norsk Landbrukssamvirke støtte fra Innovasjon Norge til et toårig mobiliseringsprosjekt; "Smaken av lokalmat". I 2013 var målet å få lokallag og fylkeslag til å arrangere møter for produsenter som vurderer å starte med lokalmatproduksjon. Det er flere lokallag som har gjennomført seminar/ møter. En fin arena for dette er Landbrukshelg, og Kurs for Unge Bønder. Det er gjennomført aktiviteter i samarbeid med Matbloggsentralen og De historiske hoteller der også bondelagskokken Bodil Fjellestad Eikrem har bidratt.

Høringssaker

Endring av odelskretsen

Landbruks- og matdepartementet sendte i januar 2013 ut forslag om innskrenkning av odelskretsen og opphevelse av adgangen til odelsfrigjøring. På grunn av den betydningen forslaget har for medlemmene i Norges Bondelag, ble det gjennomført en intern høring i organisasjonen. I tillegg ble det innhentet en vurdering av forslaget fra professor Thor Falkanger, i lys av Grunnlovens § 107 (grunnlovsbeskyttelsen).

På bakgrunn av den varslede innskrenkningen i odelskretsen, mente Landbruks- og matdepartementet at det heller ikke lenger ville være behov for å odelsfrigjøre tilleggsjord. Eventuelle odelsløser ville da være færre og dessuten ha sterkere tilknytning til eiendommen.

Med utgangspunkt i den interne høringen og utredningen om grunnlovsmessighet, støttet styret i Norges Bondelag forslagene.

Endring av jordloven

I januar 2013 sendte Landbruks- og matdepartementet ut forslag om endringer i jordlovens delingsforbud. Forslaget gikk ut på å gjøre det lettere å kjøpe tilleggsareal fra nabobruk, samt å legge til rette for såkalte «livsstilstomter» i områder med bosettingsutfordringer for å gjøre det mer attraktivt å bosette seg i slike områder.

Forslaget ble ansett for å være av stor betydning for medlemmene i Norges Bondelag og ble derfor sendt på høring i fylkeslaga. Norges Bondelag var positiv til forslaget, men var samtidig opptatt av et sterkt jordvern, å begrense ulempene knyttet til bosetting tett på gårdsdrift, unngå uklare eiendoms- og rettighetsforhold, samt forebygge «pulverisering» av grunnei-errettighetene. Norges Bondelag fremholdt videre at delingsamtykke ikke bør gis i tilfeller hvor kjøp av tilleggsjord ikke er driftsøkonomisk forsvarlig.

Endringer i naturmangfoldloven og naturoppsynsloven

Miljøverndepartementet sendte i desember 2012 på høring forslag til endringer i naturmangfoldloven og naturoppsynsloven. Blant annet ble det foreslått at dersom det skal settes i verk tiltak innenfor et landskapsvernområde, skal virkningen av dette ikke bare vurderes i forhold til dagens situasjon, men også i forhold til eventuelle framtidige tiltak. Norges Bondelag mente forslaget medførte en unødvendig og uønsket innstramning av hva som kan gjøres innenfor landskapsvernområder. Videre foreslo departementet å flytte og utvide hjemlene for Statens naturoppsyns kontrollmyndighet. Norges Bondelag var ikke enig i forslagene og mente dessuten at virkningene av de foreslåtte endringene, ikke var tilstrekkelig utredet.

Forenklinger og endringer i lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

Kommunal- og regionaldepartementet sendte i juni 2013 på høring forslag til forenklinger i reglene for behandling av byggesøknader. Departementet foreslo bl.a. å innføre en registreringsplikt for de fleste tiltak som i dag er søknadspliktige, men som kan forestås av tiltakshaver og det ikke stilles krav om ansvarlig foretak. Alminnelige driftsbygninger i landbruket opp til 1000 m², omfattes av denne typen søknadsplikt. Departementet foreslo likevel å opprettholde søknadsplikten for alminnelige driftsbygninger i landbruket og kun redusere til registreringsplikt for "mindre driftsbygninger" i landbruket, dvs. bygninger på opp til 500 m². Norges Bondelag var positiv til forenklingene, men mente at alle de alminnelige driftsbygningene opp til 1000 m² burde omfattes av den nye registreringsplikten.

Femårsregelen for detaljreguleringer basert på private planforslag - endringer i plan- og bygningsloven

Miljøverndepartementet sendte høsten 2013 på høring forslag til endringer i plan- og bygningsloven, bl.a. femårsregelen for detaljreguleringer basert på private planforslag. Norges Bondelag viste til at fem år er kort tid i forhold til finansiering, herunder kostnadskrevende rekkefølgekrav og konjunkturrendringer, og støttet forslaget.

Tomtefesteutvalget

Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg kom i 2012 til at bestemmelsen i tomtefesteloven som gav fester rett til å fortsette en festekontrakt som går ut på uendrede vilkår, var i strid med menneskerettskonvensjonen (EMK). På bakgrunn av dommen satte regjeringen ned et lovutvalg som skulle komme med forslag til hvilken pris fester må betale dersom han ønsker å fortsette leieforholdet. Advokat Sissel Fykse i Norges Bondelag satt i utvalget som representant for grunneierne.

Utvalget overleverte et forslag til statsråden i oktober, hvor det presenterte fem ulike modeller. Lederen av utvalget og Fykse støttet den såkalte engangsløftmodellen, som bygger på reglene som gjelder ved regulering for de som har kontrakter med tomteverdiklausul. Den nye avgiften skal etter denne modellen settes til en viss prosent av råtomtverdien, men med et øvre tak. Procentsatsen settes ut i fra vanlig avkastningsrente, i dag 5 %. Taket er på 9.000 i 2002-kroner, det vil si om lag 11.000 i 2013-kroner, per dekar per år.

Forslaget har vært på høring og det er forventet at en ny bestemmelse er på plass før 1. juli 2014. Norges Bondelag har støttet forslaget til engangsløftmodellen.

Kvalitetsproduksjon og miljø

Bruk av NYT NORGE-merket på salatproduksjon basert på importerte småplanter

For sesongen 2011-2013 ble det gitt dispensasjon til en produsent til å merke med NYT NORGE på salat hvor småplantene var importert. Matmerks påfølgende høringsforslag innebar innstramning av praksis for NYT NORGE-merket på salat, dvs. at en ikke kunne bruke merket på produksjon basert på importerte småplanter. Matmerks styrevedtak i juni innebar rett til bruk av NYT NORGE-merket på produkter som er dyrket i Norge basert på importerte småplanter.

Vedtaket skapte reaksjoner i næringa og saken ble tatt opp i Grøntutvalget i Norges Bondelag og deretter i styret som fattet følgende vedtak:

"1. NYT NORGE er et forbrukermerke som er etablert for å sikre at produktene som har merket er produsert på norske råvarer. Dette for å styrke norsk produksjon i konkurranse mot import.

2. Norges Bondelag er opptatt av at en må ha en streng praksis på hvordan NYT NORGE brukes og at det ikke må kunne stilles spørsmålsteget ved merket. Fallende omdømme for merket vil ramme hele jordbruket.

3. Norges Bondelag mener at NYT NORGE-merket på frilandsgrønnsaker bare kan nyttes dersom produksjonen er basert på norskproduserte planter.

4. Norges Bondelag tar initiativ til å nedsette en bredt sammensatt gruppe for å foreta en brei gjennomgang av hvordan NYT NORGE-merket skal brukes på grønnsaker, frukt og bær i framtida. "

Saken ble behandlet på nytt i Styret i Matmerk med resultat at Norges Bondelag fikk ansvar for å nedsette et utvalg for å vurdere framtidig regelverk. Utvalget avgir sin innstilling i februar 2014.

Krav om mosjon for storfe i løsdriftsfjøs

«Forskrift om hold av storfe» hadde opprinnelig krav om at storfe i løsdriftsfjøs fra 2013 enten skal på beite eller ha mosjon i luftegård. Kravet ble i 2013 utsatt ett år til 2014. I løpet av 2013 har myndighetene jobbet med en veileder om hvordan kravet skal praktiseres, og regelverket er også endret slik at det ved bygging av nye fjøs skal være tilgang til beiteareal. Norges Bondelag ønsker størst mulig bruk av beiteresursene, samtidig som det må finnes gode og praktiske løsninger for de som får utfordringer med å tilpasse seg kravet. Dette har organisasjonen aktivt spilt inn til myndighetene under prosessen med utarbeidelse av veiledning til mosjonskravet for løsdriftsbesetninger.

Fotråte

I regi av prosjekt Friskere føtter har husdyrnæringa bekjempet sjukdommen ondartet fotråte hos sau. Prosjektet ble opprettet etter funn av smitten i 2008, og har vært finansiert med midler over jordbruksavtalen og omsetningsmidler. Prosjektet var opprinnelig planlagt å vare til 2013. I løpet av prosjektperioden har man fått smitten under kontroll og det er nå sannsynlig at man skal klare å utrydde smitten fra Norge. Fram til slutten av 2013 var ondartet fotråte kun påvist i Rogaland, men høsten 2013 ble smitten diagnostisert i besetninger i Aust-Agder. Smitten antas å ha kommet til Aust-Agder ved kjøp av livdyr fra besetningen i Rogaland som sannsynligvis innførte smitten til Norge i 2008 ved import av sau fra Danmark. På bakgrunn av funnene i Aust-Agder er det besluttet å videreføre prosjekt Friskere føtter ett år til, men erstatninger til besetninger som må sanere vil ikke lenger gå over jordbruksavtalemidler, men over offentlige erstatningsordninger på grunnlag av vedtak fra Mattilsynet.

Helse, miljø og sikkerhet

Norges Bondelag legger vekt på arbeidsmiljø og HMS for å trygge liv, helse, materielle verdier og miljø. Det handler om "praktisk arbeid på riktig måte", at en blir klar over farene på egen gard, og at en arbeider slik at risikoen for skader og ulykker reduseres. Likevel skjer det alt for mange skader og ulykker i landbruket. I 2013 omkom 7 personer under arbeid i landbruket, i tillegg vet vi at det skjer et stort antall ulykker med personskade. Å få ned antallet uønska hendelser vil bidra til reduserte kostnader, men også til å sikre kvalitet, lønnsomhet, trivsel og godt omdømme for næringa og landbrukets verdikjede.

I alle produksjoner er behovet for kompetanse bredt: om jord, planter, dyr, maskiner, sikkerhet, økonomi, ledelse, osv. Den kunnskapen som arbeidsmiljøloven krever, kan bonden få gjennom kurset "Praktisk HMS-arbeid". Oppfordringa fra Norges Bondelag og andre om å lære har gitt resultat: Nær 20.000 bønder har til nå gjennomført kurset "Praktisk HMS-arbeid", og har tilegnet seg "nødvendig og dokumentert HMS-kompetanse". Å vurdere risiko i drifta og på garden, og utføre tiltak som reduserer fare og risiko, er viktige emner i kurset.

Norges Bondelag samarbeider med Landbrukets HMS-tjeneste (LHMS) i saker om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. LHMS tilbyr medlemskap, kurs og andre HMS-tjenester til landbruket over hele landet, i samarbeid med lokale bedriftshelsetjenester. Også i 2013 økte antallet medlemmer i LHMS. I 2013 ble det gjennomført en sammenslutningsprosess som har ført til at Landbrukets HMS-tjeneste fra 2014 er en del av Norsk Landbruksrådgivning. Det forventes gode resultater av å knytte LHMS sitt tjenestetilbud tettere til et større rådgivningsnettverk.

Kampanjen "Trygghet og helse" - om arbeidsmiljø og HMS i landbruket startet i 2012 og avsluttes i 2014. Det er hittil gjennomført nær 300 fagmøter med helse eller sikkerhet som tema, mange i regi av lokale bondelag, andre i tilknytning til demonstrasjoner, som markdager, fjøsmøter eller skogdager. Arrangementene er gratis for alle i landbruket. Det er bevilget 1 mill. kr til arbeidet over jordbruksavtalen, mens private aktører har bevilga over 2.2 mill kr.

Forskriftene til arbeidsmiljøloven ble fullstendig endret fra 2013. I kjølvannet av endringen har det kommet opp flere saker som Norges Bondelag arbeider med, for å få sikre at regelverket er tilpasset små virksomheter. Arbeidet skjer i samarbeid med Matmerk og KSL, og er ikke er avsluttet.

Godt Bondevett

Godt Bondevett er en satsning fra Norges Bondelag i samarbeid med Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Landbrukets HMS-tjeneste. Godtbondevett.no er et nettsted finansiert ved hjelp av sentrale bygdeutviklingsmidler. Hensikten er å øke oppmerksomheten og bevisstheten omkring bondens hverdag, og å sette psykisk helse i landbruket på dagsorden. Nettsiden har åtte forskjellige filmer og intervjuer som forteller om ulike sider ved psykisk helse. Filmene handler om bonden med egne erfaringer med psykisk sykdom, fagpersoner fra Rådet for psykisk helse og Mattilsynet, og bønder som gir sitt perspektiv på hva som kan gjøre en forskjell i hverdagen. Sitatet "Det vi får bevisstgjort, kan vi gjøre noe med. Det vi ikke får bevisstgjort, gjør alltid noe med oss", beskriver målet med prosjektet. Nettstedet og prosjektet har fått svært god mottakelse både fra fagmiljøer på psykisk helse og i møter med bønder og rådgivningstjeneste.

Godt Bondevett
En nettside om psykisk helse i landbruket

HBM OM PROSJEKTET NYTTIGE NETTSIDER TIPS & RÅD

«Det vi får bevisstgjort, kan vi gjøre noe med. Det vi ikke får bevisstgjort, gjør alltid noe med oss»

Klikk her - møt menneskene

En nettside om psykisk helse i landbruket

Brannvern i landbruket

Norges Bondelag driver hoveddelen av vår brannforebyggende innsats gjennom Landbrukets brannvernkomité (LBK) og har ansvaret for å lede forumet. LBK har 19 medlemmer fra forsikring, statlige direktorat og tilsyn, brannforebyggende organisasjoner og næringsorganisasjoner.

Hovedinnsats er rettet mot el-relaterte branner, som Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap oppgir som hovedårsak til branner i driftsbygninger. Det er gjennomført et prosjekt med el-kontroll med sertifiserte kontrollører og bruk av termisk kamera. Rapporten konkluderer med at bonden har en forbedringspotensial på egenkontroll og vedlikehold av elektrisk utstyr, men at kunnskapen om el i landbruksbygg, og spesielt husdyrrom, er mangelfull blant elektrikere. Viktigste funn var at el-fagfolk er ansvarlig for hoveddelen av påviste alvorlige brannfarlige feil.

Prosjektet viste også at dagens el-kontroll i landbruksbygg avdekker for få alvorlig brannfarlige feil, og at det er behov for å presisere hvilken type kunnskap som er nødvendig for å utføre kontroll og hvordan den skal gjennomføres. Det er også startet et arbeid med en ny norm for el-anlegg i husdyrrom, og utdanningsopplegg for elektrikere som skal arbeide med landbruksbygg.

Forskning, kompetanse og utdanning

Forskning

Norges Bondelags forskningsstrategi for perioden 2012 - 2015 vektlegger målet om en prosent årlig økning matproduksjon. De viktigste finansieringskildene til landbruksforskning er Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter (FFL), forskningsmidler over jordbruksavtalen, samt Norges forskningsråds Bionærprogram. I innspillet til forskningsprioriteringer for 2013 framhevet Norges Bondelag behovet for økt kunnskap om løsninger som gir bedre lønnsomhet for bonden, samt ivaretagelse av bærekraft og styrket robusthet i produksjonen som følge av økt intensivering og klimautfordringer.

Bedre Bonde

Kurstilbudet Bedre Bonde - Bedriftsledelse med bakkekontakt, er en grunnstein i bedriftsledelse som deltakeren kan bygge videre på. Kurset gir en grunnleggende tankegang om ledelse og hjelp til å avdekke hvilke områder innen ledelse du må fokusere mer på. Kurset skal også være med å avklare hva du trenger for å utvikle deg og garden videre.

Bedre Bonde ble presentert for fylka på et lanseringsmøte i Oslo i januar. Det er etablert et korps på 15 veiledere som skal holde kursa rundt om i landet. I 2013 er det gjennomført kurs i Hedmark, Akershus, Østfold og Nordland. To av kursa er knytta opptil undervisningstilbud på landbruksskoler, for henholdsvis voksenagronomelever og fagskoleelever.

Det er etablert ei nettside med kursmanus og fagstoff for veiledere og deltakere som løpende videreutvikles.

Nye kompetansetilbud i Norges Bondelag

Norges Bondelag har i 2013 arbeidet med tre ulike kompetansetilbud finansiert gjennom Kompetansetilbudutviklingsprogrammet i Landbruket (KIL). Hensikten med dette arbeidet er å kunne tilby våre medlemmer muligheter til å øke sin kompetanse innen utvalgte områder. To av kurstilbudene ble ferdigstilt i 2013. Disse har som formål å øke kompetansen for å utvikle næring i og ved verneområder. Norges Bondelag har samarbeida med Skogbrukets kursinstitutt (SKI) med prosjektet "Kompetansetiltak for økt næringsutvikling i og rundt vernede områder" fra 2010. I tillegg har Norges Bondelag samarbeidet med Norsk Turistutvikling (NTU) om prosjektet "Næringsmessige muligheter i og ved vernede områder".

I 2013 hadde vi en konferanse på Lillehammer med temaet. Nils Bjørke holdt innlegg om viktigheten av et aktivt landbruk for all næringsutvikling i verna områder.

Norges Bondelag fikk i 2013 støtte til prosjektet "Nettbasert driftsveileder for gårdsturismevert" sammen med Norsk Turistutvikling. Dette er et nettbasert kurs som skal ferdigstilles i 2014. Det er NTU som står for det faglige, og Norges Bondelag skal være med å spre informasjon om kurset blant våre medlemmer.

Landbruksutdanning

Norges Bondelag invitert i mai til et arbeidsmøte om fagskoleutdanning innen landbruk. Møtedeltakerne mente at tiden nå er inne for å danne Nasjonalt utvalg for landbrukets fagskoler, og utfordret Norges Bondelag til å sette seg i førersetet. Styret i Norges Bondelag har vedtatt å ta initiativ til å få i gang et slikt samarbeid.

Etter valget sendte Norges Bondelag et notat om landbruksutdanninga til den nye næringskomiteen på Stortinget. Der ble det mellom anna tatt opp at grunnleggende landbruksutdanning må være tilgjengelig i alle fylker og for alle aldre og at framtidsbonden trenger både god agronomisk grunnkompetanse og målrettet etter- og videreutdanning. I notatet ble næringspolitikkerne gjort oppmerksom på at landbruksutdanningen i videregående skole var truet av nedlegging flere steder.

Velg Landbruk

Prosjektet har i 2013 prioritert utadrettet aktivitet, som besøk på naturbruksskoler med landbruksutdanning, utdanningsmesser og informasjon til skolerådgivere. I mars arrangerte Velg Landbruk konferanse. Agronomutdanninga har hatt et ekstra fokus i 2013, men prosjektet har også samarbeidet om tiltak og informasjon med utdanningsinstitusjoner som tilbyr høyere landbruksutdanning. I løpet av høsten kom det ny 30-siders brosjyre om landbruksutdanning.

Internasjonalt samarbeid

WFO (World Farmers Organisation)

Berit Hundåla gikk av som europeisk styreprerentant i WFO under generalforsamlingen i Japan i april. I Norges Bondelag er det den nye nestlederen Kristin Ianssen som har overtatt ansvaret for de internasjonale sakene. Den nye europeiske representanten i WFO er Peter Vantemsche fra Belgia. På generalforsamlingen i Japan ble det vedtatt en handelsstrategi for WFO. Norge signerte ikke dokumentet, i hovedsak fordi man der gikk inn for reduksjon i handelsforstyrrende støtte og økt markedsadgang. WFO arrangerte også møter om handel under WTO-symposiet i Geneve i oktober og WTO-ministermøtet på Bali i desember. Norges Bondelag deltok og uttrykte sitt syn på handel. Det har vært ett møte i den europeiske delen av WFO, der en diskuterte valg av ny president i WFO og finansiering av organisasjonen.

F.v.: Daværende landbruksminister Trygve Slagsvold Vedum, 1.nestleder i Bondelaget, Kristin Ianssen og den europeiske representanten Peter Vantemsche i WFO.

COPA-COGECA

Norges Bondelag deltok gjennom vår partneravtale også i år i arbeidsgrupper relevante for EØS (i hovedsak økologisk landbruk og dyrehelse). Vi deltok også i enkelte presidie-møte og andre møte med spesielt relevante tema.

NBC (Nordens Bondeorganisationers Centralråd)

Norge overtok formannskapet i NBC på presidie-møtet i august. Formannskapet går på rundgang, og varer i to

år. Nils T. Bjørke ble valgt til president og Hildegunn Gjengedal generalsekretær. Årets presidie-møte var på Kollekolle utenfor København. En felles erklæring fra de nordiske organisasjonene pekte på at de kan og vil øke matproduksjonen på en bærekraftig måte.

Generalsekretær Hildegunn Gjengedal og president Nils T. Bjørke i NBC.

Malawiprojektet - Bønder støtter bønder

Norges Bondelag har inngått en samarbeidsavtale med Utviklingsfondet om å støtte landbruksprosjekt i Malawi. Med ei årlig ramme på kr 300.000 hvert år i perioden 2013-2016 vil Bondelaget bidra til bedre livsvilkår for bønder i Malawi. En delegasjon på fire fra Norges Bondelag reiste i februar til Malawi for å bli kjent med Utviklingsfondets arbeidsformer og samarbeidspartnere.

Det har blitt informert om samarbeidet på bondelaget.no og mange arrangement. Det ble også utviklet en presentasjon til bruk på ledermøter og møter i lokallaga. Likevel ble innsamlet beløp kun ca kr 280.000 kr det første året. I tillegg kommer støtte fra 46 faste givere slik at total støtte blir litt over kr 300.000.

Bondelagsdelegasjonen sammen med spare-/lånegruppen i Malawi

Kommunikasjonstiltak

Nye nettsider

Bondelaget.no framsto med nytt uttrykk i september 2013. Arbeidet starter i november 2012, og ble ledet av ei gruppe sammensatt av representanter fra avdelingene i Norges Bondelag og en representant for fylkeskontorene. Målet for endringen var ei nettside som er tydeligere på de viktigste sakene Norges Bondelag arbeider med. En egen «kampanjeboks» synliggjør saker av stor viktighet i et lenger tidsperspektiv enn rene nyhetssaker om hva Bondelaget gjør, sier og oppnår. Nettsidene for det enkelte fylkeskontoret ble oppdatert med det samme uttrykk som Bondelaget.no. Det er også lagt vekt på å speile Bondelagets aktiviteter på sosiale medier i tillegg til å etablere en egen Bondelagsblogg for stemmer i organisasjonen og i landbruket.

Nettsiden vår er godt besøkt. I 2013 hadde sidene i gjennomsnitt 40.000 brukere per måned og 1,2 millioner sidehenvisninger i løpet av året. Hver bruker er inne på nettsiden i gjennomsnittlig tre minutter, noe som er lang tid i forhold til sammenlignbare sider. 20 prosent av trafikken til Bondelaget.no kommer fra sosiale medier.

Sosiale medier

Bondelagets strategi er å være tilstede i alle relevante kanaler på sosiale medier og bruke de enkelte mediers fortrinn. Deler av opinionen og alliansepartnerne våre er en viktig målgruppe i sosiale medier. Ved årsskiftet var det rundt 7.500 følgere på Facebook. På Twitter hadde vi nærmere 1.500 følgere og på bildetjenesten Instagram lå vi rundt 350.

På Facebook har vi hatt flere digitale flyere som har fått god spredning på rundt 100 delinger av enkelte innlegg. Vi har promotert visning av innlegg som har nådd veldig høy synlighet på mellom 10-15.000 visninger. I valgkampen og når det var aktuelle politiske saker på dagsorden, brukte vi mediet bevisst for å spre enkle fakta og spisse budskap til et større publikum. Ledelse, tillitsvalgte og ansatte er aktive i dialog med politikere og opinion. Som en del av kampanjen Bondevenn sendte lokallag inn bilder av utnevnte bondevenner som ble lagt på Instagram.

Bondelagskokken

Norges Bondelag søker engasjerte kokker som brenner for lokale norske råvarer og norsk landbruk. Bondelagets 2-årige kokkestipend på 100.000 kroner er populært og antall søknader for 2013/2014 doblet seg fra forrige periode. En enstemmig jury valgte kjøkkensjef Bodil Fjellestad Eikrem på Gloppen hotell i Sogn og Fjordane som Bondelagskokk 2013-2014. Bodil har utmerket seg med sitt fokus på bruk av lokale råvarer og ved å synliggjøre bonden. Bodil ble utnevnt som Bondelagskokk under åpningen av Grune Woche i Berlin, januar 2013. I tillegg hadde vi en lokal markering på Gloppen hotell i Sogn og Fjordane hvor mange av produsentene som leverer varer til Bodil var til stede.

Bodil ønsker å bruke stipendmidlene til en kokebok med fokus på lokale råvarer, produsenten, og tradisjonsretter med sin egen vri. I 2013 har vi hatt gleden av å bruke Bodil i ulike sammenhenger for å fremme bruken av norske råvarer både internt og eksternt.

Askeladdprisen

Stine Marie Bjørnstad med bedriften "Fru Blom" ble valgt til årets Askeladd 2013. Prisen fikk hun for sitt karakteristiske design av tremøbler hvor hun framhever bruken av lokal tre-råvare og samarbeider med den lokale bygdesaga og bønder for uttak av tømmer for bruk i sin virksomhet. Juryens begrunnelse er at hun har vist at det er mulig å bygge opp en bedrift sakte, men sikkert, og at hun nå har gjort dette til sitt levebrød. Hun har også skapt arbeidsplasser i bygda og framhevet bygda og bygdas ressurser på en flott måte.

Stine Marie Bjørnstad får sjekken etter å ha blitt kåret til Askeladden 2013. Bondelagsleder Nils T. Bjørke og leder i Landkreditt, Knut Nordmo, stod for utdelingen.

Prisen på 30.000 kr ble delt ut i samarbeid med Landkreditt SA under årsmøtet i Loen i Sogn og Fjordane. Askeladdprisen ble delt ut for 18 året på rad til ungdom under 35 år som er i ferd med eller som har etablert næringsvirksomhet på bygda.

Bondevettprisen

Bondevettprisen går til personer som har profilert landbruket i Norge på en positiv og overraskende måte, og som samtidig er med på å bygge opp under viktigheten av norsk mat, matkultur, historie og opphav. Bondevettprisen for 2013 ble delt ut til Rørosmat SA. Rørosmat SA fikk prisen for sitt arbeid med å fremme regional matkultur og verdiskapning gjennom godt samarbeid.

Guri Heggem fra Rørosmat sammen med leder i Norges Bondelag, Nils T. Bjørke.

Åpen Gård

I 2013 meldte 81 lokallag at de ville holde Åpen Gård. Omtrent halvparten av laga planla arrangementet på fellesdatoen 24. august. Resten spredde seg utover fra slutten av mai til slutten av september.

Lokallag i alle fylker arrangerte Åpen Gård, men det var stor variasjon i antall arrangement i de ulike fylka, fra ti i Vestfold til to i hvert av Agderfylkene og Troms.

Noen av de planlagte arrangementene ble avlyst, vi regner med at det ble arrangert Åpen Gård omtrent 75 plasser. Beregna besøkstall var nærmere 40.000 på de om lag 75 arrangementa, altså om lag 550 besøkende i gjennomsnitt. Det var noen flere arrangement i 2013 enn i 2012 (70 arrangement), men noe færre besøkende (2012: drygt 50.000). Besøkstallet er nok likevel rimelig stabilt ettersom Akershus har ett storarrangement hvert annet år med rundt 10.000 besøkende, og dette falt på 2012. I 2013 var det stor variasjon i besøkstalla - fra under 100 på noen arrangement til godt over 2.000 på andre arrangement.

Basert på innrapporterte tall var drøyt 1.000 bondelagsmedlemmer og i underkant av 1.000 andre frivillige i sving på de 75 arrangementene.

Glimt fra Åpen Gård 2013

Den grønne skolen

Gjennom Den grønne skolen tilbyr vi skolene kunnskapsmaterieell om landbruk og matproduksjon og gir barn og unge en mulighet til å bli kjent med norske bønder. Det sentrale arbeidet med Den grønne skolen finansieres i et spleiselag mellom Norsk Landbruksamvirke og Norges Bondelag. Produksjon og distribusjon av materieell er en viktig del av arbeidet, både lokallag, enkeltbønder, skoler og barnehager er brukere av materieellet. For å få markedsført og distribuert mer materieell til

ungdomsskole og videregående skole har vi samarbeidet med SubjectAid. Vi har i år nådd ut til mange skoler vi aldri tidligere har vært i kontakt med. Det er heftet "Hvorfor produsere mat i Norge?" som har blitt sendt ut på denne måten, totalt har det blitt distribuert 6.200 eks, 1.300 nynorsk og 4.900 bokmål. Heftet har fått gode tilbakemeldinger og har vært på ti på topp-listen over populært materieell i store deler av året.

Eksterne møteplasser

Matstreif

Norges Bondelag deltok med egen stand på Norges største matfestival med over 150.000 besøkende. Standen ble designet av Askeladd-vinner, Stine Marie Bjørnstad, som designer og produserer møbler av trevirke fra Østfold. Med på standen var enkle plakater med fakta om landbruket vårt. En brosjyre med budskapet "Takk for at du setter pris på maten vår" viste hvor i landet maten produseres. Mulighetene for å presse fersk eplejuice med epler fra Lier ble en stor suksess blant publikum. Norges Bondelag vant pris for tredje beste stand. Standen lyktes med å formidle hva norsk landbruk er, til både stor og små.

Karoline Fjellestad fra Østfold under Matstreif

Internationale Grüne Woche (IGW)

Bondelagsleder Nils T Bjørke var med i den norske næringslivsdelegasjonen under Internationale Grüne Woche (IGW) i Berlin i januar. Dette er den største forbrukermessa for mat og landbruk i verden. Den norske deltakelse er et viktig bidrag for å styrke omdømmet for norsk mat, landbruk og reiseliv, og er en næringspolitisk møteplass. På messa ble Bondelagskokken presentert. Åpningen av standen til den norske delegasjonen fikk god oppmerksomhet og mange presseoppslag. Norges Bondelag fikk også godt fram koblingen mellom landbruk og reiseliv i en rekke presseopplag og synliggjort konsekvensene av gjengroing langs nasjonale turistveier.

Bondelagsleder Nils T. Bjørke, nyslått Bondelagskokk Bodil Fjellestad Eikrem og landbruks- og matminister Trygve Slagsvold Vedum på Grüne Woche i Berlin.

ØkOslo

Norges Bondelag deltok på ØkOslo sitt arrangement for å sette fokus på økologisk mat i hovedstaden, og arrangerte fagseminar for økologiske produsenter sammen med Oikos. Tema var jordkvalitet, økologisk grønnsaksproduksjon og økologisk korn. Norges Bondelag arrangerte også sammen med ØO og Bondens marked en "Matens opprinnelsestur" for kokker. Arrangementet skapte en møteplass mellom kokker og bønder i Oslofjordregionen. Det er viktig å være i dialog med forbrukere som er opptatt av matproduksjon og fremme "Kjærlighet til norsk økologisk mat" og synliggjøre at Norges Bondelag er en medlemsorganisasjon også for økologiske bønder.

Kokker på tur til Stina Mehus, styremedlem i Akershus Bondelag.

Bondens butikk

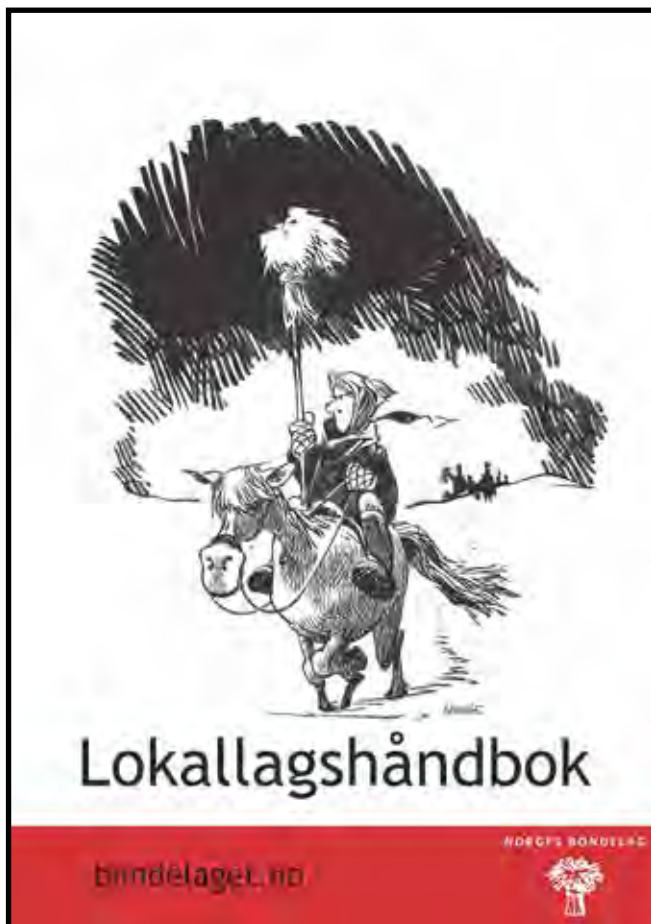
Bondens marked var 10 år i 2013. Som en av stifterne av Bondens marked støttet Norges Bondelag konseptutviklingen av "Bondens butikk" på Mathallen i Oslo.

Medlemstilbud og service

Studiearbeid

Samla i 2013 rapporterte lokallag, fylkeslag og sentralledd 1.465 studietimer, en nedgang med 453 studietimer fra 2012. 727 studietimer (76 kurs) var på studie- og høringsmateriellet, Jordbruksoppjøret 2013 - Nye muligheter.

Det ble i 2013 utarbeidet flere nye studieopplegg til bruk i lokallaga; Lokallagshåndbok, Landbrukspolitikk - opplæringshefte og Jordbruksoppjøret 2014 - Nytt politisk landskap.

Kurs for tillitsvalgte

Avdelingen for kompetanseutvikling i Norsk Landbrukssamvirke er en viktig samarbeidspartner i arbeidet med opplæring for tillitsvalgte på fylkes og sentralt nivå. Avdelinga er finansiert som et spleiselag mellom Norsk Landbrukssamvirke og Norges Bondelag.

Deltagere fra Bondelaget på kurs i regi av Norsk Landbrukssamvirke:

Valgkomitéarbeid	6
Ta grep!	9
Bli med! (2 steder)	8
Ordførerkurs	1
Landbrukspolitikk	25
Mat og landbruk (temakonferanse)	43
Politisk påvirkning	10
Internasjonal politikk og forretningsforståelse	5
SUM	107

På noen av kursene deltok både tillitsvalgte og ansatte.

Unge bønder-kurs

I 2013 var det seks fylker som arrangerte unge bønderkurs mot 9 i 2012. 132 av deltakerne tilfredsstilte kravet til støtte (182 i 2012). Kursene får gode tilbakemeldinger og er et viktig tiltak for unge medlemmer. Tilskuddet per deltakar for medlemmer under 35 år er 1.000 kr, mens det faste tilskuddet per arrangement er 10.000 kr.

Agrol

Agrol er eid av Norges Bondelag og Norske Felleskjøp og har som formål å forhandle fram avtaler som gir medlemmene gode vilkår på kjøp av varer og tjenester. Fordelene i Agrol er Agriscard, strøm, telefon og bredbandsavtale med Telenor, hotellavtaler, biler og fordeler hos en rekke andre leverandører. Reforhandling av drivstoffavtalen i 2013 førte til at Shell gikk ut av avtalen, mens Esso kom inn.

Landkreditt

Avtalen mellom Norges Bondelag og Landkreditt gjør det enklere og mer lønnsomt for medlemmene å bruke Landkreditt Bank. Medlemsfordelene er egne gebyrfrie medlemskort, gebyrfritak ved lån for nye kunder, fordeler på leasing, fondssparing og vekstkonto. Vekstkontoen har banken sin beste innskuddsrente, som i 2013 var blant Norges beste.

Ved utgangen av 2013 hadde Landkreditt Bank omkring 9.800 kunder som var medlem av Norges Bondelag. Av disse var knappe 300 helt nye kunder i 2013. I tillegg var det 8 nye lokallag som oppretta vekstkonto. Utlån utgjorde 5.215 mill kr pr 31.12.13, mens innskudd utgjorde 3.090 mill kr.

Gjensidige

Da ny avtale ble signert med Gjensidige i 2010 ble det fastlagt at Gruppelivsforsikring, Ulykkesforsikring for voksne og ulykkesforsikring for barn skulle gjennomgås. Dette er forsikringer som gjelder våre medlemmer og prises ut fra vår skadesituasjon. Felles problemstillinger rundt ordningene er konkurransekraft og utvikling i tilslutning. Det er hentet inn ekstern kompetanse for å få en nøytral utredning av skadesituasjon for våre medlemmer, prising og en vurdering av om vi har riktig innretning på ordningene.

Hittil er det gjennomført en premiesenkning på 17 % på ulykkesforsikringene og på 20 % på gruppelivsforsikringen. I tillegg er det ryddet opp i skadeavsetninger og feil i utbetalinger som er tilbakebetalt med renter. Dette har spart medlemmene for til sammen 40 millioner siste to år.

I 2013 er det lagt ned et arbeid for å se nærmere på tilbudet om landbruksforsikringer våre medlemmer får gjennom Gjensidige.

Regnskapskontor, advokatkontor og takstmenn

Norges Bondelag tilbyr et omfattende servicetilbud rettet mot regnskapskontorene i landbruket. Om lag 370 kontor er tilsluttet serviceordningen, der informasjonstjenester, kurs og andre former for opplæring er nyttige tjenester. Norges Bondelag har også samarbeidsavtale med ca. 40 advokatkontor og 60 takstmenn. Disse samles til et årlig oppdateringskurs, der aktuelle fagtemaer blir gjennomgått.

Dette er bedrifter og personer med spisskompetanse på regnskap, skatt, jus og taksering innen landbruket. Og er derfor våre anbefalte rådgivere. Oversikt over våre samarbeidspartnere finnes på bondelaget.no.

Utvikling av rådgivningsverktøy og faglitteratur

Duett økonomisystem eies nå av Daldata AS. Norges Bondelag v/avdeling for regnskap og juridisk service bidrar til den faglige utviklingen av programmet. Samarbeidet reguleres av en langsiktig samarbeidsavtale. Duett brukes av ca. 3.700 norske virksomheter. Mange av disse er bondelagets samarbeidende regnskapskontor og deres kunder. Til sammen produseres over 75.000 regnskap i Duett hvert år. Målt i antall førte regnskap er Duett dermed nest størst i Norge.

Boka "Posteringsnøkler for landbruksregnskap med binæringer" redigeres og utgis av Norges Bondelag. Denne populære boka inneholder en samling av tips for føring av regnskap, med hovedvekt på landbruksregnskapet. Boka som oppdateres og utgis årlig var også i 2013 en bestselger i nettbutikken.

Dataflyt og beslutningsstøtte i landbruket

NILF m.fl. tok i 2007 initiativ til et prosjekt som hadde som formål å gjøre regnskapet til et bedre grunnlag for å ta økonomiske beslutninger. Kost og nytteanalyser har vist at det er et betydelig potensial for effektivisering av dataflyt og forbedret beslutningsstøtte i landbruket.

Fra 1. januar 2014 flyttes prosjektet over i et eget samvirkeselskap - Landbrukets Dataflyt SA. Norges Bondelag er med på eiersiden i selskapet, som skal overta prosjektets rolle, og tilby standarder og infrastruktur for formidling av landbruksbedrifters data - blant annet avregningsdata, fakturadata, regnskapsdata og data fra landbruksdrifta forøvrig.

Landbrukets Dataflyt SA er stiftet av Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Tine SA, Nortura SA, Kjøtt- og fjørfebransjens Servicekontor SA (KLF), Felleskjøpet Agri SA, Strand Unikorn AS, Gartnerhallen SA, Landkreditt Bank AS, Gjensidige Forsikring ASA og Sparebank 1 SMN.

Informasjonstjenester, kurs og annen opplæring

Bondelaget sine skattekurs er et sentralt tilbud til regnskapsførerne vi samarbeider med. Hvert år arrangeres det fylkesvise 2-dagers kurs, med til sammen 1700 deltakere. Avdeling for regnskap- og juridisk service står ansvarlig for produksjon av innhold og foreleser selv på kursene. Fylkeskontorene gjør en svært viktig jobb som kursverter. I forbindelse med skattekursene arrangerer vi også et temakurs i samarbeid med Økonomiforbundet. Her deltar normalt 8-900 regnskapsførere. I samarbeid Allinfo AS arrangerer vi også årlig samling for eierskifterådgivere. Kurset i 2013 hadde stor deltakelse, mye på grunn av de varslede endringene vedrørende arveavgift.

I 2013 arrangerte vi også følgende kurs: Tomteutvikling i praksis, Trygdeplanlegging for næringsdrivende, Arv og skifte, Ektefeller og samboeres rettsforhold samt kurset "Den profesjonelle samtalen - Bondelagets rådgiveropplæring".

Utvalg, samarbeid og representasjon

Norges Bondelag har et utstrakt samarbeid med organisasjoner og institusjoner både i og utenfor landbruket.

På de neste sidene er oversikt over Norges Bondelags representasjon. Der representasjon er endret i løpet av året, er det representasjon ved slutten av året som er ført opp. Lista er satt opp alfabetisk.

Styrer og utvalg i Norges Bondelag		
<i>Styre/utvalg</i>		<i>Kontakt i sekretariatet</i>
Aksjonsutvalget	Bjørn Gimming (leder), Asgeir Slåttnes, Lars Morten Rosmo og Margrete Nøkleby	Astrid Solberg, Ragna Kronstad
Arbeidsmiljøutvalget i Norges Bondelag/Bondelagets Servicekontor AS	Arbeidsgiversida: Kristin Ianssen, Per Skorge, Catharina Andersen Arbeidstakersida: Liv Ellen Fischer, Mina M. Johansen, Pål-Arne Oulie	Catharina Andersen
Bondelagets Servicekontor AS	Nils T. Bjørke (leder), Kristin Ianssen, Brita Skallerud, Einar Frogner, Andreas Lunder og Finn Aasheim	Per Skorge
Informasjonsfondet - styret	Styret i NB	Astrid Solberg

Representasjon fra Norges Bondelag		
<i>Tema</i>		<i>Kontakt i sekretariatet</i>
Arealsaker		
Skog og landskap - Gårdskart	Mina M. Johansen	Mina M. Johansen
Vegdirektoratet - Rådgivende utvalg for veinormaler	Mina M. Johansen	Mina M. Johansen
Bank og forsikring		
Gjensidigestiftelsen	Styret: Berit Hundåla, vara: Leif Slåtten	Pål-Arne Oulie
Gjensidige	Kontaktutvalget: Nils T. Bjørke, Berit Hundåla, Per Skorge og Astrid Solberg Forretnings- og samarbeidsutvalget: Astrid Solberg, Arnstein Tveito, Pål-Arne Oulie	Pål-Arne Oulie
Landkreditt	Representantskapet: Bjørn Gimming, vara: Knut Hoff Samarbeidsutvalget: Knut Hoff, Arnstein Tveito, Astrid Solberg	Knut Hoff
Landkreditt Forvaltning	Styret: Knut Hoff	Knut Hoff
Bioteknologi		
Bioteknologinemnda	Fellesrep. for NB og NBS: Toril Wikesland	Ingrid Melkild
Nettverk for GMO-fri mat og fôr	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild

Bistand og solidaritet		
Fairtrade Norge	Styret: Hildegunn Gjengedal	Hildegunn Gjengedal
Utviklingsfondet	Styret: Astrid Solberg	Astrid Solberg
Dataflyt		
Hovedprosjekt Dataflyt	Einar Frogner (leder), Arnstein Tveito	Arnstein Tveito
Dyrehelse og dyreetikk		
Fotråteprosjektet "Friskere føtter"	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Råd for dyreetikk	Clara A. Hveem	Ingrid Melkild
Mattilsynets referansegruppe for ny forskrift for bruk av legemidler til dyr	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Mattilsytents strategiske forum for dyrehelse	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Mattilsynets strategiske forum for dyrevelferd	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Mattilsynets referansegruppe for revisjon av hold- og velferdsforskrifter for produksjonsdyr	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Norsk Landbrukssamvirkes rådgivende utvalg for mattrygghet (RUMT)	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Energi og klima		
Prosjekt Fornybar el-produksjon i landbruket	Styringsgruppe: Arild Bustnes (leder), Erlend Stabell Daling, Bergny Dahl (Innovasjon Norge)	Terje Engvik
Felles tiltak		
Agri Analyse	Styret: Brita Skallerud, Per Skorge, vara: Hildegunn Gjengedal	Hildegunn Gjengedal
A/S Schweigaardsgt. 34	Styret: Knut Hoff (leder), Alfred Schøyen (nestleder), Harald Milli og Marianne E. Imerslund	Knut Hoff
Norsk Landbrukssamvirke	Styret: Leder i Norges Bondelag, vara: 1. nestleder, generalsekretær i Norges Bondelag, vara: ass. generalsekretær	Per Skorge
Tun Media AS	Einar Frogner (styremedlem)	Knut Hoff
Fiske/vilt		
Direktoratet for naturforvaltning: Samarbeidsråd for innlandslaksefisk	Finn Erlend Ødegård	Finn Erlend Ødegård
Norges Fiskarlag	Kontaktutvalet: Nils T. Bjørke, Per Skorge og Per Harald Agerup	Per Harald Agerup
Norske Lakseelver	Styret: Synne Vahl Rogn, vara: Finn Erlend Ødegård	Finn Erlend Ødegård
Samarbeidsrådet for anadrome laksefisk	Hågen Einang, vara: Finn Erlend Ødegård (felles representant for NB, NSF, NBS og Norskog)	Finn Erlend Ødegård
Forskning		
Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukt	Styret: Trine Hasvang Vaag, vara: Ingrid Melkild	Ingrid Melkild

Forskningsmidler over jordbruksavtalen	Styret: Trine Hasvang Vaag, vara: Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
FoU-prosjekt om HMS i landbruket	Referansegruppe for Senter for Bygdeforskning sitt prosjekt: Inger Johanne Sikkeland (leder)	Inger Johanne Sikkeland
Norges Forskingsråd	Norsk miljøforskning mot 2015 Rådgivende utvalg forurensing: Bjørn Gimming Rådgivende utvalg land: Finn Erlend Ødegård	Ingrid Melkild
Norsk senter for bygdeforskning	Styret: Steinar Klev. Einar Frogner fra høsten 2013	Ingrid Melkild
Rådgivende utvalg for forskning og innovasjon (RUF1)	Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Stiftelsen fondet for jord- og myrundersøkinger	Per Harald Agerup, vara: Harald Velsand	Per Harald Agerup
Stiftelsen for Landbrukets næringsmiddelforskning	Representantskapet: Trine Hasvang Vaag, vara: Ingrid Melkild	Ingrid Melkild
Forsvar		
Folk og Forsvar		Pål-Arne Oulie
Landsrådet for Heimvernet (2010-2013)	Clara A. Hveem, vara: Pål-Arne Oulie	Pål-Arne Oulie
Frukt, bær og grønnsaker		
Kontraktdyrkerens Landslag	Styret: Synne Vahl Rogn	Elin Marie H. Stabbetorp
Stiftelsen Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker	Styret: Jens Edv. Kase, vara: Anders J. Huus	Per Harald Agerup
Gartnerforbundets grøntutvalg	Johan Arnt Hernes	Per Harald Agerup
Helse, miljø og sikkerhet		
Direktoratet for arbeidstilsynet	Rådgivende forum: Inger Johanne Sikkeland, vara: Bjørg T. Augland	Inger Johanne Sikkeland
Landbrukets brannvernkomité	Pål-Arne Oulie (leder), Einar Frogner	Pål-Arne Oulie
Landbrukets HMS-tjeneste	Styret: Einar Frogner, Inger Johanne Sikkeland, vara: Astrid Solberg og Ingrid Melkild	Inger Johanne Sikkeland
Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket	Nils T. Bjørke og Inger Johanne Sikkeland	Inger Johanne Sikkeland
Sikringsradioutvalget	Inger Johanne Sikkeland, vara: Astrid Solberg	Inger Johanne Sikkeland
Innkjøpsordninger		
Agrikjøp	Styret: Harald Velsand, vara Astrid Solberg	Andreas Lunder
Agrol A/S	Birte Usland, vara: Brita Skallerud, Per Skorge, vara: Harald Velsand	Harald Velsand
Internasjonale organisasjoner		
COPA - COCEGA	Hildegunn Gjengedal, Ingrid Melkild og Kari Marte Sjøvik	Hildegunn Gjengedal
NASCO - North Atlantic Salmon Conservation Organisation	Finn Erlend Ødegård	Finn Erlend Ødegård

NBC - Nordens Bondeorganisationers Centralråd	Den norske avdelingen: Leder, 1. og 2. nestleder NBC-presidiet: Leder og generalsekretær NBC-utskotet: Hildegunn Gjengedal Formannskap 2013-2015: Nils T. Bjørke president, Hildegunn Gjengedal generalsekretær	Hildegunn Gjengedal
World Farmers Organisation	Styret: Berit Hundåla (til april 2013)	Hildegunn Gjengedal
Internasjonale spørsmål		
Den norske FAO-komiteen	Hildegunn Gjengedal	Hildegunn Gjengedal
Handelskampanjen	Hildegunn Gjengedal	Hildegunn Gjengedal
Nei til EU	Styret: Trine Hasvang Vaag	Hildegunn Gjengedal
Regjeringens EU-utvalg	Nils T. Bjørke, vara: Per Skorge	Per Skorge
UDs WTO-utvalg	Hildegunn Gjengedal	Hildegunn Gjengedal
Jordbruksforhandlingene		
Jordbrukets forhandlingsutvalg	Nils T. Bjørke, Berit Hundåla, Brita Skallerud, vara: Einar Frogner, Synne Vahl Rogn	Anders J. Huus
Budsjettnemnda for jordbruket	Anne Thorine Lundstein, Anders J. Huus Felles representant for NB og NBS: Per Aas	Anders J. Huus
Forebyggende og konfliktdependende tiltak	Finn Erlend Ødegård	Finn Erlend Ødegård
Styringsgruppa for utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv	Brita Skallerud	Kari Marte Sjøvik
Styringsgruppe: Handlingsplan for innlandsfiske	Finn Erlend Ødegård	Finn Erlend Ødegård
Styringsgruppe: Velg Landbruk	Einar Frogner, Solveig Skogs	Solveig Skogs
Partssammensatt arbeidsgruppe arealer med driftsulemper	Trine Hasvang Vaag, Arild Bustnes	Arild Bustnes
Partssammensatt arbeidsgruppe grøntsektoren	Per Harald Agerup	Per Harald Agerup
Partssammensatt arbeidsgruppe produksjonstilskudd sau/lam	Anders J. Huus	Anders J. Huus
Korn/kraftfôr		
Reklamasjonsnemnda for kraftfôr	Anders J. Huus	Anders J. Huus
Reklamasjonsnemnda for såvarer	Anders J. Huus	Anders J. Huus
Matmerk		
Stiftelsen Matmerk	Styret: Nils T. Bjørke	Kari Marte Sjøvik
Faggruppe HMS	Trond Ellingsbø	Inger Johanne Sikkeland
Faggruppe husdyr	Kristin Ianssen	Ingrid Melkild
Faggruppe KIL	Kristin Iansson og Solveig Skogs, vara: Astrid Solberg	Solveig Skogs
Faggruppe planter, miljø og ressursforvaltning	Kåre Holand	Elin Marie H. Stabbetorp
KSLs arbeidsutval	Bjørn Gimming	Ingrid Melkild

KSLs faggruppe Inn på tunet	Hege M. Lindstrøm Ericson og Amund Johnsrud	Amund Johnsrud
Klagenemnda for klager på KSL-revisjoner	Hans Huseby, vara: Merete Støfring	Anders J. Huus
Miljø		
Genressursutvalget for kulturplanter	Bjørn Gimming	Anders J. Huus
Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	Jens Edvard Kase, vara: Elin Marie H Stabbetorp	Elin Marie H Stabbetorp
Næringsutvikling		
Bondens Marked	Jens Edvard Kase	Kari Marte Sjøvik
Internasjonale Grüne Woche	Kari Marte Sjøvik	Kari Marte Sjøvik
Klagenemnda for BU-saker	Anders J. Huus	Anders J. Huus
KULMAT-prosjektet	Styringsgruppe: Synne Vahl Rogn	Kari Marte Sjøvik
Møtearena Reiseliv	Kari Marte Sjøvik	Kari Marte Sjøvik
Norges Bondelags Askeladdpris	Jury: Nils T. Bjørke, Erik Krogrud, Torun Hovde, samt styreleder i Landkreditt Knut Nordmo	Kari Marte Sjøvik
Stiftelsen Norsk Kulturarv	Rådet: Kari Marte Sjøvik	Kari Marte Sjøvik
Pris/Produksjon/Marked		
Klagenemnda for kvoteordningen for melk	Mina Mjærum Johansen, vara: Bjarne Leonhardsen	Mina M. Johansen
Norsk Landbrukssamvirkes rådgivende utvalg for næringspolitikk (RUN)	Arild Bustnes	Arild Bustnes
Omsetningsrådet og arbeidsutvalget	Nils T. Bjørke, vara: Per Skorge Omsetningsorganisasjonenes felles representant i arbeidsutvalet: Sveinung Svebestad	Per Skorge
Rådet for jordbruksavtalespørsmål	Sammensatt av forhandlingsutvalget i jordbruket, lederne og daglige ledere fra Tine, GH, Norske Felleskjøp, Nortura BA, Norsk Landbrukssamvirke	Anders J. Huus
Rovdyr		
Kontaktutvalg for rovviltforvaltning	Berit Hundåla, Finn Erlend Ødegård	Finn Erlend Ødegård
Samarbeidsorganisasjoner		
Studieforbundet næring og samfunn	Styret: Steinar Klev Årsmøtet: Astrid Solberg, Solveig Skogs, Berit Hundåla, Vidar Andresen Valgnemnd: Astrid Solberg	Solveig Skogs
Det Kgl. Selskap for Norges Vel	Representantskapet: Leder i Norges Bondelag, vara: 1. nestleder	Astrid Solberg
Norges Bygdekvinnelag	Styret: Synne Vahl Rogn, vara: Solveig Skogs Årsmøtet: Fylkesleder i det fylket der årsmøtet blir holdt, samt fylkesleder i et nabofylke	Solveig Skogs
Norges Bygdeungdomslag	Styret: Brita Skallerud, vara: Pål-Arne Oulie Repr. skapet: Fylkesleder i det fylket der årsmøtet blir holdt, samt fylkesleder i et	Pål-Arne Oulie

	nabofylke Årsmøtet: Fire i samsvar med NBUs vedtekter	
Norges Skogeierforbund	Representantskapet: Nils T. Bjørke Kontaktutvalget: Nils T. Bjørke og Per Skorge	Per Harald Agerup
Norsk Gartnerforbund	Kontaktutvalget: Nils T. Bjørke, Per Skorge og Per Harald Agerup	Per Harald Agerup
Økologisk landbruk		
DEBIO	Åse Ingebjørg Flateland	Kari Marte Sjøvik
Økologisk veiledningsprosjekt (LFR)	Styringsgruppe: Kari Marte Sjøvik, vara: Ingrid Melkild	Kari Marte Sjøvik
Regelverksutvikling økologisk landbruk (Mattilsynet)	Kari Marte Sjøvik, vara: Ingrid Melkild	Kari Marte Sjøvik

---

Personalet

Personalet fordeler seg på:

- Norges Bondelag med totalt 8 ansatte (7,4 årsverk)
- Bondelagets Servicekontor AS med totalt 106 ansatte (99,9 årsverk)
  - o Sentralt sekretariat: 53 (51,7 årsverk)
  - o Fylkeskontorene: 53 (48,2 årsverk)

Personalforvaltning

Bondelagets personalpolitikk har som mål å skape et sekretariat som til en hver tid består av en stab med kvalifiserte, motiverte, lojale, fleksible og effektive medarbeidere. De ansatte skal gjennom operative mål arbeide med å få gjennomslag for de målsettinger og prioriteringer som tillitsvalgt og ansatt ledelse har vedtatt.

Introduksjonskurs

Den 29. januar og 30.januar ble det avholdt introduksjonskurs for nyansatte med 8 deltakere.

Sekretariatskonferansen

Sekretariatskonferansen samlet 105 medarbeidere på Hurdalsjøen Hotell og Konferansesenter, 11. og 12.september. Programmet ble lagt opp med felles samling første dag. Generalsekretær Per Skorge snakket om valget og veien videre. Malawi-prosjektet ble presentert av Astrid Solberg og i forbindelse med Bondens Markeds 10 års jubileum holdt Aina Bartmann et kort foredrag. Sigurd Grytten fra kommunikasjonsbyrået Zynk snakket om hva vi kan forvente oss etter valget. Harald Velsand innledet til gruppediskusjon om veien videre for norsk landbruk etter stortingsvalget.

Leder- og medarbeiderutvikling

I forbindelse med årets satsing innen leder- og medarbeiderutvikling inngikk vi et samarbeidet med Agenda Kaupang AS og startet prosjektet; Hvordan jobbe smartere. Målsetningen var blant annet å videreutvikle og effektivisere de sentrale arbeidsprosesser gjennom kartlegging, prioritering og utvikling av arbeidsprosesser.

Ansatte ved hovedkontoret

Generalsekretær: Per Skorge
Ass. generalsekretær: Knut Hoff
Rådgiver: Eva I. Ambjørnrud

Administrasjonen

Administrasjonssjef: Knut Hoff

HR-avdelingen

Rådgiver: Catharina B. Andersen

Økonomiavdelingen

Økonomisjef: Leif Egil Slåtten

Rådgivere: Solfrid Bratteteig, Håkon G. Kvamme, Petter Hansen

Konsulent: Unni Wolden Staver

IT-avdelingen

IT-sjef: Terje Lystad

Rådgivere: Tom Hannigan, Atle Johannesen

Arkiv

Arkivleder: Kari Henriksson

Konsulent: Hilde Pedersen (til 30.4)

Ekspedisjon

Ekspedisjonsleder: Cato Ørsal

Konsulent: Terje Benjamin

Sentralbord

Førstekonsulent: Mona Sandnes, Inger Sletmoen

Organisasjonsavdelingen

Organisasjonssjef: Harald Velsand (permisjon til 31.12.), Astrid Solberg (til 31.12.)

Styresekretær: Åse Berit Valle

Seniorrådgivere: Inger-Johanne Sikkeland, Solveig Skogs

Rådgivere: Andreas Lunder, Pål-Arne Oulie, Gunn Mari Galleberg, Ole Ramshus Sælthun (fra 4.3)

Konsulent: Anne-Gro Halvorsen

Prosjektledere: Mali Romestrand (til 1.4.2014), Elin Røed (fra 11.1 til 1.10)

Kommunikasjonsavdelingen

Kommunikasjonssjef: Lise B. Jakobsen (permisjon til 15.8), Ragna Kronstad (vikar til 15.8)

Ass. kommunikasjonsjef: Ragna Kronstad (fra 15.8)

Seniorrådgiver: Per Ole Andersen-Ranberg

Rådgivere: Guro Bjørnstad (permisjon fra 2.5.2013 til 17.2.2014), Marthe Haugdal (permisjon fra 28.2.2013 til 13.1.2014), Martin Jacob Kristoffersen (vikar fra 4.2.2013 til 1.3.2014), Ole Marius Aune Sandmo (vikar fra 11.1 til 1.2.2014)

Avdeling for regnskap og juridisk service

Avdelingssjef: Arnstein Tveito

Rådgiver: Liv Ellen Fischer

Konsulent: Tone Lind (til 31.1)

Fagavdeling for regnskap og driftsøkonomi

Fagsjef: Knut Andresen

Rådgivere: Sigurd Løland, Jon Sigurd Tuset, Pål Kristian Ormstad

Konsulent: Britt Johanne Østby (permisjon til 15.3)

Juridisk fagavdeling

Advokat/juridisk fagsjef: Ole Jacob Helmen

Advokater: Alfred Schøyen, Erlend Stabell Daling, Sissel Fykse

Faggruppe skatt

Advokat: Jan H. Bangen, Rune Rylandsholm, Anders Bjørnsen

Advokatfullmektig: Marianne Elisabeth Imerslund (permisjon til 26.7)

Rådgiver: Elling Bjerke

Næringspolitisk avdeling

Næringspolitisk sjef: Arild Bustnes

Ass. næringspolitisk sjef: Astrid Solberg (permisjon til 31.12), Anne Thorine Lundstein (vikar til 31.12)

Seniorrådgivere: Per Harald Agerup, Anders Huus, Hildegunn Gjengedal, Ingrid Melkild, Amund Johnsrud

Rådgivere: Finn Erlend Ødegård, Mina M. Johansen, Elin Marie Stabbetorp, Kari Marte Sjøvik

Prosjekt: Harald Velsand (til 31.12), Svein Guldal (til 1.10.14)

Permisjon: Jostein Lindland (til 1.8.2015)

Ledergruppa

Ledergruppa er sammensatt av generalsekretær, ass. generalsekretær, næringspolitisk sjef, ass. næringspolitisk sjef, organisasjonssjef, kommunikasjonsjef og avdelingssjef for avdeling for regnskap og juridisk service. Styresekretær møter i ledergruppa.

Ansatte på fylkeskontorene

Akershus

Organisasjonssjef: Toril Wikesland

Rådgiver: Ståhle Bakstad (fra 15.2)

Konsulent: Elise Larsen

Sekretær: Ellen Thingelstad (til 31.1)

Østfold

Organisasjonssjef: Nina Glomsrud Saxrud

Rådgiver: Karoline Fjeldstad

Konsulent: Anne Guro Syversen

Hedmark

Organisasjonssjef: Ludvig Bjerke-Narud (til 31.1), Margrete Nøkleby (fra 31.1)

Rådgivere: Margrethe Nøkleby (til 31.1), Guro Breck (fra 1.2)

Konsulent: Anne Rustad

Oppland

Organisasjonssjef: Ola Råbøl

Rådgiver: Astrid Simengård

Konsulenter: Jorunn Løvdal, Tåle Willerud

Buskerud

Organisasjonssjef: Wenche Redzepi

Seniorrådgiver: Ole Andreas Lilloe-Olsen

Konsulenter: Eldor Bjerke, Sissel Røed Waaler (permisjon fra 29.1 til 2.1.2014), Inger Johanne Stensrud Haug (vikar fra 2.1 til 18.1.2014)

Vestfold

Organisasjonssjef: Vidar P. Andresen (til 1.10), Elin Røed (fra 1.10)

Rådgiver: Amund Kind

Konsulent: Elisabeth Larsen

Prosjekt: Vidar P. Andresen (fra 1.10 til 31.3.2014)

Telemark

Organisasjonssjef: Line Elisabeth Aaselid

Konsulent: Bergit Li

Agderfylkene

Organisasjonssjef: Finn Aasheim
Konsulenter: Turid Breistøl, Øystein Moi

Rogaland

Organisasjonssjef: Olav Sande
Rådgiver: Marianne Osmundsen
Konsulenter: Signe Henriksen, Målfrid Husebø

Hordaland

Organisasjonssjef: Lars Peter Taule
Rådgiver: Geir Totland
Konsulent: Maria M. Skjold

Sogn og Fjordane

Organisasjonssjef: Merete Støfring
Rådgiver: Anita Sæther
Konsulent: Oddvin Haugland
Prosjektleder: Terje Engvik (til 1.10.13)

Møre og Romsdal

Organisasjonssjef: Arnar Lyché
Rådgiver: Arild Erlien
Konsulenter: Atle Frantzen, Anne Turid Myrbostad
Prosjektleder: Per Eldar Nakken (fra 2.12 til 1.12.2016)

Sør-Trøndelag

Organisasjonssjef: Jon Gisle Vikan
Konsulenter: Gunn I. Stokke (permisjon til 20.11.2015), Anne K. Føll, Berit Storrø (vikar til 1.9.2015)

Nord-Trøndelag

Organisasjonssjef: Marit Haugen
Rådgivere: Pål-Krister V. Langlid, Ove Magne Ribsskog
Konsulent: Brita Buan

Nordland

Organisasjonssjef: Geir Jostein Sandmo
Rådgivere: Vidar Bentsen (fra 11.7), Hilde Furuseth Johansen (fra 13.8)
Konsulenter: Finn Erik Føde (til 16.8), Linda M. Berg Nordlie

Troms

Organisasjonssjef: Unni Hellebø Andreassen
Konsulenter: Anita Skånhaug, Ajna Nystad

Finnmark

Organisasjonssjef: Veronica Andersen

Konsernregnskap 2013

RESULTATREGNSKAP
01.01.2013 - 31.12.2013

Norges Bondelag				Konsernet	
2013	2012	(Alle tall i hele tusen)	Note	2013	2012
DRIFTSINNEKTER					
40 431	39 084	Kontingentinntekter	2	116 939	114 296
17 581	13 357	Andre driftsinntekter	2,14	91 307	82 739
		Salg Duett	2	-	16 400
58 012	52 441	Sum driftsinntekter		208 246	213 435
DRIFTSKOSTNADER					
		Varekostnader	3	1 127	993
7 440	15 095	Lønnskostnader	4	83 597	92 251
15 492	14 030	Honorarer og møtgodtgjørelser		15 492	14 030
14 557	13 206	Reise-, diett- og møtekostnader		19 667	18 502
10 176	5 985	Kontor- og administrasjonskostnader	14	53 809	45 815
10 575	10 561	Tilbakeføring til lokallag		10 575	10 596
		Avskrivninger	5	10 229	9 535
5 400	5 327	Bevilgninger		8 981	8 733
63 640	64 204	Sum driftskostnader		203 477	200 455
-5 628	-11 763	DRIFTSRESULTAT		4 769	12 980
FINANSINNEKTER OG FINANSKOSTNADER					
2 872	2 338	Renteinntekter		4 850	3 930
1 743	1 743	Renteinntekter konsern	11,14		
11 194	19 270	Andre finansinntekter	6	5 465	16 520
5	7	Rentekostnader		4 591	5 431
73	5 491	Andre finanskostnader	6	73	123
		Andel resultat fra tilknyttede selskaper	8	2 127	-7 233
15 731	17 853	Netto finansposter		7 778	7 663
10 103	6 090	RESULTAT FØR SKATTEKOSTNADER		12 547	20 643
-		Skatt på ordinært resultat	15	1 712	5 439
10 103	6 090	ÅRSRESULTAT		10 835	15 204
		Minoritetenes andel av resultatet	13	676	520
		Konsernets årsresultat etter minoritetsandeler		10 159	14 684
Disponering av årsresultatet					
1 516	3 600	Overføring til aksjonsfond	13		
8 587	2 490	Overføring til annen egenkapital	13		
10 103	6 090	Sum disponert			

BALANSE 31.12.2013
EIENDELER

Norges Bondelag				Konsernet	
31.12.2013	31.12.2012	(Alle tall i hele tusen)	Note	31.12.2013	31.12.2012
ANLEGGSMIDLER					
<i>Immaterielle eiendeler</i>					
		Utsatt skattefordel	15	997	337
		Sum immaterielle eiendeler		997	337
<i>Varige driftsmidler</i>					
800	800	Tomter, bygninger og annen fast eiendom	5	162 440	166 226
210	276	Maskiner og inventar	5	2 963	5 576
1 010	1 076	Sum varige driftsmidler		165 403	171 802
<i>Finansielle anleggsmidler</i>					
24 900	24 900	Lån til datterselskap	11		
22 643	22 643	Investeringer i datterselskaper	8		
11 429	10 129	Investeringer i tilknyttede selskaper	8	12 495	11 218
389	1 420	Investeringer i aksjer og andeler	8	389	1 420
131	170	Fordringer ansatte	4	5 452	5 328
368	830	Pensjonsmidler	4	368	830
5 481	9 074	Andre langsiktige fordringer		5 481	9 074
65 341	69 166	Sum finansielle anleggsmidler		24 185	27 870
66 351	70 242	Sum anleggsmidler		190 585	200 009
OMLØPSMIDLER					
<i>Varer</i>					
			3	320	458
<i>Fordringer</i>					
1 300	2 921	Kundefordringer	9,14	6 282	14 040
650	303	Andre fordringer		4 887	2 995
1 950	3 224	Sum fordringer		11 169	17 035
<i>Bankinnskudd og fond</i>					
56 126	19 983	Rente- obligasjons- og aksjefond	7	56 126	19 983
42 809	59 334	Bankinnskudd	10	82 101	96 812
98 935	79 317	Sum bankinnskudd og fond		138 227	116 795
100 885	82 541	Sum omløpsmidler		149 716	134 288
167 236	152 783	SUM EIENDELER		340 301	334 297

**BALANSE 31.12.2013
EGENKAPITAL OG GJELD**

Norges Bondelag		Konsernet			
31.12.2013	31.12.2012	(Alle tall i hele tusen)	Note	31.12.2013	31.12.2012
EGENKAPITAL					
<i>Opptjent egenkapital</i>					
125 293	116 706	Annen egenkapital, driftsfond	13	158 110	149 467
15 000	16 636	Annen egenkapital, aksjonsfond	13	15 000	16 636
6 000	6 000	Annen egenkapital, informasjonsfond	13	6 000	6 000
		Minoritetsinteresser	13	3 731	3 145
146 293	139 342	Sum opptjent egenkapital		182 841	175 248
GJELD					
<i>Avsetning til forpliktelser</i>					
4 159	5 560	Pensjonsforpliktelser	4	7 286	9 046
		Utsatt skatt	15	1 153	2 318
4 159	5 560	Sum avsetning til forpliktelser		8 439	11 364
<i>Annen langsiktig gjeld</i>					
210	239	Langsiktig gjeld	12	104 960	110 146
210	239	Sum annen langsiktig gjeld		104 960	110 146
<i>Kortsiktig gjeld</i>					
933	737	Leverandørgjeld	14	7 093	8 664
		Klientgjeld	10	577	1 332
		Betalbar skatt	15	3 537	3 403
3 051	3 812	Skyldige offentlige avgifter		9 515	9 346
		Avsatt utbytte		89	397
12 590	3 093	Annen kortsiktig gjeld	12	23 250	14 397
16 574	7 642	Sum kortsiktig gjeld		44 061	37 539
20 943	13 441	Sum gjeld		157 460	159 049
167 236	152 783	SUM EGENKAPITAL OG GJELD		340 301	334 297

Oslo 25.mars 2014
Styret i Norges Bondelag

<p><i>Kristin Ianssen</i> Kristin Ianssen 1.nestleder</p> <p><i>Einar Frogner</i> Einar Frogner</p> <p><i>Trine Hasvang Vaag</i> Trine Hasvang Vaag</p> <p><i>Bjørn Gimming</i> Bjørn Gimming</p>	<p><i>Nils T. Bjerke</i> Nils T. Bjerke leder</p> <p><i>Synne Vahl Rogn</i> Synne Vahl Rogn</p> <p><i>Teig Madsen</i> Teig Madsen</p> <p><i>Kathrine Kleveland</i> Kathrine Kleveland</p> <p><i>Per Skorge</i> Per Skorge Generalsekretær</p>	<p><i>Brita Skallerud</i> Brita Skallerud 2.nestleder</p> <p><i>Gunn Jorunn Serum</i> Gunn Jorunn Serum</p> <p><i>Nina Kolltveit Sæter</i> Nina Kolltveit Sæter</p> <p><i>Gustav Grøholt</i> Gustav Grøholt</p>
---	---	---

Noter til årsregnskapet for 2013

Note 1 Grunnleggende prinsipper - vurdering og klassifisering - andre forhold

Årsregnskapet og konsernregnskapet består av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger og er avlagt i samsvar med årsjølø, regnskapslov og god regnskapspraksis i Norge gjeldende pr. 31. desember 2013. Notene er følgende en integrert del av årsregnskapet.

Konsernregnskapet omfatter morselskapet Norges Bondelag inkludert alle fylkesbondelagene, og datterselskapene Bondelags Servicekontor AS, Schweigaards gate 34 AS, Hollendergata 5 AS og Hollendergata 7 AS.

Konsernregnskapet er utarbeidet som en konsernet er en økonomisk enhet. Transaksjoner og mellomværende mellom selskapene i konsernet er eliminert. Konsernregnskapet er utarbeidet etter ensartede prinsipper, ved at datterselskapene følger de samme regnskapsprinsipper som morselskapet.

Tilknyttede selskaper er i Norges Bondelags regnskap vurdert etter kostmetoden, mens de i konsernregnskapet er vurdert etter egenkapitalmetoden.

Årsregnskapet og konsernregnskapet er basert på de grunnleggende prinsipper om historisk kost, sammenlignbarhet, fortsatt drift og kongruens. Transaksjoner regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Inntekter resultatføres når de er oppjent og kostnader sammenstilles med oppjente inntekter.

Regnskapsprinsippene utdypes nedenfor. Når faktiske tall ikke er tilgjengelige på tidspunkt for regnskapsavleggelsen, tilsi det god regnskapspraksis at ledelsen beregner et best mulig estimat for bruk i resultatregnskapet og balansen.

Det kan framkomme avvik mellom estimerte og faktiske tall.

Eiendeler/gjeld som forfaller til betaling innen et år etter balansedagen, er klassifisert som omløpsmidler/kortsiktig gjeld. Vurdering av omløpsmidler/kortsiktig gjeld skjer til laveste/høyeste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi. Andre eiendeler er klassifisert som anleggsmidler. Vurdering av anleggsmidler skjer til anskaffelseskost. Anleggsmidler som forringes, avskrives. Dersom det finner sted en verdiendring som ikke er forbigående, foretas en nedskrivning av anleggsmidler.

Ved anvendelse av regnskapsprinsipper og presentasjon av transaksjoner og andre forhold, legges det vekt på økonomiske realiteter, ikke bare juridisk form. Betingede tap som er sannsynlige og kvantifiserbare, kostnadsføres.

Regnskapsprinsipper for vesentlige regnskapsposter

Konsernregnskapet

Konsernregnskapet består av virksomheten i Norges Bondelag (morselskap), Bondelags Servicekontor AS (eierandel 100 %), og eiendomsselskapene Schweigaards gate 34 AS, Hollendergata 5 AS og Hollendergata 7 AS, alle med eierandel på 99,98 %.

Schweigaardsgate 34 AS gjennomførte en fusjon pr 01.01.2013. Selskapet utfusjonerte to selskaper, Hollendergata 5 AS og Hollendergata 7 AS med virkning fra ovennevnte dato. Fusjonen ble gjennomført med regnskapsmessig og skattemessig kontinuitet.

Konsernselskapene er i sftn helhet konsolidert og minoritetsinteressenes andel av resultat og egenkapital er vist på egne linjer i resultatet og balansen.

Investeringer i tilknyttede selskaper

Investeringer i tilknyttede selskaper er i konsernregnskapet vurdert etter egenkapitalmetoden.

I Norges Bondelags regnskap vurderes tilknyttede selskaper etter kostmetoden.

Inntektsføringstidspunkt

Inntekt resultatføres når den er oppjent. Inntektsføring skjer følgende normalt på leveringstidspunktet ved salg av varer og tjenester. Driftsinntektene er fratrukket mervordavgift.

Bokførte kontingentinntekter er i henhold til innbetalinger.

Kostnadsføringstidspunkt / sammenstilling

Utgifter sammenstilles med og kostnadsføres samtidig med de inntekter utgiftene kan henføres til. Utgifter som ikke kan henføres direkte til inntekter, kostnadsføres når de påløper.

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Avskrivninger

Ordinære avskrivninger er beregnet lineært over driftsmidlenes økonomiske levetid med utgangspunkt i historisk kostpris. Avskrivningene er klassifisert som ordinære driftskostnader.

Varige driftsmidler

Varige driftsmidler føres i balansen til anskaffelseskost, fratrukket akkumulerte av- og nedskrivninger. Dersom den virkelige verdien av et driftsmiddel er lavere enn bokført verdi, og dette skyldes årsaker som ikke antas å være forbigående, skrives driftsmidlet ned til virkelig verdi. Utgifter forbundet med normalt vedlikehold og reparasjoner blir løpende kostnadsført. Utgifter ved større utskiftninger og fornyelser som øker driftsmidlenes levetid vesentlig, aktiveres. Driftsmidler som erstattes, kostnadsføres. Et driftsmiddel anses som varig dersom det har en økonomisk levetid på over 3 år, samt en kostpris på over kr 15 000. Operasjonell leasing kostnadsføres som vanlig leiekostnad, og klassifiseres som ordinær driftskostnad.

Aksjer og andeler

Aksjer og andeler bokføres til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi. Aksjer og andeler i selskaper hvor eierandel eller direkte innflytelse ikke overstiger 20 %, behandles etter kostmetoden både i selskapets og konsernets balanse. Investeringer i aksjer og andeler i tilknyttede selskaper behandles etter kostmetoden i selskapets regnskap, mens det behandles etter egenkapitalmetoden i konsernet. Investeringer i datterselskaper behandles etter kostmetoden i selskapets regnskap, mens det inngår 100 % i konsernet.

Varelager og varekostnad

Beholdning av varer er vurdert til anskaffelseskost, med fradrag av ukurans.

Fordringer

Fordringer er oppført til pålydende, med fradrag av forventet tap.

Pensjonsforpliktelser og pensjonskostnad

Konsernet har to pensjonsordninger; en ytelsesordning og en innskuddsordning. Ytelsesordningen gir rett til fremtidig avtalt ytelse og behandles som en ytelsesplan. Ytelsesordningen ble lukket 1.1.2008, og innskuddsordningen ble opprettet fra samme tidspunkt. Innskuddsordningen regnes som en tilskuddspensjon, og gir tilskudd til fremtidig pensjon, men garanterer ikke for fremtidig ytelse. Begge ordningene behandles regnskapsmessig i henhold til foreløpig NRS, og tilfredsstiller krav til OTP. I ytelsesordningen beregnes pensjonsforpliktelsene etter lineær opptjening på basis av forutsetninger om antall oppføringsår, diskonteringsrente, fremtidig avkastning på pensjonsmidler, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra folketrygden og aktuarmessige forutsetninger om dødelighet, frivillig avgang, osv. Pensjonsmidlene vurderes til virkelig verdi. Netto pensjonsforpliktelse består av brutto pensjonsforpliktelse fratrukket virkelig verdi av pensjonsmidler. Netto pensjonsforpliktelser på underfinansierede ordninger er balanseført som langsiktig rentefri gjeld, mens netto pensjonsmidler på overfinansierede ordninger er balanseført som langsiktig rentefri fordring dersom det er sannsynlig at overfinansieringen kan utnyttes. Den kollektive ytelsespensjonsordningen inneholder også balanseførte forpliktelser knyttet til AFP.

Netto pensjonskostnad, som er brutto pensjonskostnad fratrukket estimert avkastning på pensjonsmidlene, korrigert for fordelt vidning av endringer i estimater og pensjonsplaner, klassifiseres som ordinær driftskostnad, og er presentert sammen med lønn og andre ytelser.

Utsatt skatt og skattekostnad

Utsatt skatt beregnes på bakgrunn av midlertidige forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier ved utgangen av regnskapsåret. Ved beregningen benyttes nominell skattesats. Positive og negative forskjeller vurderes mot hverandre innenfor samme tidsintervall. Visse poster vurderes likevel særskilt, herunder pensjonsforpliktelser. Utsatt skattefordel oppstår dersom en har midlertidige forskjeller som gir opphav til skattemessige fradrag i fremtiden. Årets skattekostnad i konsernet består av betalbar skatt og endringer i utsatt skatt og utsatt skattefordel i Bondelagets Servicekontor AS, Schweigaards gate 34 AS, Hollendergata 5 AS og Hollendergata 7 AS.

Kontantstrømpoppstilling

Kontantstrømpoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metoden. Kontanter og kontantekvivalenter omfatter kontanter og bankinnskudd.

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Note 2 Inntekter

Spesifikasjon av inntekter i konsernet

	Alle tall i hele tusen			
	2013	2013	2012	2012
	Norges Bondelag	Konsern	Norges Bondelag	Konsern
Kontingentinntekter	40 431	116 939	39 084	114 296
Andre driftsinntekter ekskl. offentlige tilskudd	15 663	42 006	9 648	32 352
Andre driftsinntekter eiendomsselskapene	0	44 551	0	42 244
Offentlige tilskudd sentralt	68	2 900	0	4 434
Offentlige tilskudd fylker	1 850	1 850	3 709	3 709
Salg Duett	0	0	0	16 400
Sum inntekter	58 012	208 246	52 441	213 435

Alle offentlige tilskudd er relatert til prosjekttilskudd, med varighet på 1 - 3 år. Inntektene bokføres i forhold til fremdriften i prosjektet. Utbetaling av prosjektmidlene skjer i hovedsak med en aniel ved oppstart, og resterende utbetaling når prosjektet er utført i samsvar med avtalen og hvis pålagt, revidert av revisor. Selskapets omsetning skjer i Norge.

Note 3 Varelager og varekostnad

Varekostnad høyttet til varelager

Beholdning av varer er vurdert til gjennomsnittlig anskaffelseskost. Anskaffelseskost ved kjøp er kjøpspris med tillegg av kjøpsutgifter. Varelageret er nedskrevet for ukunns med kr 211 612 pr. 31.12.2013.

Varelageret består pr. 31.12.2013 i hovedsak av materiell til Den grønne skolen, Åpen gård, annet kunnskapsmateriell og profileringsmateriell.

Note 4 Lønnskostnader / antall ansatte / godtgjørelser / lån til ansatte / pensjoner med mer

Lønnskostnadene består av følgende poster

	Alle tall i hele tusen			
	2013	2013	2012	2012
	Norges Bondelag	Konsern	Norges Bondelag	Konsern
Lønn	5 484	64 217	4 720	59 247
Arbeidsgiveravgift, inkl. avgift pensjoner	1 061	10 123	847	9 279
Kostnader knyttet til pensjons- og gruppelevesforsikring	740	6 972	9 399	21 971
Andre lønnskostnader	155	2 285	129	1 754
Sum lønnskostnader	7 440	83 597	15 095	92 251

Gjennomsnittlig antall ansatte:

Gjennomsnittlig antall årverk:

Lån til ansatte

Det ytes billån til ansatte i Norges Bondelag og Bondelagets Servicekontor AS etter nærmere bestemte regler. Lån til ansatte utgjør kr 5 451 483 og avdras i inntil 7 år. Renten tilsvare 2,25 %, og samme skatlegges for fordelen mellom intern lårente og normalrentesatsen fastsatt av myndighetene. Alle lån over kr 50 000 er sikret med pant.

Revisor

Kostnadsført revisjonshonorar i konsernet utgjør kr 406 250 for regnskapsåret 2013. I tillegg kommer honorarer for skattebistand, fagbistand og annen bistand med kr 338 468 og sarsattestsjøner med kr 59 541.

Kostnadsført revisjonshonorar i Norges Bondelag utgjør kr 36 250. I tillegg kommer honorarer for annen bistand med kr 27 462, og sarsattestestsjøner (prosjekter) med kr 38 625. Samtlige beløp er inklusiv merverdiavgift.

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

<i>Godtgjørelser til ledende personer</i>	<i>Generalsekretær</i>	<i>Styretleder</i>	<i>1. og 2. nestleder</i>	<i>Styremedlemmer</i>
Lønn/honorar	1 304 150	446 944	687 339	1 115 718
Pensjon	511 088			
Andre godtgjørelser	26 494	449 814	79 888	89 472
Honorar til styret i Bondelagets Servicekontor AS		25 000		60 800
Honorar til styret i Schweigaards gate 34 AS		22 000		48 000

Generalsekretær er ansatt i Norges Bondelag og fungerer samtidig 50 % som administrerende direktør i Bondelagets Servicekontor AS. I tillegg til ovennevnte har generalsekretær, som øvrige ansatte, godtgjørelse knyttet til organisasjonens forsikringsordninger. Det er ytet billett til generalsekretær i tråd med vilkår for øvrige ansatte. Lånet utgjør kr 130 944 pr 31.12.2013. Lånet er pantfikkret.

Avtaleforhold for generalsekretær

Det foreligger en gjensidig oppsigelsesfrist på 3 måneder.

Generalsekretæren vil i 7.2019 fratre sin stilling, og gå over i ny stilling som rådgiver i konsernet. Lønn som rådgiver vil utgjøre 66 % av den lønn som generalsekretær har ved fratreden. Ved en pensjonering i perioden 62-67 år, har selskapet garantert for en lønn tilsvarende 2/3 av lønn som generalsekretær.

Pensjoner

Selskapet har to pensjonsordninger som omfatter i alt 36 personer. Disse er fordelt med 32 i en ytelsesordning (herav 28 pensjonister) og 4 i en innskuddsordning.

Konsernet har tilsvarende ordninger som omfatter totalt 191 personer, fordelt med 119 i ytelsesordningen (herav 67 pensjonister) og 72 i innskuddsordningen. Pensjonsordningene behandles regnskapsmessig i henhold til foreløpig NRS. Selskapets ytelsespensjonsordning behandles som en ytelsesplan, og gir rett til definerte fremtidige ytelser. Disse er i hovedsak avhengig av antall opptjeningsår, lønnsnivå ved oppnådd pensjonsalder og størrelsen på ytelsene fra folketrygden. Forpliktelsene er dekket gjennom forsikringselskap. Selskapets ytelsesordning er fra 1/1-2008 lukket. Ny innskuddsordning ble etablert fra samme tidspunkt. Denne ordningen behandles som en tilskuddspensjon. Ordningen gir tilskudd til den fremtidige pensjonen, men den garanterer ikke for fremtidig ytelse. Den kollektive ytelsespensjonsordningen inneholder også balanseførte forpliktelser knyttet til AFP.

Estimatavvik er integrert i selskapet og konsernet med virkning fra og med innleiingsåret 2012.

I tillegg til den ordinære kollektive ytelsesordningen inneholder de balanseførte forpliktelsene også beregnet forpliktelse knyttet til tilleggspensjon for såværende og tidligere generalsekretær utover den generelle ordningen, samt pensjonskostnad knyttet til daglig leder i Schweigaards gate 34 AS.

Som aktuarmessige forutsetninger for beregningene er det lagt til grunn vanlig benyttede forutsetninger innen forsikring.

<i>Økonomiske forutsetninger</i>	2013	2012
Diskonteringsrente	4,10 %	4,20 %
Forventet lønnsregulering	3,75 %	3,25 %
Forventet pensjonsøkning	0,00 %	1,00 %
Forventet G-regulering	3,50 %	3,00 %
Forventet avkastning på fondsmidler	4,40 %	3,60 %

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Norges Bondelag

	Alle tall i hele tusen			
	2013	2013	2012	2012
	Sikret	Usikret	Sikret	Usikret
<i>Pensjonskostnad</i>				
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	279	269	438	586
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	952	102	1 163	197
Avkastning på pensjonsmidler	-793	0	-1 056	0
Resultatført virkning av estimatavvik	-480	150	9 456	-1 147
Administrasjonskostnad	182			
Ansattes andel/omposter	-35	0	-54	0
Arbeidsgiveravgift	274	0	134	0
Tilskuddspensjon	214	0	161	0
Netto pensjonskostnad	593	527	10 262	-304

Ajustering av pensjonsforpliktelsenes finansielle status mot beløp i balansen

	Alle tall i hele tusen	
	31.12.2013	31.12.2012
<i>Kollektive ordninger</i>		
Oppgjente pensjonsforpliktelser	23 760	29 934
Beregnet effekt av fremtidig lønsregulering	-2 263	-6 174
Beregnete pensjonsforpliktelser	21 495	23 760
Pensjonsmidler (til markedsverdi)	-21 468	-23 190
Ikke-resultatført virkning av estimatavvik	0	0
Arbeidsgiveravgift	55	197
Netto pensjonsforpliktelse	82	767

	Alle tall i hele tusen			
	31.12.2013	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2012
	Andre	AFP	Andre	AFP
<i>Andre ordninger</i>				
Oppgjente pensjonsforpliktelser	3 309	164	4 559	187
Beregnet effekt av fremtidig lønsregulering	-198	-51	-1 250	-23
Beregnete pensjonsforpliktelser	3 111	113	3 309	164
Pensjonsmidler (til markedsverdi)	0	0	0	0
Ikke-resultatført virkning av estimatavvik	0	0	0	0
Arbeidsgiveravgift	470	15	467	23
Netto pensjonsforpliktelser	3 581	128	3 776	187

Konsern

	Alle tall i hele tusen			
	2013	2013	2012	2012
	Sikret	Usikret	Sikret	Usikret
<i>Pensjonskostnad</i>				
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	3 030	269	6 437	586
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	4 071	102	5 257	196
Avkastning på pensjonsmidler	-3 435	0	-4 496	0
Resultatført virkning av estimatavvik	-2 238	156	13 869	-1 790
Administrasjonskostnad	935	0		
Ansattes andel	-453	0	-487	0
Arbeidsgiveravgift	901	0	780	0
Tilskuddspensjon	2 178	0	1 682	0
Netto pensjonskostnad	4 989	527	23 042	-1 014

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Avstemning av pensjonsordningens finansierte status mot beløp i balansen

	Alle tall i hele tusen	
	31.12.2013	31.12.2012
<i>Kollektive ordninger</i>		
Opptjente pensjonsforpliktelser	99 079	131 894
Beregnet effekt av fremtidig lønnsregulering	-245	-32 815
Beregnete pensjonsforpliktelser	98 834	99 079
Pensjonsmidler (til markedsverdi)	-97 163	-96 550
Ikke resultatført virkning av estimatavvik	0	0
Arbeidsgiveravgift	288	474
Netto pensjonsforpliktelser	1 959	3 003

	Alle tall i hele tusen			
	31.12.2013		31.12.2012	
	Andre	AFP	Andre	AFP
<i>Andre ordninger</i>				
Opptjente pensjonsforpliktelser	4 559	164	5 809	780
Beregnet effekt av fremtidig lønnsregulering	-198	-51	-1 250	-616
Beregnete pensjonsforpliktelser	4 361	113	4 559	164
Pensjonsmidler (til markedsverdi)	0	0	0	0
Ikke resultatført virkning av estimatavvik	0	0	0	0
Arbeidsgiveravgift	470	15	467	23
Netto pensjonsforpliktelser	4 831	128	5 026	187

Note 5 Varige driftsmidler

Norges Bondelag

	Alle tall i hele tusen		
	Leilighet	Bondesolv og utsmykninger	Sum
Anskaffelseskost 01.01.	800	275	1 075
Tilgang i året	0	0	0
Avgang i året	0	65	65
Anskaffelseskost 31.12.	800	210	1 010
Balanseført verdi 31.12.	800	210	1 010

Økonomisk levetid:

Leilighet og bondesolv/utsmykninger avskrives ikke

Konsern

	Alle tall i hele tusen				
	Bygninger og leilighet	IT- og kontorutstyr	Maskiner, inventar og bil	Bondesolv og utsmykninger	Sum
Anskaffelseskost 01.01.	206 295	18 123	5 054	663	230 135
Tilgang i året	3 561	336	0	0	3 897
Avgang i året	0	0	0	65	65
Anskaffelseskost 31.12.	209 856	18 459	5 054	598	233 967
Akkumulerte avskrivninger 01.01	39 898	14 610	3 826	0	58 334
Akkumulerte avskrivninger 31.12	47 416	16 644	4 504	0	68 564
Balanseført verdi 31.12.	162 440	1 815	550	598	165 403
Årets avskrivning	7 518	2 033	677	0	10 229
Avskrivningsplan, lineær	0 - 50 år	3 - 3 år	0 - 7 år	0	

Leiligheter og bondesolv/utsmykninger avskrives ikke
Bygninger og leiligheter inkluderer ventilasjonsanlegg.

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Note 6 Andre finansinntekter og finanskostnader

Posten andre finansinntekter består i hovedsak av utbytte, gevinst ved salg av aksjer, og renteinntekter på livrentepoliser.

Spesifikasjon av utbytte og øvrige finansinntekter	Alle tall i hele tusen			
	2013	2013	2012	2012
	Norges Bondelag	Konsern	Norges Bondelag	Konsern
Utbytte fra Agrol AS	850	0	790	0
Utbytte fra Agrikjøp AS	104	104	101	101
Utbytte fra Gjensidige	22	445	43	323
Utbytte fra Schweigaards gate 34 AS	4 003	0	2 240	0
Utbytte fra Daldam AS	0	0	1 898	1 898
Utbytte fra øvrige	549	550	42	42
Sum utbytte fra aksjer	5 528	1 099	5 114	2 364
Verdijustering Tun Media AS	1 300	0	0	0
Verdijustering av aksjer og andeler	0	0	362	362
Livrentepoliser	13	13	44	44
Gevinst Landkreditt Norge	4 353	4 353	0	0
Salg av aksjer Daldam AS	0	0	13 750	13 750
Sum andre finansinntekter	11 194	5 465	19 270	16 320
Spesifikasjon av andre finanskostnader				
Nedskrivning Tun Media AS	0	0	5 368	0
Nedskrivning/lap aksjer	73	73	123	123
Sum nedskrivning av aksjer og andeler	73	73	5 491	123

Note 7 Aksjefond

Spesifikasjon av aksjefond	Alle tall i hele tusen		
	Antall andeler	Bokført verdi	Virkelig verdi
Skagen Vekst	3,95	4 300	6 345
Skagen Global	6,12	5 000	6 700
Landkreditt utbytte	115,47	11 525	12 453
Landkreditt Kina	24,68	3 852	5 827
Sum aksjefond		24 877	31 325

Note 8 Investering i aksjer og andeler

Spesifikasjoner Norges Bondelag

Eksterne selskaper	Alle tall i hele tusen			
	Antall aksjer	Anskaffelseskost	Bokført verdi	Marketsverdi
			31.12.2013	31.12.2013
Agrikjøp AS	1,6	160	160	
Gjensidige	3,253	144	144	370
Div. aksjer, andeler og obligasjoner < kr. 50 000		85	74	
Sum investeringer i aksjer og andeler		389	378	

Datterselskaper	Alle tall i hele tusen				
	Totalt antall aksjer	Antall aksjer	Pålydende pr. aksje	Bokført verdi	Stemmeandel og eierbrøk
				31.12.2013	
Bondelagets Servicekontor AS	0,3	0,3	1,0	300	100 %
Schweigaards gate 34 AS	55	50,039	0,066376	14 829	90,98 %
Hollendergata 5 AS	55	50,039	0,019465	4 350	90,98 %
Hollendergata 7 AS	55	50,039	0,014159	3164	90,98 %
Sum investering i datterselskaper				22 643	

Alle datterselskaper har forretningskontor i Schweigaards gate 34 i Oslo.

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Tilknyttede selskaper	Totalt antall aksjer	Alle tall i hele tusen		Bokført verdi 31.12.2013	Stemmeandel og eierbrøk
		Antall aksjer	Pålydende pr. aksje		
Agrol AS	3	1,5	1,0	1 500	50 %
Tun Media AS	92 256	22 901	0,00012	9 929	24,8 %
Agri Analyse AS	0,4	0,119	1,0	0	30 %
Sum investeringer i tilknyttede selskaper				<u>11 429</u>	

Tilknyttede selskaper, fortsatt	Anskaffelses- kost	Egenkapital 31.12.2013	Resultat 2013
Agrol AS	1 500	8 953	1 143
Tun Media AS	17 934	40 000	4 400
Agri Analyse AS	0	1 666	179

Alle tilknyttede selskaper har forretningskontor i Schweigaards gate 34 i Oslo.

Spesifikasjoner konsern

Tilknyttede selskaper	Bokført verdi 01.01.2013	Alle tall i hele tusen		Bokført verdi 31.12.2013	Stemmeandel og eierbrøk
		Resultatandel 2013	Mottatt utbytte		
Agrol AS	4 549	778	850	4 477	50 %
Tun Media AS	6 218	1 300	0	7 518	24,8 %
Agri Analyse AS	451	49	0	500	30 %
Sum investering i tilkn. selskaper	<u>11 218</u>	<u>2 127</u>	<u>850</u>	<u>12 495</u>	

Note 9 Kundefordringer

Kundefordringer er oppført til pålydende, redusert med avsetning for tap på krav med kr 30 000 i Norges Bondelag. For konsernet er det redusert med avsetning for tap på krav med kr 159 000.

Note 10 Bankinnskudd

Bundne midler	Alle tall i hele tusen			
	2013 Norges Bondelag	2013 Konsern	2012 Norges Bondelag	2012 Konsern
Skattetrekksmidler	2 362	5 782	2 001	5 794
Klientmidler	0	577	0	1 332
Aksjonsfondskonto	14 123	14 123	16 636	16 636
Sum bundne midler	<u>16 485</u>	<u>20 482</u>	<u>18 637</u>	<u>23 762</u>

Skyldig skattetrekk utgjør pr. 31.12.2013 kr 1 850 816 for Norges Bondelag og kr 4 711 590 for konsernet. Beløpet på kr 577 283 blir forvaltet på vegne av klienter. Bokført klientansvar er kr 577 283. Klientmidler kan ikke benyttes av selskapet.

Note 11 Lån til eiendomsselskapet Hollendergata 5 AS

Det har i 2013 vært en beregnet utlånsrente på 7 %. Rentesatsen gjelder for lån uten pantsikring fra Norges Bondelag til Hollendergata 5 AS.

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Note 12 Gjeld

Langsiktig gjeld i Norges Bondelag

Gjeld til Husbanken pålydende kr 210 105 er sikret med pant i seksjon nr 80 i Sameiet Grønlandshagen. Bokført verdi av pantsatte midler utgjør kr 800 000.

Langsiktig gjeld i konsernet

Gjeld til Husbanken pålydende kr 210 105 er sikret med pant i seksjon nr 80 i Sameiet Grønlandshagen. Gjeld til Landkreditt og Den Danske Bank på til sammen kr 104 749 828 er sikret med pant i Schweigaards gate 34. Bokført verdi av pantsatte midler er kr 124 791 000.

Kortsiktig gjeld

Økningen i kortsiktig gjeld er i hovedsak relatert til periodisering knyttet til prosjektet turve å sperre.

Note 13 Egenkapital

Norges Bondelag	Alle tall i hele tusen				Sum
	Aksjonsfond	Informasjonsfond	Driftsfond	Fylkene	
Egenkapital pr. 01.01	16 636	6 000	94 556	22 150	139 342
Kostnader knyttet til aksjoner	3 639	0	0	0	3 639
Renteinntekter fra aksjonsfondet	487	0	0	0	487
Årets resultat	1 516	0	8 361	226	10 103
Egenkapital pr. 31.12.	15 000	6 000	102 917	22 376	146 293

Det er knyttet egne bestemmelser til disponeringen av aksjonsfond og informasjonsfond.

Konsern	Alle tall i hele tusen				Sum
	Informasjonsfond og aksjonsfond	Driftsfond/ annen EK	Minoritetsinteresser	Fylkene	
Egenkapital pr. 01.01.	22 636	127 317	3 145	22 150	175 248
Kostnader knyttet til aksjoner	3 639	0	0	0	3 639
Renteinntekter fra aksjonsfondet	487	0	0	0	487
Minoriteters andel av utbytte	0	0	-90	0	-90
Årets resultat	1 516	8 417	676	226	10 835
Egenkapital pr. 31.12.	21 000	135 734	3 731	22 376	182 841

Det er knyttet egne bestemmelser til disponeringen av aksjonsfond og informasjonsfond.

Note 14 Konserninterne transaksjoner

Norges Bondelag	Alle tall i hele tusen			
	Fordringer		Gjeld	
	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2012
Bondelagets Servicekontor AS	16	21	665	39
Schweigaards gate 34 AS	77	24 900	0	0
Hollendergata 5 AS	24 900	0	0	0
Hollendergata 5 AS - andel utbytte	894	0	0	0
Hollendergata 7 AS	0	0	0	0
Sum	25 887	24 921	665	39

Inntekter og kostnader

overfor selskap i samme konsern

	Alle tall i hele tusen			
	Inntekter		Kostnader	
	2013	2012	2013	2012
Bondelagets Servicekontor AS	1 294	1 450	839	824
Schweigaards gate 34 AS	0	1 743	814	763
Hollendergata 5 AS	0	0	0	0
Hollendergata 7 AS	0	0	45	0
Sum konsern	1 294	3 193	1 698	1 587

fortsettelse noter til årsregnskapet for 2013

Konsern	Alle tall i hele tusen			
	Kundefordringer		Levsnadsgjeld	
	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2012
Elimineringer i konsern	11 595	192	11 595	192

Inntekter og kostnader overfor selskap i samme konsern	Alle tall i hele tusen			
	Inntekter		Kostnader	
	2013	2012	2013	2012
Interne transaksjoner i konsernet	14 337	11 037	14 337	11 037

Note 15 Skatt

Morselskapet Norgesk Bøndelag utøver ikke skattepliktig virksomhet. Konsernets skatter omfatter derfor kun virksomhet i Bøndelagets Servicekontor AS, Schweigaards gate 34 AS, Hollendergata 5 AS og Hollendergata 7 AS.

Konsern	Alle tall i hele tusen	
	2013	2012
Betalbar skatt		
Ordinært resultat før skatt	12 547	20 603
Endring i midlertidige forskjeller	4 904	-5 118
Permanente forskjeller		
+ Ikke frdragsberettigede kostnader	-335	-23
+ utbytte til konsernselskaper	4 853	3 030
+ beskattet resultat i tilknyttede selskaper	2 127	7 233
- årsresultat før nedskr. aksjer tilkn. selskaper	-13 058	-11 458
Ubenyttet underskudd	1 593	
Benyttet underskudd til fremføring	0	-2 156
Grunnlag for betalbar skatt	12 631	12 151
Betalbar skatt	3 537	3 403
Skattekostnad		
Betalbar skatt	3 537	3 403
Endring i utsatt skattefordel	-1 824	2 037
Skattekostnad	1 712	5 440
Spesifisering av midlertidige forskjeller		
	2013	2012
Anleggsmidler	-3 198	-618
Kortsiktige fordringer	-129	-46
Varelager	-212	-254
Andre midlertidige forskjeller	7 369	9 634
Sum	3 830	8 736
Fremførbart underskudd	-3 254	-1 661
Grunnlag for utsatt skatt/skattefordel	576	7 075
Utsatt skatt/skattefordel	156	1 981
Skattesats	27 %	28 %

Note 16 Nærstående parter

Alle selskaper og tilknyttede selskaper i konsernet anses som nærstående parter. Likeledes anses andre samarbeidende organisasjoner innen landbruket som nærstående. Alle transaksjoner mellom nærstående parter foretas til virkelige verdier etter armlengdes avstand-prinsippet.

KONTANTSTRØMOPPSTILLING
01.01.2013 - 31.12.2013

Norges Bondelag			Konsernet	
2013	2012	(Alle tall i hele tusen)	2013	2012
<i>Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter</i>				
10 103	6 090	Resultat før skatt	12 547	20 643
0	0	Resultatandel i datterselskap/tilknyttede selskaper	0	0
0	0	Periodens betalte skatter	-3 403	-1 894
0	0	Tap/gevinst ved salg av anleggsmidler	0	0
0	0	Ordinære avskrivninger	10 229	9 535
-939	8 280	Forskjellen mellom kostnadsført pensjon og inn-/utbetalinger	-1 298	13 035
1 817	3 813	Endring i varer, kundefordringer og leverandørgjeld	6 325	-6 589
-36 143	5 130	Verdiendring i markedsbaserte omløpsmidler	-36 143	-237
12 021	-6 090	Endring i andre tidsavgrensingsposter	9 845	-2 800
-13 141	17 223	Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-1 898	31 693
<i>Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter</i>				
66	-157	Investeringer i varige anleggsmidler	-3 832	-7 176
0	0	Resultat fra investeringer i tilknyttede selskaper	-2 127	7 233
0	0	Salg av varige driftsmidler (salgssum)	0	0
0	-22 826	Utbetalinger ved kjøp av aksjer	0	-22 826
0	0	Utbetalinger ved utlånsvirksomheten	0	0
0	0	Innbetalinger ved utlånsvirksomheten	0	0
-269	2 169	Innbetalinger ved salg av andeler	1 031	2 169
-203	-20 814	Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-4 928	-20 600
<i>Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter</i>				
0	0	Utbetalt utbytte	-397	-235
0	0	Mottatt utbytte	850	790
0	0	Opptak av ny gjeld (kortsiktig og langsiktig)	0	0
-29	-29	Utbetaling ved nedbetaling av langsiktig gjeld	-5 186	-4 459
-3 152	-3 750	Netto aksjonsfond belastet egenkapitalen	-3 152	-3 750
-3 181	-3 779	Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	-7 885	-7 654
-16 525	-7 370	Netto endring i likvider i året	-14 711	3 439
59 334	66 704	Kontanter og kontantekvivalenter pr. 01.01.	96 812	93 373
42 809	59 334	Kontanter og kontantekvivalenter pr. 31.12.	82 101	96 812

Styrets årsberetning 2013

Norges Bondelag

Norges Bondelag konsern

Virksomheten

Norges Bondelag er en medlemsorganisasjon som har som formål å samle alle som er, eller kjenner seg knyttet til bondeyrket, fremme felles saker, trygge landbruket og ivareta bygdens økonomiske, sosiale og kulturelle interesser. Organisasjonen har sitt hovedkontor i Schweigaards gate 34 C i Oslo, og har fylkeskontor i 17 fylker.

Norges Bondelag konsoliderer inn datterselskapene Bondelagets Servicekontor AS som eies 100% og eiendomsselskapene Schweigaards gate 34 AS, Hollendergata 5 AS og Hollendergata 7 AS som eies med 91 %. De tilknyttede selskapene Agrol AS (50 %), Agri Analyse AS (30 %) og Tun Media AS (25 %) konsolideres inn i konsernregnskapet etter egenkapitalmetoden.

Eiendomsselskapene har som formål å erverve og drive utleie av fast eiendom. Selskapene eier eiendommer med et tomtareal på 15 000 kvm, som er bebyggt med totalt 37 200 kvm gulvareal, fordelt på 8 bygninger.

Konsernet har 61 459 medlemmer ved utgangen av 2013, en nedgang på 66 i forhold til 2012. I konsernet var det totalt 117 ansatte (110,3 årsverk), fordelt med 62 (60,1 årsverk) på hovedkontor og 55 (50,2 årsverk) ved fylkeskontorene. I Norges Bondelag er det 8 ansatte (7,4 årsverk). Selskapet har tilnærmet like mange kvinner og menn ansatt.

Fremtidig utvikling

I 2013 var det ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå 43 500 jordbruksbedrifter som sysselsatte 47 900 årsverk. Norges Bondelag organiserer i dag noe over 55 % av de registrerte driftsenhetene i landet, slik at det fortsatt er et betydelig medlemspotensial blant uorganiserte bønder. På grunn av nedgang i medlemstallet er det treårige prosjektet tørre å spørre – om medlemsverving og lokallagsarbeid etablert, finansiert gjennom kundeutbytte fra Gjensidige. Kontingentinntektene for 2013 har en økning på 2,6 millioner for konsernet.

Konsernets eiendommer har en meget sentral plassering i Schweigaards gate 34 i Oslo sentrum. Det arbeides med planer for videreutvikling av eiendommen. Utleiesituasjonen er stabilt god. Schweigaards gate 34 AS gjennomførte en fisjon pr 1.1.2013. Selskapet utfisjonerte 2 selskaper, Hollendergata 5 AS og Hollendergata 7 AS med virkning fra 1.1.2013. Eiendommene i de utfisjonerte selskapene er ferdig utviklet, og inngår ikke i planene for videreutvikling av Schweigaards gate 34.

Både Norges Bondelag og konsernet har en god finansiell stilling. Konsernet har ikke hatt aktivitet knyttet til forskning og utvikling i 2013.

Finansiell risiko, årsregnskap og resultatdisponering

Norges Bondelag har en beskjeden langsiktig gjeld. Ekstern langsiktig gjeld i konsernet er i hovedsak relatert til eiendomsselskapene. Konsernets likviditet er god, og styret ser ingen vesentlige endringer i likviditeten i fremtiden. Kontingentinntekter fra medlemmer utgjør 56 % av konsernets inntekter. Til tross for en nedgang i antall jordbruksbedrifter, har medlemsantallet vært relativt stabilt. Med bakgrunn i dette, og gjennom potensialet knyttet til som er uorganiserte, ser styret lyst på fremtiden.

Konsernets kontantstrøm viser relativt store endringer knyttet til markedsbaserte omløpsmidler. Dette er relatert til at en større andel av konsernets overskuddslikviditet pr 31.12.2013 er plassert i rentefond, obligasjonsfond og aksjefond enn på samme tidspunkt i 2012. Overskuddslikviditeten er plassert til lav risiko, som historisk sett gir noe bedre avkastning enn bankrente.

Årets overskudd i Norges Bondelag er på 10,1 millioner. Det foreslås at 1,5 millioner overføres til aksjonsfondet og de øvrige 8,6 millioner overføres til driftsfondet (annen egenkapital). Årets resultat i konsernet er på 10,2 millioner etter minoritetsinteresser, noe som er 4,5 millioner svakere enn resultatet i 2012. Eiendomsselskapets overskudd etter skatt ble 7,5 millioner for 2013, mot et overskudd på 5,8 millioner i 2012.

Konsernet har en meget god soliditet. Bokført egenkapital utgjør ved utgangen av året 53,7 %, en økning på 1,3 prosentpoeng fra 2012. Det har etter styrets vitende ikke inntruffet omstendigheter etter 31.12.2013 og frem til denne dato, som er av betydning for bedømmelsen av Norges Bondelag og konsernets økonomiske stilling pr. 31.12.2013. Etter styrets oppfatning viser den fremlagte årsberetningen og årsregnskapet med noter en rettvise oversikt over virksomheten i selskapet og konsernet i regnskapsåret 2013.

Fortsatt drift

Forutsetningen om fortsatt drift er til stede, og årsregnskapet og konsernregnskapet for 2013 er satt opp under denne forutsetning.

Arbeidsmiljø

I henhold til gjeldende lover og forskrifter fører konsernet oversikt over sykefravær. I 2013 har sykefraværet vært på 2,8 %, tilsvarende 5 714 timer – tilsvarende 3,1 årsverk. Dette er vesentlig lavere enn sykefraværet i 2012, som var på 3,7 %. De sosiale tiltak har vært i samme omfang som tidligere år. Konsernet har også i 2013 hatt treningskampanjer for de ansatte, med god oppslutning. Styret anser arbeidsmiljøet som godt. Det har ikke inntruffet skader eller ulykker i arbeidstiden eller vesentlige skader på konsernets eiendeler.

Likestilling

Styret i Norges Bondelag består av sju kvinner og fem menn, ledergruppen består av fire kvinner og fire menn. Selskapets personalpolitikk og løpende drift baserer seg på at alle skal ha de samme mulighetene, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, etnisk og nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, religion og livssyn.

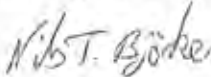
Ytre miljø

Ingen deler av virksomheten forurensrer det ytre miljøet.

Styret takker samtlige ansatte for en utmerket jobb i 2013.

Oslo, 25. mars 2014
Styret i Norges Bondelag

Kristin Janssen
1. nestleder

Nils T. Bjørke
leder

Brita Skallerud
2. nestleder

Einar Frøgher

Synne Vahl Rogn

Gunn Jorunn Sørum

Trine Hasvang Vaag

Nina Koltveit Sæter

Teig Madsen

Bjørn Gimming

Kathrine Kleveland

Gustav Grøholt

Per Skorge
generalsekretær

KPMG AS
P.O. Box 7000 Majorstuen
Serkodalveien 6
N-0305 Oslo

Telephone +47 04063
Fax +47 22 60 96 01
Internet www.kpmg.no
Enterprise 935 174 827 MVA

Til årsmøtet i Norges Bondelag

REVISORS BERETNING

Uttalelse om årsregnskapet

Vi har revidert årsregnskapet for Norges Bondelag, som består av selskapsregnskap, som viser et overskudd på TNOK 10 103, og konsernregnskap, som viser et overskudd på TNOK 10 835. Selskapsregnskapet og konsernregnskapet består av balanse per 31. desember 2013, resultatregnskap og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Styrets og generalsekretærs ansvar for årsregnskapet

Styret og generalsekretær er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet og for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge, og for slik intern kontroll som styret og generalsekretær finner nødvendig for å muliggjøre utarbeidelsen av et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Revisors oppgaver og plikter

Vår oppgave er å gi uttrykk for en mening om dette årsregnskapet på bakgrunn av vår revisjon. Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder International Standards on Auditing. Revisjonsstandardene krever at vi etterlever etiske krav, og plaulegger og gjennomfører revisjonen for å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

En revisjon innebærer utførelse av handlinger for å innhente revisjonsbevis for beløpene og opplysningene i årsregnskapet. De valgte handlingene avhenger av revisors skjønn, herunder vurderingen av risikoene for at årsregnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon, enten det skyldes misligheter eller feil. Ved en slik risikovurdering tar revisor hensyn til den interne kontrollen som er relevant for selskapets utarbeidelse av et årsregnskap som gir et rettviseende bilde. Formålet er å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll. En revisjon omfatter også en vurdering av om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige, og om regnskapsestimatenes utarbeidelse av ledelsen er rimelige, samt en vurdering av den samlede presentasjonen av årsregnskapet.

Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Konklusjon

Etter vår mening er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter, og gir et rettviseende bilde av selskapet og konsernet Norges Bondelag sin finansielle stilling per 31. desember 2013 og av deres resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret, som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Offise i:		
Oglo	Hilgeland	Landskontor
Ås	Knytt	Skovng
Åsland	Kristiansand	Stov
Berg	Lark	Stovro
Bodo	Ni i Rine	Troms
Flund	Moss	Troms
Fosnes	Nord	Troms
Grunnd	Perre	Åsland
Hamar	Stovland	

KPMG AS, a Norwegian member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with the KPMG International Cooperative ("KPMG International"), a Swiss entity.

Samvirkningsnettverket i medlemmer av Den norske Revisjonsforening

Uttalelse om øvrige forhold

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Oslo, 28. mars 2014

KPMG AS

Tom Myhre

Statsautorisert revisor

Regnskap for medlemsaktiviteten
Norges Bondelag og Bondelagets Servicekontor AS

	Alle tall i hele tusen		
	Regnskap 2013	Budsjett* 2013	Regnskap 2012
Driftsinntekter			
Kontingentinntekter	116 939	117 724	114 296
Andre driftsinntekter	47 292	35 298	43 210
Salg av Duelt	0	0	16 400
Sum driftsinntekter	164 231	153 022	173 906
Driftskostnader			
Varekostnader	1 127	461	993
Lønnskostnader	80 179	80 446	88 292
Honorarer og møtegodtgjørelser	15 492	9 473	14 030
Reise-, diett- og møtekostnader	19 667	12 629	18 502
Kontor- og administrasjonskostnader	37 316	30 170	32 071
Tilbakeføring til lokal- og fylkestag**	10 767	23 012	10 818
Avskrivninger	2 029	2 010	2 077
Bevilgninger	8 981	8 308	8 733
Sum driftskostnader	175 558	166 509	175 516
DRIFTSRESULTAT	-11 327	-13 487	-1 610
Finansinntekter og finanskostnader			
Renteinntekter	6 119	4 350	5 235
Andre finansinntekter	11 446	7 100	19 440
Rentekostnader	7	10	8
Andre finanskostnader	73	0	5 491
Netto finansresultat	17 485	11 440	19 176
ORDINÆRT RESULTAT	6 158	-2 047	17 566
Skattekostnader			
Skattekostnader på ordinært resultat	1 207		-3 229
ÅRSRESULTAT	7 365		14 337

* Budsjett inkluderer ikke fylkestagens egne inntekter og kostnader, men er basert på bevilgninger fra sentralbudjet.

** Budsjett inneholder overføringer til fylkestag og lokallag, mens regnskap inneholder kun overføringer til lokallagene.

Bondesangen

Tekst: Jonas Dahl
Melodi: Rett som ørnen stiger

All kultur er dyrken - Først og fremst av jord.
Der er moderstyrken, Først bak ploegen gror.
Samfunnslivet frem, Bygd og by og hjem.
Første bonden var Hele landets far.

Jord, du er vår moder - Overalt ennu.
Skifter livets goder, Trofast bliver du.
Ligger hvor du lå, Byder hvor vi gå,
Årvisst enn i dag - Åndens underlag.

Sterk som havets bølge, Norges Bondestand
Sine fedre følge. Tro mot Gud og land.
- Bølg til tegn derpå, Blad og aks og strå.
Bølg fra støl til strand, Om vårt fedreland.

NORGES BONDELAG

